

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**ERGENLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
ALGILADIKLARI EBEVEYN TUTUMLARI İLE
YALNIZLIK SEVİYELERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

BÜŞRA AKDENİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŞA

2019

**ERGENLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
ALGILADIKLARI EBEVEYN TUTUMLARI İLE
YALNIZLIK SEVİYELERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

BÜŞRA AKDENİZ

YAKINDOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. EZGİ ULU

LEFKOŞA

2019

KABUL VE ONAY

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarını Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylıyorum

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.

☐ Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

Tarih

İmza

Ad, Soyad: Büşra AKDENİZ

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışmam sürecinde destek ve katkılarından dolayı değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ezgi Ulu olmak üzere Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı'nın kıymetli üyelerine;

Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürü Fehmi Rasim ÇELİK'e, Cahit Erginkan Anadolu Lisesi, İzmit Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Şehit Özcan Kan Fen Lisesi, Necip Fazıl Kısakürek Anadolu İmam Hatip Liselerinin müdürleri, öğretmenleri ve öğrencilerine,

Tez hazırlama süresinde moral ve destekleriyle yanımda olan sevgili meslektaşım ve canım arkadaşım Bahar Dağ'a ve benden yardımını esirgemeyen sevgili meslektaşım ve arkadaşım Gökhan Şimşek'e,

Yüksek Lisans öğrenim hayatım boyunca desteklerini gördüğüm, heyecanıma, stresime ve mutluluğuma eşlik eden canım aileme,

Sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZ

ERGENLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN ALGILADIKLARI EBEVEYN TUTUMLARI İLE YALNIZLIK SEVİYELERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Bu araştırmanın amacı, lisede öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi, demografik değişkenler temelinde farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması, ayrıca; yalnızlık ve algılanan anne-baba tutumlarının lise öğrencilerinin saldırgan davranışları üzerindeki etkisini tespit etmektir. Araştırma genel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemi Kocaeli İzmit'te lisede öğrenim gören 426 ergenden oluşmaktadır. Çalışma grubunda belirlenen okulların her sınıf düzeyinden bir şubesi olasılığa dayanmayan, amaca yönelik örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Araştırmada verileri toplamak amacıyla, “Kişisel Bilgi Formu”, “Saldırganlık Ölçeği”, “Anne Baba Tutum Ölçeği” ve “UCLA Yalnızlık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında; öğrencilerin anne baba tutumları ve yalnızlığın saldırganlık düzeylerini yordamalarına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçlarına bakılmış ve anlamlı ilişkiler sergiledikleri bulunmuştur. Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf, kardeş sayısı, baba öğrenim düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmıştır. Anne baba tutumlarından demokratik anne baba tutumu; cinsiyet, yaş, okul türüne göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. Koruyucu anne baba tutumlarında cinsiyet, yaş, okul türü, anne öğrenim düzeyi ve baba öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Öğrencilerin sahip oldukları otoriter anne baba tutumlarında ise cinsiyet, yaş ve anne öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılıklar gözlenmektedir. Öğrencilerin yalnızlık düzeyleri cinsiyet ve ailenin aylık gelirine göre anlamlı şekilde farklılaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Saldırganlık, Yalnızlık, Anne- baba tutumları

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF THE LEVELS OF AGGRESSION OF THE ADOLESCENTS ACCORDING TO LEVELS OF LONELINESS WITH PARENTAL ATTITUDES

The aim of this study is to determine the level of aggression of high school students and to determine whether they differ on the basis of demographic variables. also; to determine the effects of loneliness and perceived parental attitudes on the aggressive behaviors of high school students. The research was conducted in accordance with the general screening model. The sample of the study consisted of 462 adolescents in high school in Kocaeli İzmit. One branch of each class level of the schools determined in the study group was selected with a non-probability, purposeful sampling method. "Personal Information Form", Aggression Scale ", Parental Attitude Scale", "UCLA Loneliness Scale" used in collecting the data. In the findings of the research; The results of the multiple regression analysis of the level of aggression of the students 'parents' attitudes and loneliness levels and they were found to exhibit significant relationships. Aggression levels of students have been significantly differentiated by gender, age, type of school, number of siblings and father education levels. Parents' attitude from parents to democratic parents; shows significant differences according to gender, age, and type of school. Protective parental attitudes; significant differences were found in terms of gender, age, school type, mother education level and father's education level. In the authoritarian parental attitudes of the students, there are significant differences according to the gender, age, and mother education level. Levels of loneliness of the students differ significantly according to gender and monthly income of the family.

Keywords: Adolescence, Aggression, Loneliness, Parental Attitudes

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY

BİLDİRİM

TEŞEKKÜR iii

ÖZ iv

ABSTRACT v

İÇİNDEKİLER vi

TABLolar ix

KISALTMALAR LİSTESİ xi

1. BÖLÜM..... 1

GİRİŞ 1

1.1. Problem durumu 1

1.2. Araştırmanın amacı..... 3

1.3. Araştırmanın önemi 4

1.4. Sınırlılıklar 5

1.5. Tanımlar 5

2. BÖLÜM..... 6

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 6

2.1. Saldırganlık..... 6

2.2. Saldırganlık türleri..... 7

2.3. Saldırganlıkla ilgili kuramsal çerçeve..... 8

2.3.1. Biyolojik kuram 8

2.3.2. İçgüdü kuramı..... 10

2.3.3. Engellenme- saldırganlık kuramı 11

2.3.4. Sosyal Öğrenme kuramı 12

2.4. Saldırganlığı etkileyen faktörler 14

2.4.1. Cinsiyet 14

2.4.2. Yaş..... 15

2.4.3. Kardeş sayısı	16
2.4.4. Anne- baba eğitim düzeyi	16
2.4.5. Aile gelir düzeyi	18
2.5. Saldırganlık ile ilgili yapılan araştırmalar	19
2.6. Anne- baba tutumları	20
2.6.1. Demokratik anne - baba tutumu	22
2.6.2. Otoriter anne - baba tutumu	22
2.6.3. Koruyucu/İstekçi anne - baba tutumu	23
2.7. Anne - baba tutumları ile ilgili yapılan araştırmalar	24
2.8. Yalnızlık	26
2.9. Yalnızlık ile İlgili Yapılan Araştırmalar	28
3. BÖLÜM	30
YÖNTEM	30
3.1. Araştırmanın modeli	30
3.2. Evren ve örneklem	30
3.3. Örneklemen sosyodemografik verilere göre dağılımı	31
3.4. Veri toplama araçları	32
3.4.1. Saldırganlık ölçeği (BPSÖ)	32
3.4.2. Anne- baba tutum ölçeği (ABTÖ)	33
3.4.3. UCLA Yalnızlık ölçeği (UCLA-LS)	33
3.4.4. Kişisel Bilgi Formu	33
3.5. Verilerin Toplanması	34
3.6. Verilerin Analizi	34
4. BÖLÜM	35
BULGULAR	35
4.1. BPSÖ demografik bilgilere göre karşılaştırılması	35
4.2. ABTÖ demografik bilgilere göre karşılaştırılması	48

4.3. UCLA-LS demografik bilgilere göre karşılaştırılması.....	58
4.4. BPSÖ, ABTÖ ve UCLA- LS ilişkisi sonuçları	66
5. BÖLÜM.....	75
TARTIŞMA	75
6. BÖLÜM.....	96
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
6.1. Sonuç	96
6.2. Öneriler	99
KAYNAKÇA	101
EKLER.....	116
EK 1- Bilgilendirme formu	116
EK 2- Aydınlatılmış onam formu.....	117
EK 3- Sosyo-Demografik Bilgi Formu	118
EK 4-Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)	119
EK 5- Anne–baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)	120
EK 6- UCLA Yalnızlık Ölçeği (UCLA- LS)	121
EK 7- Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü onay yazısı.....	122
EK 8- Saldırganlık ölçeği kullanım izni.....	123
EK 9- Anne-baba tutum ölçeği kullanım izni.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	125
İNTİHAL RAPORU	126
ETİK KURUL RAPORU.....	127

TABLolar

Tablo 1. Öğrencilerin demografik özelliklerine göre dağılımı	31
Tablo 2. Cinsiyet değişkenine göre BPSÖ karşılaştırılması	35
Tablo 3. Yaş gruplarına göre BPSÖ karşılaştırılması	37
Tablo 4. Okul türüne göre BPSÖ karşılaştırılması	39
Tablo 5. Sınıfa göre BPSÖ karşılaştırılması	41
Tablo 6. Kardeş sayısına göre BPSÖ karşılaştırılması	43
Tablo 7. Anne öğrenim düzeyine göre BPSÖ karşılaştırılması	44
Tablo 8. Baba öğrenim düzeyine göre BPSÖ karşılaştırılması	45
Tablo 9. Ailenin aylık gelirine göre BPSÖ karşılaştırılması	47
Tablo 10. Cinsiyet değişkenine göre ABTÖ karşılaştırılması	48
Tablo 11. Yaş gruplarına göre ABTÖ karşılaştırılması	49
Tablo 12. Okul türüne göre ABTÖ karşılaştırılması	51
Tablo 13. Sınıfa göre ABTÖ karşılaştırılması	52
Tablo 14. Kardeş sayısına göre ABTÖ karşılaştırılması	53
Tablo 15. Anne öğrenim düzeyine göre ABTÖ karşılaştırılması	54
Tablo 16. Baba öğrenim düzeyine göre ABTÖ karşılaştırılması	56
Tablo 17. Ailenin aylık gelirine göre ABTÖ karşılaştırılması	57
Tablo 18. Cinsiyet değişkenine göre UCLA-LS karşılaştırılması	58
Tablo 19. Yaş gruplarına göre UCLA-LS karşılaştırılması	59
Tablo 20. Okul türüne göre UCLA-LS karşılaştırılması	60
Tablo 21. Sınıf değişkenine göre UCLA-LS karşılaştırılması	61
Tablo 22. Kardeş sayısına göre UCLA-LS karşılaştırılması	62
Tablo 23. Anne öğrenim düzeyine göre UCLA-LS karşılaştırılması	63
Tablo 24. Baba öğrenim düzeyine göre UCLA-LS karşılaştırılması	64
Tablo 25. Ailenin aylık gelirine göre UCLA-LS karşılaştırılması	65
Tablo 26. Değişkenler arasındaki korelasyon analizi sonuçları	66
Tablo 27. Sözel saldırganlığın yordanmasına ait analiz sonuçları	68

Tablo 28. Düşmanlığın yordanmasına ait analiz sonuçları.....	69
Tablo 29. Öfkenin yordanmasına ait analiz sonuçları.....	70
Tablo 30. Fiziksel saldırganlığın yordanmasına ait analiz sonuçları.....	71
Tablo 31. Dolaylı saldırganlığın yordanmasına ait analiz sonuçları.....	72
Tablo 32. Saldırganlığın yordanmasına ait analiz sonuçları	73

KISALTMALAR LİSTESİ

BPSÖ: Saldırganlık Ölçeği

ABTÖ: Anne- Baba Tutum Ölçeği

UCLA- LS: UCLA Yalnızlık Ölçeği

SPSS: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Ergenlik dönemi, psikolojik, zihinsel ve fiziksel alanlarda değişimlerin yaşandığı, bireylerin söz konusu bu değişim ve gelişimin üstesinden gelmek zorunda oldukları dönemi içermektedir (Özdemir, 2016). Woolfe ve Dryden (1996) ergenlerin duygusal yaşantılarını yeniden düzenlemeye ve duygusal durumlarda çabalamaya istekli olduklarını söylemektedirler. Fakat yaşadıkları ani değişimlerden kaynaklı gerilim nedeniyle duygu ve davranışlarını kontrol altına almakta zorluk çekebileceklerini belirtmektedirler (Akt.Yılmaz, 2004). Ayrıca ergenlerin sorun ve çatışma çözmede, iletişim, öfke gibi yaşamsal konularda eksik olduğu belirtilmektedir (Weir, 2005). Dolayısıyla ergenlerin bu dönemde çeşitli problemlerle karşı karşıya kaldıkları ancak bu gelişimsel zorluklarla baş etmede yetersiz kaldıkları için saldırganlığa başvurdukları söylenebilir.

Saldırganlık, başkalarına fiziksel ya da psikolojik zarar veren davranışları içermektedir. Saldırganlıkta önemli olan niyettir. Niyet saldırganlığın temel unsurudur (Özbey, 2006). Saldırganlığa neden olan faktörlere ilişkin varsayımlar iki gruba ayrılır. Birinci grup, saldırganlığın doğuştan gelen içgüdüsel ve dürtüsel olduğunu dolayısıyla önlenemeyeceğini savunurken, ikinci grup ise, saldırganlığın bilişsel ve toplumsal kökene sahip olduğu ve sonradan kazanılan çevresel faktörlerin sebep olduğunu savunmaktadırlar (Eroğlu, 2009).

Saldırgan davranışın ortaya çıkmasında etkili olan önemli çevresel faktörlerden biri ailedir. Aile toplumun temel unsudur ve çocukların yetiştirildiği çeşitli ortamlardır. Ailenin en belirgin özelliği, aile bireyleri arasında samimi, sıcak ve güven dolu bir ortam sağlamasıdır (Yörükoğlu,

2014).Çocukların kendilerine model aldıkları aileleri, kimi zaman olumlu örnek olurken, kimi zaman da olumsuz örnek olabilmektedirler. Öğrenme ve modeli örnek alma saldırganlığın gelişimde ve ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir. Bu noktada ailenin çocuk yetiştirmede ki görevi önemlidir. Ekşi (1990), anne-babaların ilk görevinin çocuğun bakımını sağlamakla birlikte onu korumak olduğunu belirtirken, çocuğun sağlıklı bir insan olabilmesi için duygusal gereksinimlerini karşılama, onu cesaretlendirme, çocuğun davranışını denetleme, bilgi sağlama, toplumsal gereksinimlere yönelik olarak toplumsal davranışına şekil verme, beceri kazanmayı öğretme ve yönlendirmeyi diğer görevleri olarak sıralamıştır. Çocuğun kişiliği anne ve baba ile kurulan iletişim sonucu gelişir ve aile çocuğun toplumsallaşma sürecinde önemli bir unsurdur. Çocuğun herhangi bir durum karşısında saldırgan davranış sergilemesi ve bu durumun anne ve baba tarafından desteklenmesi, ödüllendirilmesi çocuğun saldırganlığı kişilik özelliğine dönüştürmesine yol açabilir (Yörükoğlu, 2014)

Çocukların gelişim süreci içinde geçirdikleri kritik dönemlerde anne ve babaların çocuklarıyla olan iletişimleri, çocuklarına karşı göstermiş oldukları tutum ve davranışlarında yaş da önemli bir faktördür (Kıldan, 2010). Ergenin gelişimi göz önünde bulundurulduğunda anne ve baba ile kurulan iletişimin niteliği dolayısıyla anne ve babanın ergeni yetiştirirken gösterdikleri tutum önemlidir (Sayiner, Köknel Ve Turanlı, 2005).

Çocuğun saldırgan davranış gelişimi anne ve baba arasındaki ilişki, çocuğun yetiştiği aile ortamı, anne ve babanın çocuğa göstermiş olduğu tutum, çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, ailenin eğitim durumu, sosyo-ekonomik durumu gibi faktörlere bağlı olarak şekillenmektedir.

Yavuzer (1991) tutarsız, dengesiz, aşırı baskıcı ve otoriter anne- baba tutumları ile yetişen çocukların daha fazla saldırgan davranışlar sergilediklerini belirtmiştir. Ergenlik döneminde sıklıkla karşımıza çıkan öfke, kabul edilemediğinde yalnızlığa neden olabilmektedir. Yalnızlık bireyin, sahip olduğu sosyal ilişkileri ile sahip olmak istediği sosyal ilişkileri arasında oluşan farklılık nedeniyle ortaya çıkan kaygı, öfke ve üzüntü gibi istenmeyen duyguların eşlik ettiği bir durumdur (Çeçen, 2008). Ergenler kabul

edilemeyen öfke sonucunda arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde olumsuz davranışlar sergileyebilir ve arkadaşları tarafından dışlanabilirler (Koçak, 2008). Bu noktada, ergenler okul ortamında yeterli sosyal ilişkiler geliştirememekten kaynaklı yalnızlık duygusu ile karşı karşıya kalmakta ve saldırganlık açısından risk oluşturmaktadır. Sonuç olarak yalnızlık duygusu yaşayan ergenler kendilerini ve duygularını doğru ifade edememekle birlikte öfke duygularını içe attıkları ve saldırgan davranışlarda bulundukları düşünülmektedir (Yıldırım, 2014). Ergenler için okulda yalnız kalmamak, akranları tarafından kabul görmek ve arkadaşları arasında güçlü ve popüler olmak önemlidir. Bu gücü ve popülerliği elde etme isteği ergenleri zaman zaman saldırgan davranışlara yöneltebilmektedir (Yıldırım, 2014). Saldırgan davranışlarda bulunan ergenlerin akranları tarafından kabul gördüğü, popüler ve statü sahibi olarak algılandığı gözlenmektedir (Hawley ve Vaughn, 2003). Literatür incelendiğinde ergenlerin saldırganlık üzerinde yalnızlığın doğrudan bir etkisi olduğunu ve bu durumun erkek ergenlerde kız ergenlere göre daha çok görüldüğünü ortaya koymaktadır (Yıldırım, 2014). Ergenlik döneminde yalnızlık ve saldırganlık çift yönlü olarak birbirini etkilemektedir.

İnsanların temel dürtülerinden biri olan saldırgan davranışlar ister doğuştan gelen isterse sonradan kazanılan bir davranış olsun sonuçta insan yaşamını olumsuz etkilemektedir (Ersoy, 2001).

Saldırganlığın okullarda artması ve ergenlerde görülme sıklığının önemli bir noktaya gelmesi, saldırganlığın nedenlerini ve nasıl engellenebileceğine yönelik çalışmaları gerekli kılmaktadır. Saldırganlıkla ilişkili olabilecek değişkenlerin incelenmesi sorunu anlama ve çözüm yolunu bulmayı destekleyecektir. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi başta anne baba tutumu ve yalnızlık olmak üzere saldırganlığın hangi faktörlerden etkilendiğidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, lisede öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi, demografik değişkenler temelinde farklılaşp farklılaşmadığının saptanması, ayrıca; yalnızlık ve algılanan anne-baba

tutumlarının lise öğrencilerinin saldırgan davranışları üzerindeki etkisini tespit etmektir. Bu amaç ile yanıt aranacak sorular şunlardır;

1.Lise öğrencilerinin demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne- baba eğitim düzeyi, ailenin ekonomik durumu) bağlı olarak saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

2. Lise öğrencilerinin demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne- baba eğitim düzeyi, ailenin ekonomik durumu) bağlı olarak anne-baba tutumları farklılaşmakta mıdır?

3. Lise öğrencilerinin demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne- baba eğitim düzeyi, ailenin ekonomik durumu) bağlı olarak yalnızlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

4. Lise öğrencilerinin algılanan anne-baba tutum puanları ile saldırganlık puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

5. Lise öğrencilerinin yalnızlık puanları ile saldırganlık puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

6. Lise öğrencilerinin saldırganlık ve algılanan anne-baba tutum puanları ile yalnızlık puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemi, yetişkinliğe girişi simgelemektedir. Bu dönemde genç yetişkinler yeni ortamlara girmekte, yeni ilişkiler kurmakta ve yeni sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Onur,2008). Bazı bireyler, yaşamlarındaki sorunlarla baş edebilirken, bazı bireyler ise sorunlarla başetmede zorlanmakta ve saldırgan davranışlara başvurmaktadırlar. Dahlberg (1998) ergenlik döneminde görülen saldırgan davranışlarda farklı anne baba tutumlarının etkili olduğunu belirtmektedir. Dahlberg'e göre aile içerisindeki iletişim, birliktelik, tutarlı tutumlar ve saldırganlığın varlığı, ergenin saldırgan davranışlar göstermesinin belirleyicisidir (Haskan Avcı ve Yıldırım, 2014). Dolayısıyla, model alınan ebeveyn tutumları; saldırganlık açısından risk grubunu oluşturan ergenler için büyük önem kazanmaktadır.

Ergenler yaşadıkları problemlerde ve zorlanmalarda, aile ve arkadaş desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Desteği bulamayan ergenler kendilerini

yalnız ve çaresiz hissedebilmektedirler. Ailesinden sevgi ve ilgi göremeyen, arkadaşları tarafından reddedilen, dışlanan ve kendini yalnız hisseden ergenler öfke duyarak yaşama küsebilmekte ve saldırgan davranışlara eğilimli hale gelebilmektedirler (Haskan Avcı ve Yıldırım, 2014).

Çocuğun yaşamında kritik dönemleri kapsayan ergenlik döneminde saldırganlığın nedenlerini ve bu tür davranışların nasıl engellenebileceği ile ilgili araştırmaların yapılması çok önemlidir. Bu dönemde kalıcılık sağlayabilecek davranışların önemsenmemesi büyük sorunlara neden olabilir. Saldırganlığın olumsuz etkilerinin engellenebilmesi ya da iyileştirilebilmesi için, saldırganlıkla ilişkili olabilecek değişkenlerin incelenmesi gerekir. Saldırganlığı etkileyen değişkenlerin bilinmesisorunu ortadan kaldırmayı destekleyecektir. Söz konusu değişkenlerin birlikte ele alınmamış olması bu araştırmanın çıkış noktalarından birisidir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma bulguları 2018-2019 yılında Kocaeli İli İzmit ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Cahit Erginkan Anadolu Lisesi, İzmit Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Şehit Özcan Kan Fen Lisesi, Necip Fazıl Kısakürek Anadolu İmam Hatip Lisesi 9,10,11, ve 12. Sınıf öğrencilerinden toplanan verilerle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Tutum: Tutum, bir bireye yüklenen, insanlar olaylar ve cansız varlıklar karşısında takındığı, düzenli bir şekilde organize olmuş düşünce, duygu ve davranış eğilimidir (TDK-2009).

Anne Baba Tutumu: Ebeveynlerin kendi tutumları, inançları, davranışları, amaçları ve beklentileri doğrultusunda çocuklarını büyüttükleri duygusal bağlamdaki hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Özgül 2017)

Yalnızlık: Kişinin sosyal ilişkilerinin istediğinden daha zayıf ya da daha az tatmin edici olarak algılanmasından kaynaklanan bir histir (Peplau ve Perlman, 1979, Akt. Gündoğmuş 2017).

2. BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Saldırganlık

İnsan doğuştan sosyal bir varlıktır ve yaşamı boyunca çevresindekilerle iletişime geçerek bağlantı kurmaktadır. Kurulan bağda bazen saldırgan davranışlar gözlemlenebilmektedir (Hasta ve Güler, 2013). Literatür incelendiğinde saldırganlık kavramıyla ilgili birçok tanım yapıldığı görülmektedir (Kırımoğlu ve ark., 2008).

Türk Dil Kurumu'nun yaptığı saldırganlık tanımı bireyin kendi düşünce ve davranışlarını çevresindeki kişilere zorla benimsetmeye çalışmasıdır (TDK, 2019). Çolakoğlu ve Solak (2014) ise saldırganlığı bireyin çevresindeki kişilere veya nesneye zarar vermesi olarak açıklamaktadır. Bayrak(2011)'a göre saldırganlık tanımı, saldırgan davranışta bulunan kişinin niyeti göz önünde bulundurularak yapılabilir. Eğer eylemin amacı bireye zarar vermek ise, karşısındakine zarar vermese bile ortaya konulan davranışın saldırganlık olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Kına (2017)' ya göre saldırganlık, insanların varoluş sebeplerinden birisidir ve maksat burada farklılaşmaktadır. Gerçekleştirilen davranış karşısındakine zarar verme amacı taşıyorsa saldırgan davranış içerdiğini belirtir. Ancak ülkesini yapılacak saldırılara karşı koruyor ya da savaş gibi bir ortamda birilerine zarar veriyorsa maksat isteyerek zarar vermek olmadığından saldırgan davranış içermediğini belirtmektedir.

Saldırganlık ile ilgili yapılan diğer bir tanım ise, kişinin kendine yönelik zarar verici ve yıkıcı olan eğilimlerini kendi dışında başkalarına yöneltmesidir (Bacioğlu ve Özdemir, 2012). Yıldız (2010) ise saldırganlığı, bir amaca yönelik, içine şiddeti de alan toplumun güvende olmamasına ve kişinin ölmesine kadar gidebilecek durumlar olarak açıklamaktadır. Tahiroğlu

ve ark. (2009) saldırganlığı; kişinin niyetinin zarar vermek olduğu, başkasına karşı yapılan her türlü psikolojik ve fiziksel davranış olarak tanımlamaktadır.

Kabak (2009)'a göre saldırganlık; bireyin dolaylı, sözel ve fiziksel yollardan başkasına zarar vermeyi amaçladığı davranış olarak belirtilmektedir. İş, eş vb. Konularda başarılı olmayan, çevresindekiler tarafından dışlanmış insanların kendilerini kanıtlamak amacıyla saldırgan davranışlarda bulunduklarını ifade etmektedir (Kabak, 2009). Şahin (2004b) saldırganlığı bireyin çevresindeki kişileri gözlemleyerek ya da model alarak öğrendiğini ve saldırgan davranışlarda bulunabildiğini belirtmiştir. Bu bağlamda anne ve babaların tutum ve tavırları saldırgan davranış üzerinde etkili olmaktadır.

Yapılan tanımlar incelendiğinde, saldırganlık birey ya da grup tarafından canlı-cansız bütün varlıklara karşı, zarar verme amacıyla gerçekleştirilen fiziksel, sözel ve duygusal davranışlar olarak tanımlanabilir (Şahin ve Korkut Owen, 2009).

Sonuç olarak, saldırganlık toplum tarafından kabul edilmeyen, saldırgan davranışlarda bulunan bireyin kendisinin ve çevresindekilerin zarar gördüğü bir durum olduğu tespit edilmiştir (Dilekman ve ark. 2011).

2.2. Saldırganlık Türleri

Buss (1961), saldırganlığı fiziksel-sözel, aktif-pasif, doğrudan-dolaylı saldırganlık olarak üzere 3 gruba ayırmıştır. (Akt. İkiz, 2015)

Fiziksel saldırganlığı; kişinin kendisine ya da çevresindeki kişilere zarar vermek ya da acı çektirmek amacıyla yapılan davranışlar olarak tanımlamakta, itirmek, ısırarak, vurmak, çarpmak ve dövmek gibi davranışları fiziksel saldırganlığa örnek olarak vermektedir. Sözel saldırganlığı; karşı tarafa sözlü ve psikolojik olarak zarar vermeyi ya da incitmeyi amaçlayan davranışlar olarak belirtmekte ve aşağılamak, suçlamak gibi davranışları sözel saldırganlığa örnek göstermektedir. Aktif saldırganlık, bireyin canını yakmak ve acı çektirmek amacıyla yapılan davranış iken, pasif saldırganlık ise aktif saldırganlığın tam tersine, zarar vermeyi engellemek olarak belirtilmektedir. Doğrudan saldırganlık, karşıdaki bireyi öfkeliendirmek ve kızdırtmak amacıyla bulunulan davranış sonucunda ortaya

çıkan saldırganlık iken, dolaylı saldırganlık ise dolaylı yollardan karşısındaki bireye zarar verme amacı taşıyan saldırganlık türüdür.

Berkowitz (1987, 1990) saldırganlığı, düşmanca ve araçsal saldırganlık olarak sınıflandırmaktadır. Berkowitz' e göre düşmanca saldırganlık, bireyin karşısındaki kişiden, nesneden ya da durumdan hoşlanmadığında ortaya çıkan öfkeyi ve düşmanlığı içeren, kişiye zarar vermeyi amaçlayan saldırganlık türüdür. Araçsal saldırganlık ise; kişinin kendi ihtiyaçlarını karşılamak ya da herhangi bir amaca ulaşmak için yaptığı saldırganlık türüdür (Baş, 2010).

Megarge ve Hakanson ise saldırganlığı; fiziksel, sözel, aktif ve pasif saldırganlık olarak kategorize ederler. Bireyin kendi bedenini ya da silah kullanarak, karşı tarafa zarar vermeye çalışmasını fiziksel saldırganlık olarak tanımlarken, karşısındaki kişiye sözlü yollarla zarar verici davranışlarda bulunmasını ise sözel saldırganlık olarak tanımlamaktadırlar. Aktif saldırganlığı, bireyin çevresindeki kişilere kasıtlı olarak zarar vermek amacıyla yapılan saldırganlık türü olarak, pasif saldırganlığı ise kişinin ulaşmak istediği amacının engellenmesinden dolayı ortaya çıkan saldırganlık olarak tanımlarlar (Allende, 2004, Akt. İkiz, 2015).

Özdevecioğlu (2003) saldırgan davranışları üç bölümde incelemiştir. İlk bölümü ilişkisel saldırganlık olarak tanımlamaktadır. Bu bölümdeki saldırganlık davranışları dedikodu, kötü sözler söyleme, utandırma, sözlü cinsel tacizde bulunma gibi düşmanlık duygularını ifade etmektir. İkinci bölümdeki saldırgan davranışlar, bireyin ulaşmak istediği amaçlarının engellenmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Üçüncü bölümdeki saldırgan davranışlar ise ısırma, vurma, çarpma, dövme gibi silah ve bıçağıda içeren fiziksel davranışlardır.

2.3. Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Çerçeve

2.3.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik temelli yaklaşımlar, bireyin hayatını devam ettirmek ve uyumu sağlamak amacıyla savunmaya yönelik ortaya çıkan saldırgan davranışlarını, beyin, merkezi sinir sistemi ve endokrin sisteminin işleyişindeki bozulmalara yüklemektedirler (Öztürk, 2008).

Saldırganlık konusunda rolü bulunan beyin bölgelerinin incelenmesinde canlılarda hipotalamusun saldırganlığın kontrolünde ve aktivasyonunda önemli bir bölge olduğu tespit edilmiştir. Hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalarda hipotalamus bölgesine elektrik şoku verilmiş ve sonucunda saldırgan davranışlar gözlenmiştir. Elektrik şokunun uygulanış süresi uzadığında deneyde yer alan hayvanların çevrelerinde bulunan diğer canlılara karşı tehditkar ve saldırgan davranışlarda bulundukları da tespit edilmiştir (Güner, 2006).

Saldırgan davranışlarda rolü bulunan önemli bir diğer beyin bölgesi ise amigdalar olduğu ileri sürülmüştür. Limbik sistemin bir parçası olan amigdaların duyguların denetlenmesinden sorumlu beyin sahaları olduğu bilinmektedir. Saldırgan davranışlar gözlemlenen hayvanlarda amigdaların çıkarılması ile bir durgunluk olduğu görülmüştür. Bu bölgede lokalize olan bazı tümöral oluşumların saldırgan davranışlara neden olduğu gözlenmiştir (Uğur, 2013).

Saldırganlığa ilişkin diğer bir biyolojik yaklaşım, çeşitli hormon salgılarının saldırgan davranışlara neden olduğudur (Karabıyık, 2003).

Saldırganlığı etkilediği öne sürülen hormonlardan biri serotoninidir. Son yıllardaki çalışmalarda serotonin hormonu üstünde durulmuştur. Hayvan beynindeki serotonin ölçüsünü düşürerek yıkıcı ve duygusal saldırganlık ortaya konulmuştur. Aynı zamanda serotonin metabolizmasında sorumlu tripofanın beyindeki alımını arttıran lityumun, insan, kedi ve farelerde ki saldırgan davranışı azalttığı savunulmuştur. Bazı yazarlar saldırgan davranış ve nöroendokrin sistem arasındaki ilişkinin varlığına yönelik araştırmalar yapmışlardır. Örneğin; Antisosyal kişilik gözlemlenen bireylerin çoğunun anormal glukoz metabolizmaya sahip oldukları bulunmuştur (Önder ve Dilbaz, 1994).

Saldırganlığı etkilediği öne sürülen diğer bir hormon ise androjendir. Androjen hormonunun, beyin mekanizmasını etkilemesiyle birlikte kas ve fiziksel gelişime etki ederek, dolaylı olarak saldırganlığa neden olduğu vurgulanmaktadır. Bu görüş, hormonal ve genetik üzerine yapılan çalışma sonuçları ile desteklenmiştir (Dizman, 2003). Örneğin, bazı hayvanların

çiftleşme dönemlerinde androjen hormon seviyesinin yükselmesi, erkekler arasında saldırgan davranışları ortaya çıkarmaktadır. Yalnız kültürler arası çatışmalarda görüldüğü gibi, insanlardaki cinsel tepkiler hormon düzeyinden çok sosyal çevre tarafından belirlenmektedir (Köksal, 1991; Tuzgöl, 1998).

Saldırganlığı açıklayan biyolojik temelli yaklaşımlarda saldırganlığa yol açan yapısal özellikler arasında kromozomlar da incelenmiştir. Genlerdeki farklı kombinasyonların saldırgan davranışlara neden olduğu öne sürülmektedir. Özellikle cinsiyet genlerinin davranışla ilgisini inceleyen pek çok araştırma yapılmıştır. Cinsiyeti belirleyen 23. kromozom dizilimi XX dişi, XY erkek cinsiyetini belirlemektedir. Yapılan araştırmalarda, bazı erkeklerin bir "Y" kromozomu fazla dünyaya geldiği ve 23. çift, "XYY" yapısı görüldüğüne dair bulgular elde edilmiştir. Bu erkeklerde kromozom anormalliğinden dolayı cinsel açıdan aktif, iri, saldırgan, kolay suç işleme eğiliminde oldukları ve bu yüzden sık cezaevine girdikleri ileri sürülmüştür (Erkiner, 2012). Ancak aynı konuda yapılan bazı araştırmalar şu noktayı açığa çıkarmıştır. Küçük yaştan itibaren kendi yaşıtları arasında daha iri olmalarının, saldırgan davranış ile ilişkinin bulunmadığı yönündedir (Akt. Efilti, 2006).

Biyolojik kuram XYY kromozomunu taşımasına rağmen saldırgan davranışlar sergilemeyen erkek ve kadınlardaki saldırganlığın nedenlerini ortaya koyamamaktadır. Bundan dolayı saldırgan davranışların ortaya çıkmasına neden olan bireyin sosyal, duygusal ve zihinsel süreçlerini dikkate almaması sebebiyle yetersiz kalmaktadır (Eroğlu, 2009).

2.3.2. İçgüdü Kuramı

Bu görüşün psikolojideki en önemli temsilcileri Freud, Lorenz'dir. Freud saldırganlığın açlık, susuzluk ve cinsel istekler gibi doğuştan gelen bir içgüdü ya da dürtü ile açıklamaktadır. Lorenz Freud gibisaldırgan davranışların içsel dürtüler ile gerçekleştiğini dile getirmekte fakat bunu hayvan davranışlarını inceleyerek ortaya koymaktadır (Kula, 2008).

Freud'a göre insanlar "yaşam içgüdü" ve "ölüm içgüdü" olmak üzere iki temel içgüdü ile doğarlar (Akpınar, 2010).

Yaşam içgüdü genellikle cinsel gerilimi azaltmayı, bireysel yaşamın ve türün sürekliliğini sağlamayı amaçlar. Açlık, susuzluk ve cinsellik bunlar

arasında gösterilebilir. Ölüm içgüdüğü ise yaşam geriliminden arınmayı amaçlar. Ayrıca ölüm içgüdüğünün önemli bir kavramı da saldırganlık dürtüsüdür. Bu dürtü bireyin kendine yönelmiş ise, intihara ya da bedenine zarar vermeye neden almakta; dış dünyaya yönelmiş olması ise saldırganlığa, düşmanlığa ve yıkıcılığa neden olmaktadır (Yelci, 2018). Sonuç olarak Freud insanlarda biriken saldırganlık enerjisinin bulunduğunu ve bu enerjinin yıkıcı bir özellikte olduğu, denetlemesinin zor olduğu ve insanın bitmeyen bir saldırganlık enerjisi ürettiğini belirtmektedir (Dizman, 2003).

Hayvansal davranışları doğal ortamında inceleyerek belirten, daha sonra insanları da kapsayacak şekilde büyüten Lorenz'de Freud gibi saldırganlığın doğuştan gelen bir içgüdü olduğuna inanmaktadır. Ancak Lorenz ve Freud'un fikirleri arasında farklılıklar görülmektedir. Lorenz saldırgan davranışların dışsal uyarıcılar tarafından başlatıldığını savunmakla birlikte bu tür davranışların amacının ırkın sürekliliğini ve çevreye adaptasyonu sağlamak gibi önemli işlevlerinin olduğunu söylerken, Freud saldırgan davranışlarının amacının sadece yıkmak olduğunu ileri sürmektedir (Okyaz, 2017).

2.3.3. Engellenme- Saldırganlık Kuramı

Engellenme kişinin amacına ulaşamaması olarak tanımlanırken, saldırganlık ise, uygulandığı bireye zarar vermeyi amaçlayan davranış olarak tanımlanmıştır (Dizman, 2003). Engellenme- saldırganlık kuramını ilk kez ortaya atan Dollard'a göre saldırganlık, engellenmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Yelci, 2018).

Saldırganlık, engellenmenin gücü ile orantılıdır. Çok fazla istediğimiz bir durum karşısında şiddetli bir engellenme söz konusu ise saldırganlık eğilimi de aynı oranda artacaktır (Akt. Yavuz, 2007).

Bu kuramının diğer bir önemli kavramı ise "yer değiştirmiş saldırganlık" tır. Engellenmenin kaynağı olan hedef kişi olmadığında veya ortaya çıkan saldırganlık o an ifade edilmediğinde ya da tehlikeli olması nedeniyle başka hedeflere doğru gönderilebilmektedir (Gürsoy ve diğerleri, 2006). Çünkü bazen engelleyen kişi kuvvetli ya da ulaşılması zor bir bireydir. Engellenenler ise üzüntülü ve ürkektir. Bu nedenle engellenen kişi saldırganlığı kendinden daha güçsüz kişilere karşı uygulamaktadır. Bundan dolayı, iş yerinde

patronuna kızan bir baba, bu öfkesini aile içerisinde çocuklarına ve eşine yansıtabilir (Öztürk, 2008).

Miller engellenmenin her zaman saldırganlığa yol açmadığını, engellenme karşısında farklı tepkilerde gösterilebileceğini ifade etmektedir. Aynı zamanda bireylerin engellenme karşısında göstermiş olduğu tepkilerin, kişilik yapısından, geçmiş yaşantılardan kaynaklandığı gibi engellenmenin sıklığı ve derecesinin de etkilendiğini belirtmektedir. Bu düşüncüyü destekler nitelikte, Harris tarafından yapılan sırada bekleyen kişileri konu alan bir çalışmada, kişilerin hedefe yaklaştıkça, hedefe ilerlemesinin durdurulması durumunda engellenmenin arttığı tespit edilmiştir (Efilti, 2008).

Engellenme sonucunda saldırgan davranışların ortaya çıkıp çıkmamasını etkileyen en önemli kavramlardan bir diğeri ise engellenmenin keyfi olup olmamasıdır. Deneysel çalışmalarda beklenen bir ödülün keyfi yerine getirilmemesi veya sözel olarak küçümsenmesi çokça karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle araştırmacılar, deneysel çalışmalarda ele alınan durumların kurgusal olmalarının özellikle engellenme faktörü üzerinde yanlı sonuçlar ortaya çıkaracağını belirtmektedir. Perlman ve Cosby de keyfi engellenmenin saldırganlığa neden olup olmadığı üzerinde durmuş, bireyin engellemeyi keyiften kaynaklandığını anlarsa, zorunluluktan kaynaklandığını anladığı durumlara oranla daha saldırgan davranabileceğini ileri sürmüşlerdir (Akt. Efilti, 2006).

Sonuç olarak, engellenme saldırganlık kuramını savunanlara göre engellenme karşısında mutlaka saldırgan davranışlar gösterileceği yolundaki varsayımlar genel olarak araştırma sonuçları ile de desteklenmektedir. Fakat engellenme-saldırganlık kuramı, engellenmenin ne zaman saldırganlık ile sonuçlanacağını, saldırganlığın nasıl ifade edileceğini ve kime gönderileceğini kesin bir şekilde ortaya koymamızı sağlanacak şekilde pratik değildir (Okyaz, 2017).

2.3.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Öğrenme kuramlarına göre, içgüdüsel gibi görünen davranışlarımız da dahil tüm davranışlarımız, doğuştan getirdiğimiz şahsi özellikler ile değil, çevresel

koşullara verilen tepkiler sonucu gerçekleşen öğrenmeler tarafından şekillendirilir (Yelci, 2018).

Sosyal öğrenme kuramının en önemli temsilcilerinden Bandura'ya göre saldırganlığın ortaya çıkmasında, ortamdaki pekiştirici ögeler üzerinde durulmalıdır. Bandura, çocukların saldırganlık içgüdüleriyle dünyaya gelmediklerini, saldırganlığı sosyalleşme sürecinde öğrendiklerini savunmaktadır. Çocukların saldırgan davranışları nasıl geliştirdiği ve öğrendiği konusunu açıklamaya çalışan Bandura ve Walters (1965), Bandura (1968) ve Johnson (1972) saldırganlığın öğrenilmesinde gözlem ve araçsal öğrenme süreçleri üzerinde durmakta ve çocukların saldırgan davranışları taklit ve gözlem yoluyla öğrendiklerini belirtmektedirler (Efilti, 2006).

Taklit çocuğun, bir davranışı öğrenmesinde etkili önemli bir süreçtir. Çocuklarda gözledikleri davranışı taklit etme eğilimi vardır. Ancak taklit yoluyla öğrenme konusunda yapılan çalışmalar çocukların gözledikleri her modelin davranışlarını taklit etmezken, bazı insanları ise diğerlerinden daha çok taklit ettiklerini ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların bir modeli taklit edip etmeyecekleri bazı etkenlere göre değişmektedir. Bu süreçte, modelin gücü, değeri ve özellikleri ile ödül ve ceza kavramları etkili olmaktadır. Çocukların başarılı, güçlü, sevdikleri ve cana yakın buldukları modelleri daha çok taklit etme eğilimde oldukları gözlenmiştir (Kramer, 2014).

Çocukların ilk yıllarda taklit ettikleri bireyler anne ve babalarıdır. Bu nedenle anne ve babaların çocuk için temel model oluşturdukları göz önünde bulundurulduğunda bu kurama göre saldırganlık davranışının ortaya çıkmasında anne baba tutumları, ebeveynlerin saldırganlığa yönelik tutumları ve çocuklarına uyguladıkları disiplinin etkisi önemlidir (Yelci, 2018). Ayrıca anne ve babalar kimi zaman farkında olmadan, kimi zaman ise bilinçli olarak çocuklarının bazı davranışlarını pekiştirmekte, bazı davranışlarını ise cezalandırmaktadır. Pekiştirilen davranışlar çocuğun bilişsel süreçlerinde kaydedilmekte ve kişilik yapısını etkileyerek süreklilik kazanmaktadır. Pekiştirilen davranışların, tekrarlanma olasılığı artmaktadır. Bundan dolayı, saldırgan davranışları doğrulanan, övülen ya da istediğini elde etmesine izin

verilen çocuk, girdiği ortamlarda da saldırgan davranışlar sergileyecektir (Aydın ve Akgün, 2014). Daha önceden anne ve baba tarafından pekiştirilerek, kaydedilen saldırgan davranışlar, daha sonra öğretmen, arkadaş ve çevredeki bireyler tarafından pekiştirilerek davranış biçimine dönüşmektedir (Bayrak, 2011). Çocuğun davranışlarını onaylamasalar bile kızarak ya da davranışlarını değiştirerek çocuğu ilgi odağı haline dönüştürmektedirler. Dikkatleri üzerine toplamak isteyen bir çocuk için kızılması bile saldırganlığını güçlendirebilir (Akt. Efilti, 2006).

Bandura, anne ve babaların saldırgan davranışları nedeniyle çocuğa verilen cezanın, saldırgan davranışları durdurabildiği ya da bastırabildiği gibi tam tersine saldırganlık modeli oluşturmaya, öfkeyi ortaya çıkarmasından dolayı saldırganlığa neden olduğunu ifade etmektedir (Gander ve Gardiner, 2010).

Feshbach'a göre fiziksel cezalandırma ile saldırganlığın öğrenilmesi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Yapılan bir başka çalışmada da, genç suçluların genellikle çocukluk dönemlerinde aileleri tarafından dayak ve eziyet gördükleri tespit edilmiştir (Efilti, 2006).

Sonuç olarak, sosyal öğrenme kuramı, saldırganlığın nedenlerini model alma, ceza ve pekiştirme gibi öğrenme yoluyla kazanılan davranışlardan kaynaklandığını savunduğu için, bu tür davranışların anlaşılması ve açıklanmasında önemli etkiye sahip olduğu görülmektedir. Saldırganlığın öğrenildiğini kabul etmek ve saldırgan davranışların önlenebileceği, kontrol edilebileceği anlamına gelmektedir (Gürsoy ve ark., 2006).

2.4. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

2.4.1. Cinsiyet

Saldırganlığın ortaya çıkış nedenlerinden birisi de cinsiyet faktörüdür. Batı toplumlarında erkek çocukların kızlardan daha fazla fiziksel saldırganlığa başvurdukları, kız çocuklarının ise, daha çok sözel saldırganlığa başvurdukları ifade edilmektedir (Eroğlu, 2009).

Biyolojik faktörler, sosyal ve kültürel değerler göz önünde bulundurulduğunda, erkeklerin kadınlara göre daha çok saldırgan davranışlar sergilemeye hazır

olmaları söz konusudur (Erden, 2007). Erkeklerin toplumda saldırgan, atılgan, rekabet gibi özelliklerle yetiştirilmesinden dolayı, erkeğin saldırganlığı içselleştirmesine neden olmakla birlikte erkekleri saldırgan davranışlara yönlendirilmesi bu durumun nedenlerinden biri olarak gösterilebilir (Eroğlu, 2009).

Ayrıca erkekleri saldırgan davranışlar sergilemesine neden olan etmenler arasında fiziksel ve sosyal ya da maddi ödül ile statü kazanma eğilimi dikkat çekmektedir. Araç olarak kullanılan saldırganlığın statü oluşturmadaki faydası, kişilerarası uzaklığı arttırması, kadınsı davranışlar göstermekle suçlanmaktan kaçınmayı sağlaması açısından erkeklerin daha fazla sergiledikleri görülmektedir (Adıgüzel, 2012).

Yapılan çalışmalara göre yukarıdaki nedenlere ek olarak baba figürünün de saldırgan davranışlarda etkili olduğu bulunmuştur. Bu durumu destekler nitelikte Brodbuin (1963) tarafından yapılan bir çalışmada toplumlarda erkek egemenliğinin hakim olduğu, babanın aile ortamında baskın ve katı davrandığı ortaya konulmuştur. Babanın çocuk üzerinde kurduğu bu baskı çocukta olumsuz davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Akt. Eroğlu, 2009).

Seans, Maccoby, Levin kız ve erkek çocukların yetiştirilmesinde annelerin saldırganlık konusunda ayırım yaptıkları tespit edilmiştir. Erkek çocuklara saldırganlık kavramı özgürlük olarak tanıtılmakta bu nedenle erkek çocukların çevresindekilerle kurdukları iletişimde saldırgan davranış sergilemelerine müsaade verilmektedir. Kızlar ise iyi davrandıkları zaman ödüllendirilmekte, kötü davrandıkları zaman ise daha çok mahrum bırakılmaktadır (Yılmaz, 2004). Aynı şekilde kız çocuklarının yasadıkları üzüntü ve hisler sonunda içe kapandıkları, fazla duyarlı ve duygusal oldukları, sosyal öğrenme ve denetimlerde çok fazla boyun eğdikleri görülmektedir. Bu sebeple kızların saldırgan davranışlarının erkeklerle göre daha az olduğu görülmektedir (Sami Hasan, 2018).

2.4.2. Yaş

Saldırganlığı etkileyen faktörlerden biri çocuğun yaşıdır. Literatür incelendiğinde erken çocukluk döneminde öğrenilen saldırgan davranışların

daha sonraki yaşlarda yaşanan saldırgan davranışlar üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, erken çocukluk dönemindeki saldırgan davranışlar ömrün sonraki dönemlerinde devam etmekte ve ergenlik döneminde daha da önemli bir hale dönüşmektedir (Sami Hasan, 2018).

Çocuktaki saldırgan davranışların yetişkinliğe kadar süren ve devam edebilen bir durum olduğunu ve bu durumun da gençlikteki antisosyal davranışlara, düşük meslek statüsüne, alkol kullanımına ve suç işleme vb. davranış durumlarına neden olabileceği ifade edilmektedir (Yalçın, 2009).

2.4.3. Kardeş Sayısı

Aile içerisindeki kardeş sayısı, özellikle tek çocuk ya da fazla kardeş sayısına sahip olmak olumsuz etkilere yol açabilmektedir (Yavuz, 2007).

Tek çocuklu anne ve babalar çocuklarını koruyucu veya hoş görülme tutum ile yetiştirmektedirler (Yılmaz, 2009). Tek çocuklu aile ortamında, çocuk önem kaybetme deneyimi yaşamadığı gibi ebeveynlerinin ilgi odağı oluşu dikkat çekmektedir. Özellikle ilk ve tek erkek çocukların aileleri tarafından aşırı ilgi gördükleri, bundan dolayı davranış problemleri geliştirdikleri ifade edilmektedir (Deniz, 2003). Aynı şekilde tek çocuğun genellikle, bağımlı, korkak ve sosyal ilgilerinin az olduğu öne sürülmektedir (Gürpınar Akan, 2001).

Ailedeki kardeş sayısının fazla olması çocuklar için dezavantajlı bir durum haline gelmekte ve çocuklarda davranış problemlerinin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Bu durum ebeveynin çocukların bakımı ve eğitimi için ayırdığı zamanın kaliteli geçmemesinden kaynaklanmaktadır (Eroğlu, 2009).

Çocuk sayısının fazla olduğu ailelerde günlük işler belirlenmekte, iş bölümü yapılmakta ve aile ortamı daha disiplinli olmaya başlamaktadır. Aile ortamında gözledikleri olumsuz davranış problemlerini öğrenerek kendileri yapabilmektedir.

2.4.4. Anne- Baba Eğitim Düzeyi

Saldırganlık davranışının ortaya çıkma nedenlerinden bir diğeri ise eğitim düzeyidir. Eğitim, bireydeki saldırganlık duygularının engellenmesini ve daha

duyarlı, düşünceli bireyler olmalarına etki etmektedir (Eroğlu, 2009). Ailenin eğitim düzeyi çocuğun gelişiminde etkilidir (Adıgüzel, 2012).

Eğitim düzeyi yüksek, çalışan annelerin, eğitim düzeyi düşük, çalışmayan annelere göre hayattan daha fazla doyum sağladıkları gözlenmektedir. Kendisini rahat ve doğru ifade edebilen, kendine güvenen, bakış açısı geniş olan eğitim düzeyi yüksek ve çalışan annenin çocuğunu gelişimsel yönden daha iyi yönlendirebildiği ve çocuğuyla daha sağlıklı ilişkiler kurduğu belirtilmektedir (Gürsoy, 2002).

Kadının ev dışında çalışması günlük hayatta aktif olmasına neden olmaktadır. Sosyal ilişkileri başarılı olan kadın, bu başarısını aile ortamına yansıtmaktadır. Bunun sonucunda çocuk aile ilişkilerinde doyum sağlamak ve sağlıklı davranışlar geliştiren, atılgan, sosyal bir birey olabilmektedir (Gürsoy ve diğerleri, 2004). Yapılan bir araştırmada, annesi çalışmayan çocukların saldırganlık düzeylerinin, annesi çalışan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Gürsoy, 2002). Yapılan başka bir çalışmada da eğitim düzeyi düşük, çalışmayan, çoğu ev kadını olan, kötü hayat şartlarında yaşayan ve eşleri tarafından şiddete maruz kalan annelerin, çocuk ihmalinde ve istismarında risk grubu oluşturmasının yanı sıra örnekleme alınan öğrenci annelerinin çocuklarında saldırgan davranışlar gözlenmiştir (Sezer, 2007).

Baba eğitim düzeyi dikkate alındığında ise, babaların ilköğretim mezunu olan çocukların öfkelerini içte tuttukları gözlenirken, eğitim düzeyi yüksek olan babanın çocuğuna daha yakın olmaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır (Akt. Eroğlu, 2009). Baba ve çocuk arasında kurulan bu yakınlaşma, çocuğun babasıyla birçok şey paylaşmasına neden olmaktadır. Bu bulguyu destekler nitelikte, Güneysu (1986) tarafından yapılan araştırmaya göre babanın öğrenim düzeyi arttıkça, çocuğa daha fazla sevgi ve ilgi göstermekte, cezalandırma ise azalmaktadır. Bundan dolayı baba ve çocuk arasında daha sağlıklı iletişim kurmakla birlikte, çocuk daha sağlıklı davranışlar geliştirmektedir. (Akt. Eroğlu, 2009)

Kısacası eğitim düzeyi düşük anne ve babaların diğer anne babalara göre daha olumsuz tutumları benimsedikleri, çocuklarıyla sağlıklı ilişki

kuramadıkları, bundan dolayı saldırgan bireyler yetiştirdikleri söylenebilir (Demiriz ve Öğretir, 2007).

2.4.5. Aile Gelir Düzeyi

Bireylerin içinde yaşadığı çevre, onların davranışsal ve duygusal gelişimlerine etki etmekte, özellikle sosyoekonomik düzey çocuğun saldırgan davranışları ortaya çıkarmasına sebep olabilmektedir.

Ailenin gelir düzeyini konu alan bir çalışma yapan Kısaç (1997) yüksek gelir grubuna bağlı ergenlerin öfkelerini daha çok dışarıya yansıttıklarını tespit etmiştir. Aynı zamanda özellikle erkek öğrencilerinin öfkelerini tutma eğiliminde oldukları bulunmuştur (Akt. Eroğlu, 2009). Ailenin sosyoekonomik düzeyi bireyin saldırgan davranışlar üzerinde etkili olduğu gibi anne ve babanın çocuğa karşı sergiledikleri tutumları da etkilemektedir. Aile gelir düzeyi yüksek olan ailelerin, çocuklarına kendi kendini yönetme olanağı tanımakta, daha az koruyucu ve kısıtlayıcı tutum sergilemekte ve çocuklarını demokratik tutum ile büyütmektedirler. Aile gelir düzeyi orta olan ailelerin çocuktan beklentileri artmakta, eğitim konularında çocuklarına baskı yapmakta ve bu durumda ergenlik döneminde üzüntüye neden olmaktadır. Aile gelir düzeyi düşük olan aileler ise, genel anlamda çocuklarına karşı katı bir tutum sergilemektedirler (Yaşa, 2012).

Olumsuz yaşam koşullarına sosyoekonomik düzey de eklenince çocuğun geliştirmiş olduğu davranış problemlerini daha yoğun yaşadığı bunun sonucunda saldırgan davranışlar sergilediği ifade edilmiştir (Eroğlu, 2009).

Hatunoğlu (1994) tarafından yapılan çalışmada saldırganlık ve sosyoekonomik düzey arasında anlamlı yönde ilişki olduğu alt ve orta sosyoekonomik düzeyde büyüyen bireylerin, üst sosyoekonomik düzeyde büyüyen bireylere göre daha çok saldırgan davranış sergiledikleri tespit edilmiştir. Eğitim ve ekonomik yönden düşük bir çevreden gelen çocukların, eğitim ve ekonomik yönden yüksek aile çevresine sahip çocuklara göre daha saldırgan olmalarının nedeni, bu çocukların sahip oldukları eşyalara daha bağlı olmalarına ve bu konularda anlaşmazlık yaşamalarına bağlanmaktadır (Akt. Eroğlu, 2009).

2.5. Saldırganlık İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Ağlamaz (2006) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, kendini açma düzeyi düşük olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamalarının kendini açma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrenin gördükleri okul türüne göre, Endüstri Meslek Lisesi, Ticaret Meslek Lisesi ve Anadolu Ticaret Meslek Lisesi öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamaları diğer gruplardan daha yüksek bulunmuştur. Cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Anne baba öğrenim düzeyi ve ailenin gelir düzeyine göre ise öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Karataş (2008)' in yaptığı çalışma bulgusuna göre, cinsiyet açısından erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlık puan ortalamalarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Öğrencilerin sınıf düzeyi açısından saldırganlık puanlarına bakıldığında ise saldırganlık toplam, sözel, fiziksel ve öfke puanlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Topaloğlu (2013) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, çocukların saldırganlık puanlarının baba eğitim durumundan etkilenmediği bulurken, anne eğitim durumundan etkilendiği bulunmuştur. İlkokul mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanları, lise mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanlarına göre daha yüksek olduğu, ortaokul ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanlarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sezer, Kolaç ve Erol (2013) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, saldırganlık düzeylerinin cinsiyet faktörüne göre farklılaştığı, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha saldırgan davrandığı bulunmuştur. Saldırganlık ve sosyoekonomik düzey arasında ise bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Solak (2014) yaptığı çalışma sonucunda saldırganlık düzeylerinin okul türü ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını ortaya koymuştur.

Aydın (2017)'in ergenlerde çatışma çözme ile anne baba tutumlarını ilişkilendirdiği çalışmasında Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi öğrencilerinin

İmam Hatip Lisesindeki öğrencilerden daha saldırgan davranışlarda olduğu ve Anadolu Lisesindeki öğrencilerin ortaokul, öğrencilerinden daha saldırgan davranışlar gösterdiği saptanmıştır.

Çelikten ve Demirli (2018) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim durumu, ailede fiziksel veya sözel şiddet, çocuğun ailesi ile ilişkisi, sosyoekonomik düzey ve saldırgan davranışları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

2.6. Anne- Baba Tutumları

Aile, saldırganlık davranışının ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü çocuğun gelişimi ve ruh sağlığı aile tarafından şekillendirilmektedir. Aile ortamı, bireyin doğduğu günden itibaren içerisinde yer aldığı, anne-baba ve kardeşlerden oluşan, yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan, ihtiyaçlarının karşılandığı ve duygularının oluştuğu ilk sosyal ortamdır. Birey, kendisi ve çevresindeki insanlar hakkında nasıl duygusal tepkiler göstereceğini, bu duygularla ilgili ne düşüneceğini ve bu duyguları nasıl ortaya koyacağını aile ortamında öğrenir (Sami Hasan, 2018).

Çocuğun kişilik yapısının oluşmasında da aile önemli bir etkiye sahiptir (Bozaslan, Genç ve Kaya, 2012). Cüceloğlu(1998) da, insanların davranış özelliklerini ortaya koyarken, onların içinde bulunduğu aile ortamının bilinmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun nedeni ise, bugünkü davranışlarıyla, yetiştiği ortamın özellikleri arasında bir ilişki olduğu düşüncesidir (Akt. Gürler, 2017). Anne babalar çocuğun göstermiş olduğu davranışa, kendi kişiliklerine göre tepki geliştirirler. Bu tepkiler çocuğa karşı güven verici, destekleyici, onun değerli bir birey olduğunu hissettirici olumlu tutumdan, çocuğu aşılmalı, reddedici ve yargılayıcı olumsuz tutumlara kadar büyük bir yelpazeyi içerir (Yavuzer, 2013). Anne babaların çocuğuna karşı olan olumsuz tutumları, onların kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Aktaş, 2011). Babanın aşırı otoriter olması ve annenin sevgisini göstermemesi, baba ve annenin aşırı baskıcı olması da çocuğun saldırgan bir birey haline gelmesine neden olabilmektedir (Tozoğlu 2016). Aynı şekilde çocuğun davranışları eleştiriliyor, alay ediliyor, gereksiz yere engelleniyor, sık sık ceza veriliyor, her istediği

yapılıyor ya da ihmal ediliyorsa saldırgan davranışlara zemin oluşturulmuş demektir (Aral ve ark., 2004).

Anne babanın demokratik, otoriter, aşırı baskıcı, dengesiz ve tutarsız, koruyucu veya reddedici tutumları ergenler üzerinde farklı etkilere neden olabilmektedir (Arı, 2005).

Masalıcı, anne ve babanın aşırı ilgili veya ilgisiz olması, reddedici ya da koruyucu davranması ile sözel veya fiziksel şiddet uygulamasının çocukta saldırgan davranışa yatkınlık yarattığını ortaya koymuştur. Aynı zamanda anne ve babanın aşırı korumacı ve düşkün tutumlarına bağlı olarak ortaya çıkan içsel kontrolün zayıflığı da çocuklarda saldırgan davranışlara neden olduğunu göstermiştir.

Saldırgan davranışların öğrenilmesinde model alma ve taklit etmenin rolü büyüktür. Örnek alınan anne ve babada görülen saldırgan davranışlar çocuk tarafından benimsenip tekrarlanmakta ve çocuğun uyumsuz bir birey olmasına sebep olmaktadır (Esterach, 2014).

Saldırganlığı kontrol etmek için dayak gibi şiddet içeren uygulama yöntemlerini kullanan anne babalar çocuğu, hayal kırıklığına uğratarak daha büyük öfke yaşamalarına neden olmakla birlikte ona bir saldırganlık modeli göstermiş olurlar.

Anne ve babanın çocuğa karşı gösterdikleri davranışlar aileden aileye farklılık gösterebilir. Anne ve baba sayısı kadar, anne- baba tutumu vardır (Kulaksızoğlu, 2014).

Anne ve babaların olumlu ve olumsuz tutumlarını sınıflandırırken farklı yaklaşımlar ortaya koyulmakla birlikte Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005) demokratik anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu ve koruyucu/ istekçi anne baba tutumu olmak üzere üç başlık altında sınıflama yapmıştır (Gürler, 2017). Bu çalışmada da, anne baba tutumları demokratik, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumları olarak üç alt boyut olarak incelenecektir.

2.6.1. Demokratik Anne - Baba Tutumu

Çocukların kişilik gelişimi için en uygun olan, çocuklarını koşulsuz seven ve benimseyen, ilişkileri sevgi ve saygı çerçevesinde gelişen, onları dinleyen ve sorunlarına çözüm bulan, görüşlerine değer veren anne baba tutumudur. Bu tutuma sahip anne ve baba, çocuklarına karşı hoşgörülüdür, çocuklarını destekler, belli sınırlar içinde bazı davranışları yapmasına izin verir, onların davranışları denetler ve ihtiyaçlarına duyarlı bir tutum sergiler (Kulaksızoğlu, 2014).

Demokratik aile tutumunda, çocukların uyması gereken kurallar önceden belirlenmiştir ve çocuk sergilediği davranışın karşısında ödül mü ceza mı alacağını bilmektedir. Ancak bu kurallar şiddet, korku ve baskı ile yapılmaz, gönüllülük esası söz konusudur. Amaç, çocuğu bastırmak değil, sorumluluk duygusu kazandırmaktır. Sorumluluk bilinci yanında çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesine yardımcı olunmaktadır (Semerci, 2012).

Demokratik aile ortamında sergilenen davranışlar birbirleriyle tutarlı, kararlı ve güven verici, çocuğun da kabul edeceği mantıklı bir denetim söz konusudur. Kesin kurallar yerine, çocuğa tercih ve söz hakkı verilir (Yavuzer, 2011).

Demokratik tutum sergileyen anne ve babalar her çocuğun kendine özgü bir gelişim sınırı olduğunu bilirler ve bundan dolayı çocukların gelişmesine, yeteneklerini ortaya çıkarmasına, kendilerini gerçekleştirmelerine izin verir ve desteklerler (Sezer ve Oğuz, 2010).

Gitmez (1989)' in yaptığı bir araştırmaya göre demokratik bir aile ortamında yetişen çocukların, kendine yeterli, sorumlu, yaratıcı, uyumlu, bağımsız, işbirliğine yatkın, mutlu, güvenli bir kişilik geliştirdikleri gözlenmiştir (Özyürek, 2004).

2.6.2. Otoriter Anne - Baba Tutumu

Çocukların kişilik özelliklerini, gelişim düzeylerini ve isteklerini hiçbir şekilde dikkate almayan, çocuğun davranışlarını yargılayarak, kendilerinin istedikleri doğrultuda şekil veren, kontrol altında tutan, kural ve emirlerin çok sıkı uygulandığı anne baba tutumudur (Kulaksızoğlu, 2014).

Otoriter anne babalar, çocuğa karşı soğuk, katı ve kesin bir tutum içerisindeydirler. Çocuğun kendilerinin istedikleri şekilde davranmasını beklerler ve bu doğrultuda çocuğa karşı sevgilerini gösterirler (Kaya, 2010). Otoriter anne baba tutumunda, çocuğun duygu ve düşüncelerine önem verilmez. Çocuk kendisi ile ilgili kararlara katılamaz. Aile içerisindeki ilişkiler oldukça gergin, sert ve yetersizdir. Çocuk, anne ve babadan çekinir, anne babaya boğun eğer (Şimşek, 2006).

Bu tutuma sahip anne ve babalar katı ve değişmez kurallar koyma eğilimindedirler. Çocuktan kurallara uymasını beklerler, uymadığında ise cezaya başvururlar(Pamuk, 2016).Bundan dolayı çocuğun attığı her adımda, yaptığı her işte yanlış yapma korkusu vardır. Çünkü en ufak yaramazlığı ceza ile sonuçlanır. Genel olarak verilen cezanın suç ile orantısı yoktur. Bazı anne ve babalar, çocuğu dövme gibi fiziksel cezalarla, bazıları bağırma, utandırma, ayıplama, azarlama, kınama ve korkutma gibi duygusal cezalarla, bazıları da sevdiği etkinlikleri yapmasına izin vermeyerek cezalandırır (Yaşa, 2012).

Duygusal destek ve ilginin yetersiz olması, ceza uygulanmasından dolayı çocuk, kendisine güven duygusu geliştirememekte, dış otoriteye bağımlılık geliştirerek içe kapanık, çekingen bir kişi olarak yetişmektedir. Yapılan çalışmalarda demokratik anne baba tutumunun kişinin kendisini geliştirmesini olumlu, otoriter anne baba tutumunun ise olumsuz yönde etkilediği görülmektedir(Gündüz, 2016).

Böyle bir ailede yetişen çocukların cezalandırılması, bağımsız bir kişilik geliştirmelerinin engellenmesi, anne ve baba tarafından sevilmediklerini düşünmeleri, kızgınlık ve öfkenin bastırılması, özellikle erkek çocuklarda saldırganlık yarattığı ve bu davranışları okulda ve çevrede kendilerinden daha silik ve zayıf olarak gördükleri kişilere yönelttikleri belirlenmiştir (Sezer ve Oğuz, 2010).

2.6.3. Koruyucu/İstekçi Anne - Baba Tutumu

Çocuğa büyük bir sevgi ile bağlanmış, koruyucu ve denetleyici olan Daha çok tek çocuğa sahip ebeveynlerde rastlanılan anne baba tutumudur. Koruyucu-istekçi anne baba tutumunda, çocuğun her istediği yerine getirilir, sorumlulukları anne baba tarafından üstlenilir. Birçok konuda çok fazla

müdahale edilmesi, çocuğun hata yapma, hatalarından öğrenme, gelişme, özerk düşünme ve sorumluluk almasını engeller. Çocukların yapabilecekleri şeyleri anne ve babalar kendilerinin üstlenmesinden dolayı çocuklarının deneyimleyerek öğrenmelerinin önüne geçmektedirler(Sezer ve Oğuz, 2010).

Aşırı kontrol ve dikkat çocukların bağımlı, üzüntülü, kendine güvensiz ve bağımlı bir kişilik geliştirmesine sebep olmaktadır (Yavuzer, 2011).

Büyümesine izin verilmeyen, koruyucu- istekçi ortamda, çocuğun toplumsal gelişiminin engellenmesi onun arkadaş ilişkilerini olumsuz etkiler ve arkadaşları tarafından dışlanmasına neden olur. Böylece sosyal ilişkiler geliştirememekten kaynaklı yalnızlık duygusu saldırgan davranışları ortaya çıkarabilir(Yavuzer, 1995a; Yavuzer, 2003).

Sonuç olarak, koruyucu- istekçi olan ailelerde yetişen çocuklar kendi başına işini yapamayan, özgüvenleri düşük ve saldırgan niteliklere sahip bir yetişkin olur (Kulaksızoğlu, 2014).

2.7. Anne - Baba Tutumları İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Öztürk (2007) yaptığı araştırmada anne-babalarını “demokratik” olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri anne-babalarını “otoriter” olarak algılayan öğrencilere göre daha düşük bulmuştur.

Zengin (2008) anne- baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi ergenler üzerinde incelediği çalışmasında anne ve babasını otoriter ve ilgisiz algılayan ergenlerin saldırganlık düzeylerinin anne ve babasını demokratik olarak algılayan ergenlere oranla saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Gülay (2011) tarafından yapılan çalışmada, anne tutumlarının (otoriter, izin verici, yetkin) çocukların saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Araştırma sonuçlara göre otoriter ve izin verici anne tutumlarının, 5-6 yaş çocuklarındaki saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma ile olumlu yönde, anlamlı düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Yetkin anne tutumu da çocukların olumlu sosyal davranışlarıyla olumlu yönde, anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur.

Erci ve Yıldız (2011) tarafından yapılan araştırmada anne- baba tutumları ve saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiş ve elde edilen sonuçlara göre, anne-baba tutumlarının ergenin saldırgan davranışı üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Otoriter ve ilgisiz anne baba tutumuna sahip ergenlerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek, demokratik anne- baba tutumuna sahip ergenlerin ise saldırganlık düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

Kayan (2012) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre, demokratik anne-baba tutumu ile atak, sinirli negatif saldırganlık alt boyutu arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu, koruyucu-istekçi anne-baba tutumu ile atak, sinirli, negatif, sözel saldırganlık alt boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu, otoriter anne-baba tutumu ile atak, sinirli negatif, sözel saldırganlık alt boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Sezer, Kolaç ve Erol'un (2013), anne- baba tutumu ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiş; Anne ve babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin, anne ve babasını demokratik olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Şahin(2015) tarafından yapılan ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışma sonuçlarına göre, anne ve babalarını otoriter olarak algılayan ergenlerin saldırganlık düzeylerinin arttığı görülmektedir. Anne ve babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin ise saldırganlık düzeylerinin düştüğü tespit edilmiştir.

İkiz (2015) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre, anne ve babanın otoriter tutumu ile fiziksel ve ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde ilişki bulunurken, annenin izin verici tutumu ile fiziksel saldırganlık arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Fiziksel saldırganlık ile anne ve babanın demokratik, aşırı koruyucu ve babanın izin verici tutumu arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Aydın ve Traş (2019) tarafından yapılan çalışmada demokratik anne- baba tutumlarının saldırganlık ile negatif yönde ilişkili olduğu, koruyucu-istekçi ve

otoriter anne- baba tutumları ile saldırganlık arasında ise pozitif yönde ilişki olduğu saptanmıştır.

2.8. Yalnızlık

Saldırganlık davranışını ortaya çıkmasında yalnızlık önemli bir kavram olarak düşünülmektedir. Psikolojide kapsamı en geniş kavramlardan biri olan yalnızlıkla ilgili birçok farklı tanım yapılmıştır. Gierveld (1987)'e göre yalnızlık kişinin sosyal ilişkilerde yetersiz olduğu durumlardan dolayı kendini rahatsız hissetmesi olarak tanımlanırken (Şahin Solak, 2012) Young yalnızlığı, etkileşimsel ve iletişimsel bakış açısı ile açıklayarak; bireylerarası etkileşim ve iletişimin yanlış algılanmasından dolayı yaşanan psikolojik zorlanma olarak tanımlanmaktadır (Şahin Solak, 2012). Peplau ve Perlman (1982) ise yalnızlığı bireyin, sahip olduğu sosyal ilişkileri ile sahip olmak istediği sosyal ilişkileri arasında oluşan farklılık nedeniyle ortaya çıkan kaygı, öfke ve üzüntü gibi istenmeyen duygular olarak tanımlanmıştır. Yalnızlıkla ilgili genel tanımlar dikkate alındığı zaman, üç ortak noktanın dikkat çektiği görülmektedir. Bunlardan biri yalnızlığa niceliksel değil, daha çok niteliksel bir sorunun neden olduğu, bir diğeri ise yalnızlığın öznel yaşantılar sonucunda ortaya çıktığıdır. Son olarak ise, yalnızlığın istenmeyen kaygı, öfke, üzüntü, stres gibi olumsuz duygularla bağlantılı olduğu ifade edilmiştir (Doğar, Çetin ve Sungur, 2009).

Weiss (1973,1987) teorik olarak yalnızlığı, duyuşsal ve sosyal olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Duygusal yalnızlığın aile, eş, sevgili, özel arkadaş ve ilişkilerden oluştuğunu, sosyal yalnızlığın ise sosyal ortamdaki arkadaşlardan oluştuğunu belirtmektedir (Çeçen, 2008)

Fryxell (2000)'in yaptığı bir çalışmada öfke düzeyi yüksek öğrencilerin arkadaş sayılarının az olduğu ve saldırgan davranışa daha eğilimli olduğu görülmektedir (Çivitçi, 2011). Bu bağlamda okulda az sayıda arkadaşı olan öğrencilerin yeterli sosyal ilişkiler geliştiremediği için yalnız kaldıkları ve yalnızlık hisseden öğrencilerin saldırganlık açısından risk grubunda olabilecekleri düşünülebilir.

Sosyal ilişkiler geliştirememenin yanı sıra yalnızlığı yordayan bir başka değişken ise ailelerin çocuklarına gösterdikleri tutumdur. Sullivan (1953)

yalnızlığın ergenlik döneminde artmasını, bu dönemde beliren kişilerarası yakınlık ihtiyacına bağlarken (Kılınç, 2005), Erikson (1963)'a göre ise yakınlık çatışmasının çözümlenmesindeki başarısızlık durumunda yaşanan kimlik krizi sonucu ortaya çıktığını belirtmiştir (Çivitçi, 2011). Bullock (1993) şefkatli ve sıcak tutum sergileyen ailelere sahip çocukların yalnızlık düzeylerinin düşük olduğunu belirtmektedir (Çeçen, 2008). Bu bilgilere dayanarak ebeveyn ve çocuk ilişkisindeki niteliğin yalnızlık üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Yalnızlık yaşayan birey, bazı durumlar karşısında duygusal olarak kendisinin oldukça zorlanmasına neden olan olumsuz duygular yaşamaktadır. Bu olumsuz duygular içerisinde üzüntü, mutsuzluk, ümitsizlik, soyutlanma, yabancılaşma, diğerlerine ve kendine yönelmiş öfke yer almaktadır. Yalnızlık duygusu özellikle bireyin gelişim sürecinin en fırtınalı dönemi olan ergenlik döneminde yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Gelişimin ve değişimin bireyde yarattığı gerilim; sosyalleşme noktasındaki sıkıntı ile birleşerek ergenin yalnızlık duygusu yaşamasına neden olur. Bu durum ile baş etme noktasında, içlerindeki üzüntüyü öfkeye dönüştürerek diğerlerine saldırgan davranışlarda bulunabilmektedirler. Dolayısıyla yalnızlığın saldırgan davranışlar üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Kaya vd, 2012).

From (1930), saldırgan davranışlara daha çok bireysel yetersizlik, çaresizlik ve yalnızlığın neden olduğunu ve bireyin benliğini çevre tarafından ezilmesini engellemek için gösterdiği çaba olarak belirtmiştir. Bu görüşü destekler nitelikteki Thomas ve Smith (1931) tarafından yapılan araştırmada, öğrenciler okulda kavga çıkarma, okula silah getirme gibi şiddet içeren davranışlarda bulunanlar ile bulunmayanlar olmak üzere iki gruba ayırmıştır. İki grup karşılaştırıldığında saldırganlık eğilimi yüksek olan öğrencilerin sınıf arkadaşları tarafından sevilmediklerini, yalnız olduklarını algıladıkları tespit edilmiştir.

Kuramsal çerçevede değerlendirildiğinde yalnızlık kavramının ergenlik döneminde yoğun olarak görüldüğü göze çarpmaktadır. Çünkü bu evrede aile ile olan ilişkinin kalitesi ve kurulan arkadaşlık ilişkilerinin önem kazandığı görülmektedir. Richaud de Minzi ve Sacchi (2004), ergen yalnızlığının doğru

değerlendirilmesi için, sadece yalnızlık duygusunun kaynaklarının değil, aynı zamanda sosyal ilişki ağının en önemli kişileri olan aileler ve arkadaşlarla olan ilişkilerin de ergenler açısından nasıl algılandığına bakılması gerektiğini belirtmiştir.

2.9. Yalnızlık ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Kaya (2005), yaptığı çalışmasında reddedilen ve ihmal edilen öğrencilerin yalnızlık düzeyinin popüler olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Gürsoy ve Bıçakçı (2006) ergenlerin cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, aile ve arkadaş ilişkilerinin yalnızlık duygusu üzerinde fark yaratıp yaratmadığını incelemişlerdir. Bulgu sonuçlarına göre, sosyoekonomik düzeyin, arkadaş ve aile ilişkilerinin yalnızlık düzeylerinde anlamlı yönde etkilediği, cinsiyetin ise yalnızlık duygusu üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı bulunmuştur. Düşük sosyoekonomik düzeydeki, aileleri ve akranlarıyla sağlıklı ilişkisi olmayan ergenlerin ise daha fazla yalnızlık yaşadıkları görülmüştür.

Duyan ve diğerleri (2008) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre, erkeklerin kızlara göre daha yalnız olduğu, anne ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin daha düşük olduğu ve kardeş sayısı fazla olan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gelir durumu açısından ise gelir düzeyleri yüksek olan öğrencilerin yalnızlık puan ortalamalarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Körler (2011) yaptığı çalışmada yalnızlık faktörünün cinsiyet, anne- baba eğitim düzeyi, akademik ortalama, babanın çalışma durumu, kardeş sayısı, anne ve babanın birliktelik durumu ve gelir düzeylerinden etkilendiğini tespit etmiştir. Erkek öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin kız öğrencilerin yalnızlık düzeylerinden daha yüksek olduğu, anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça, yalnızlık düzeylerinde azalma olduğu, kardeş sayısı arttıkça ise yalnızlık düzeylerinde artma olduğu bulunmuştur.

Çivitçi (2011) tarafından yapılan çalışma sonuçlarına göre, yalnızlık ve saldırganlık arasında anlamlı yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Kaya, Kaya, Yalçın Atar, Turan, Eskimez, Palloş ve Aktaş (2012) tarafından yapılan araştırmaya göre, sürekli öfke duygusu yaşayan ve öfkelerini kontrol etmekte zorlanan, iletişimi engelleyici ve şiddet içeren davranışlar göstererek öfkelerini dışa vuran öğrencilerin yalnızlık puanlarında yükselme olduğu saptanmıştır. Cinsiyet ve yalnızlık ilişkisi incelendiğinde ise erkeklerin kızlara oranla öfkelerini daha fazla dışa vurdukları ve yalnızlık duygusu yaşadıkları bulunmuştur.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ergenlerin saldırganlık düzeylerinin anne baba tutumları ve yalnızlık açısından incelendiği genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modelindedir. Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan taramalardır. Genel tarama modelleri ile tekil ya da ilişkisel taramalar yapılabilir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2013).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Kocaeli İli, İzmit ilçesindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi liselerde 2018-2019 öğretim yılında öğrenim görmekte olan ergenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise seçkili örnekleme yöntemlerinden amaca dönük örnekleme yöntemi ile seçilen Kocaeli İli İzmit ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Cahit Erginkan Anadolu Lisesi, İzmit Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Şehit Özcan Kan Fen Lisesi, Necip Fazıl Kısakürek Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören 281'si erkek, 145'i kız olan toplam 426 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları aşağıdaki Tablo 1'de yer verilmiştir.

3.3. Örneklemin Sosyodemografik Verilere Göre Dağılımı

Tablo 1

Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Demografik Değişken	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kız	145	34,0
	Erkek	281	66,0
Yaş	15 yaş ve altı	131	30,8
	16 yaş	115	27,0
	17 yaş ve üstü	180	42,3
Okul türü	Anadolu Lisesi	114	26,8
	Mesleki ve Teknik AL	111	26,1
	Fen Lisesi	108	25,4
	Anadolu İHL	93	21,8
Sınıfı	9. sınıf	111	26,1
	10. sınıf	106	24,9
	11. sınıf	101	23,7
	12. sınıf	108	25,4
Kardeş sayısı	Tek çocuk	35	8,2
	2 kardeş	230	54,0
	3 kardeş ve üstü	161	37,8
Anne öğrenim düzeyi	İlkokul	144	33,8
	Ortaokul	81	19,0
	Lise	108	25,4
	Üniversite	93	21,8
Baba öğrenim düzeyi	İlkokul	62	14,6
	Ortaokul	87	20,4
	Lise	137	32,2
	Üniversite	140	32,9
Ailenin aylık geliri	2000TL ve altı	39	9,2
	2001-3000TL	120	28,2
	3001TL ve üstü	267	62,7

Tablo 1’de katılımcıların sosyodemografik özelliklerine göre dağılımı verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan 426 öğrencinin %34’ü kız, %66’sı erkektir. Öğrencilerin %30,8’i 15 yaş ve altı, %27’si 16 yaş, %42,3’ü 17 yaş ve üstüdür. Öğrencilerin %26,8’i Anadolu Lisesi, %26,1’i Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, %25,4’ü Fen Lisesi, %21,8’i Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisidir. Öğrencilerin %26,1’i 9. sınıfta, %24,9’u 10. sınıfta, %23,7’si 11. sınıfta, %25,4’ü 12. sınıftadır. Öğrencilerin %8,2’si tek çocuk, %54’ü 2 kardeş, %37,8’i üç kardeş ve üstüdür. Öğrencilerin %33,8’inin annesi ilkokul, %19’unun ortaokul, %25,4’ünün lise, %21,8’inin annesi üniversite düzeyinde öğrenim görmüştür. Öğrencilerin %14,6’sının babası ilkokul, %20,4’ünün ortaokul, %32,2’sinin lise, %32,9’unun babası üniversite düzeyinde öğrenim görmüştür. Öğrencilerin %9,2’sinin ailesinin aylık geliri 2000TL ve altı, %28,2’sinin 2001-3000TL, %62,7’sinin ailesinin aylık geliri 3001TL ve üstü olduğu Tablo 1’de görülmektedir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada dört bölümden oluşan anket formu kullanılmıştır. Anket formunun ilk bölümünde ergenlerin saldırganlık düzeylerini belirlemek için "Saldırganlık Ölçeği", ikinci bölümünde algılanan anne-baba tutumlarını belirlemek için "Anne-Baba Tutum Ölçeği", üçüncü bölümünde yalnızlık düzeylerini belirlemek için "UCLA Yalnızlık Ölçeği" ile dördüncü bölümünde ise araştırma kapsamında incelenecek olan değişkenleri (cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne- baba eğitim düzeyi, ailenin ekonomik durumu) belirlemek üzere araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

3.4.1. Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)

Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen ve Can (2002) tarafından Türkçe’ye uyarlanarak güvenirlik ve geçerlik çalışmaları yapılan Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) yer almaktadır. BPSÖ beşli likert tipinde (1: karakterime hiç uygun değil, 5: karakterime tamamen uygun) tipinde 34 madde ve 5 boyuttan (sözel saldırganlık, düşmanlık, öfke, fiziksel saldırganlık, dolaylı saldırganlık) oluşan bir ölçektir (Can, 2002). Bu çalışmada ölçeğin

Cronbach Alpha katsayısı 0,89; alt boyutların Cronbach Alpha katsayıları sözel saldırganlık 0,61 düşmanlık, 0,61 öfke, 0,72 fiziksel saldırganlık 0,82 ve dolaylı saldırganlık 0,62 olarak tespit edilmiştir.

3.4.2. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

Araştırmada anne ve baba tutumlarını belirlemek amacıyla Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen ve Eldeleklioğlu (1996) tarafından gözden geçirilmiş olan “Anne-Baba tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçekte beşli likert tipinde (1: hiç uygun değil, 5: çok uygun) 40 madde ve demokratik (m1, 2, 5, 9, 10, 11, 15, 19, 20, 24, 25, 26, 32, 35, 39), koruyucu/istekçi (7, 8, 12, 13, 16, 17, 21, 22, 27, 28, 33, 34, 37, 38, 40) ve otoriter (m3, 4, 6, 14, 18, 23, 29, 30, 31, 36) tutum olmak üzere 3 boyut bulunmaktadır. Bireylerin anne-baba tutumlarını değerlendirdiği ölçekte anne ve babalarının onları eğitirken hangi ifadelerdeki davranışları ne düzeyde sergilediklerine yönelik görüşleri yer almaktadır. Her boyut farklı bir anne-baba tutumu ifade ettiğinden ölçeğin toplam puanı alınmamaktadır. Boyutlarda yüksek puan ilgili anne-baba tutumunun yüksek düzeyde sergilendiği anlamını taşımaktadır. Bu çalışmada alt boyutların Cronbach Alpha katsayıları demokratik tutum 0,82 koruyucu/istekçi tutum 0,79 ve otoriter tutum 0,73 olarak tespit edilmiştir.

3.4.3. UCLA Yalnızlık Ölçeği (UCLA-LS)

Bireyin algıladığı yalnızlık derecesini belirlemek amacıyla geliştirilmiş Russell ve arkadaşları (1980) tarafından geliştirilen ve Yaparel (1984) tarafından Türkçe’ye uyarlanarak güvenirlik ve geçerlik çalışmaları yapılan UCLA Yalnızlık Ölçeği yer almaktadır. Ölçekte dördümlü likert tipinde (1: hiç yaşamadım, 4: sık sık yaşarım) 20 madde yer almaktadır. Olumlu olarak belirlenen maddeler (1, 4, 5, 6, 9, 10, 15, 16, 19 ve 20) ters kodlanmaktadır. Ölçekteki maddelerin toplamı ile elde edilen (en düşük 20, en yüksek 80) toplam puan yükseldikçe yalnızlık duygusunun arttığı; puanlar düştükçe yalnızlık duygusunun azaldığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0,88 olarak tespit edilmiştir.

3.4.4. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu form lise öğrencilerinin sosyo-demografik bilgilerini belirlemeye ve araştırmanın bazı değişkenleri hakkında

veri toplamaya yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bilgi formunda katılımcıların cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim düzeyi ve ailenin ekonomik durumuna ilişkin sorular yer almaktadır.

3.5. Verilerin Toplanması

Uygulamaya başlamadan önce araştırmanın yapılabilmesi için Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ilgili bölümlerinden gerekli izin yazısı alınmıştır. Bu yazı ile okullar ziyaret edilmiş; her okuldan 9., 10., 11. Ve 12. Sınıflardan 1'er şube amaca dönük örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Araştırma uygulamaları, öğrencilerin öğrenim gördükleri okullarda kendi sınıflarında, okul idaresinin ve ders sorumlusu öğretmenin uygun bulunduğu ders saatlerinde toplu olarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere, araştırmanın amacına yönelik bilgi içeren onam formu okunduktan sonra anket formunda kimlik bilgilerinin yer almayacağı ve gönüllük esasına dayandığı belirtilerek katılmak isteyenlerin sözlü onamları alınmıştır. Ölçeklerin uygulanma süresi gruplara göre farklılaşsa da ortalama 30-35 dakika sürmüştür. Verilerin tamamının toplanması Etik Kurul Onayı sonrası toplam bir ay içerisinde tamamlanmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 16.0 programı kullanılmıştır. Öğrencilerin demografik bilgileri frekans ve yüzde analizi olarak sunulmuştur. Ölçek puanlarının normallik sinamasında Çarpıklık (Skewness) katsayısı kullanılmıştır. Sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliğinde kullanılan çarpıklık katsayısının (Skewness) ± 1 sınırları içinde kalması puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2011:40). Normallik sinamasında ölçek ve alt ölçek puanları normal dağılım gösterdiğinden puanların cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmasında bağımsız iki örneklem t testi; yaş, okul türü, sınıf, kardeş sayısı, anne ve baba öğrenim düzeyi, ailenin aylık geliri değişkenlerine göre karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testinden yararlanılmıştır. Ölçekler arası ilişki analizi için Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 ($p < 0,05$) olarak belirlenmiştir.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde alt problemlerle ilgili bulgulara yer verilmiştir. Lise 9.10.11.12. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyi, algılanan anne-baba tutumu, yalnızlık puan ortalamaları ile yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, anne- baba eğitim düzeyi, ailenin gelir durumu arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyine bakılmıştır.

4.1. BPSÖ Demografik bilgilere göre Karşılaştırılması

Tablo 2

Cinsiyet değişkenine göre BPSÖ karşılaştırılması

Alt Boyut	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	T	P
Sözel saldırganlık	Kız	145	2,75	0,69	-1,06	0,289
	Erkek	281	2,83	0,77		
Düşmanlık	Kız	145	2,73	0,70	-0,79	0,430
	Erkek	281	2,78	0,74		
Öfke	Kız	145	2,68	0,77	0,97	0,333
	Erkek	281	2,61	0,74		
Fiziksel saldırganlık	Kız	145	2,06	0,74	-5,75	0,000*
	Erkek	281	2,54	0,85		
Dolaylı saldırganlık	Kız	145	2,24	0,70	-3,42	0,001*
	Erkek	281	2,51	0,78		
BPSÖ TOPLAM	Kız	145	84,19	19,16	-2,71	0,007*
	Erkek	281	89,81	20,82		

* $p < 0.05$

Öğrencilerin BPSÖ puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan bağımsız iki

örneklem t testi sonucunda, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke alt boyut puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 2).

Fiziksel saldırganlık ($t=-5,75$; $p<0,05$), dolaylı saldırganlık ($t=-3,42$; $p<0,05$) alt boyut puanlarının ve saldırganlık ölçeği toplam puanlarının ($t=-2,71$; $p<0,05$) cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin sözel saldırganlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık toplam puanları, kız öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 2).

Tablo 3*Yaş gruplarına göre BPSÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Yaş Grupları	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Sözel saldırganlık	15 yaş ve altı	131	2,67	0,69	4,82	0,008*
	16 yaş	115	2,96	0,77		
	17 yaş ve üstü	180	2,80	0,75		
Düşmanlık	15 yaş ve altı	131	2,71	0,71	2,43	0,090
	16 yaş	115	2,89	0,79		
	17 yaş ve üstü	180	2,72	0,69		
Öfke	15 yaş ve altı	131	2,47	0,74	5,02	0,007*
	16 yaş	115	2,76	0,75		
	17 yaş ve üstü	180	2,66	0,75		
Fiziksel saldırganlık	15 yaş ve altı	131	2,20	0,80	5,44	0,005*
	16 yaş	115	2,54	0,79		
	17 yaş ve üstü	180	2,40	0,88		
Dolaylı saldırganlık	15 yaş ve altı	131	2,30	0,76	2,16	0,116
	16 yaş	115	2,48	0,73		
	17 yaş ve üstü	180	2,46	0,78		
BPSÖ TOPLAM	15 yaş ve altı	131	83,44	19,71	6,03	0,003*
	16 yaş	115	92,36	20,31		
	17 yaş ve üstü	180	88,29	20,44		

* $p < 0.05$

BPSÖ puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, sözel saldırganlık ($F=4,82$; $p<0,05$), öfke ($F=5,02$; $p<0,05$), fiziksel saldırganlık ($F=5,44$; $p<0,05$) alt boyut puanlarının ve saldırganlık ölçek puanlarının ($F=6,03$; $p<0,05$) puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre;

16 yaş grubu öğrencilerin sözel saldırganlık puanları, 15 yaş ve altı yaş grubundaki öğrencilerin sözel saldırganlık puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 3).

16 yaş ve 17 yaş ve üstü yaş grubu öğrencilerin öfke puanları, 15 yaş ve altı yaş grubundaki öğrencilerin öfke puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 3).

16 yaş ve 17 yaş ve üstü yaş grubu öğrencilerin fiziksel saldırganlık puanları, 15 yaş ve altı yaş grubundaki öğrencilerin fiziksel saldırganlık puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 3).

16 yaş ve 17 yaş ve üstü yaş grubu öğrencilerin saldırganlık toplam puanları, 15 yaş ve altı yaş grubundaki öğrencilerin saldırganlık toplam puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 3).

Düşmanlık ve dolaylı saldırganlık alt boyut puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 3).

Tablo 4.*Okul türüne göre BPSÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Okul Türü	n	$\bar{X}$	SS	F	P
Sözel saldırganlık	Anadolu Lisesi	114	2,76	0,71	0,68	0,563
	Mesleki ve Teknik AL	111	2,76	0,83		
	Fen Lisesi	108	2,89	0,79		
	Anadolu İHL	93	2,78	0,62		
Düşmanlık	Anadolu Lisesi	114	2,84	0,69	1,06	0,365
	Mesleki ve Teknik AL	111	2,80	0,86		
	Fen Lisesi	108	2,72	0,68		
	Anadolu İHL	93	2,68	0,65		
Öfke	Anadolu Lisesi	114	2,71	0,78	3,78	0,011*
	Mesleki ve Teknik AL	111	2,74	0,84		
	Fen Lisesi	108	2,62	0,69		
	Anadolu İHL	93	2,42	0,64		
Fiziksel saldırganlık	Anadolu Lisesi	114	2,27	0,72	10,48	0,000*
	Mesleki ve Teknik AL	111	2,66	0,99		
	Fen Lisesi	108	2,08	0,74		
	Anadolu İHL	93	2,50	0,78		
Dolaylı saldırganlık	Anadolu Lisesi	114	2,40	0,69	2,56	0,054
	Mesleki ve Teknik AL	111	2,50	0,88		
	Fen Lisesi	108	2,26	0,64		
	Anadolu İHL	93	2,52	0,81		
BPSÖ TOPLAM	Anadolu Lisesi	114	87,96	19,02	2,16	0,092
	Mesleki ve Teknik AL	111	91,59	24,99		
	Fen Lisesi	108	84,69	17,73		
	Anadolu İHL	93	87,13	18,45		

* $p < 0.05$

BPSÖ puanlarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öfke ($F=5,58$; $p<0,05$) ve fiziksel saldırganlık ($F=2,83$; $p<0,05$) alt boyut puanlarının okul türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre;

Anadolu lisesi ve mesleki ve teknik Anadolu lisesi öğrencilerinin öfke puanları, Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin öfke puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 4).

Mesleki ve teknik Anadolu lisesi ve Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin fiziksel saldırganlık puanları, Anadolu lisesi ve fen lisesi öğrencilerinin fiziksel saldırganlık puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 4).

Sözel saldırganlık, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık alt boyut puanlarının okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 4).

Tablo 5.*Sınıfa göre BPSÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Sınıf	n	$\bar{X}$	SS	F	P
Sözel saldırganlık	9. sınıf	111	2,62	0,66	5,58	0,001*
	10. sınıf	106	3,01	0,76		
	11. sınıf	101	2,84	0,76		
	12. sınıf	108	2,74	0,75		
Düşmanlık	9. sınıf	111	2,72	0,71	1,74	0,159
	10. sınıf	106	2,90	0,79		
	11. sınıf	101	2,74	0,70		
	12. sınıf	108	2,70	0,70		
Öfke	9. sınıf	111	2,47	0,76	2,83	0,038*
	10. sınıf	106	2,74	0,79		
	11. sınıf	101	2,71	0,67		
	12. sınıf	108	2,61	0,77		
Fiziksel saldırganlık	9. sınıf	111	2,24	0,83	1,89	0,131
	10. sınıf	106	2,51	0,85		
	11. sınıf	101	2,39	0,75		
	12. sınıf	108	2,35	0,91		
Dolaylı saldırganlık	9. sınıf	111	2,29	0,79	1,82	0,143
	10. sınıf	106	2,51	0,73		
	11. sınıf	101	2,48	0,72		
	12. sınıf	108	2,41	0,80		
BPSÖ TOPLAM	9. sınıf	111	83,61	20,55	3,68	0,012*
	10. sınıf	106	92,45	20,70		
	11. sınıf	101	89,07	18,13		
	12. sınıf	108	86,73	21,27		

* $p < 0.05$

BPSÖ puanlarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, sözel saldırganlık ($F=5,58$; $p<0,05$), öfke ($F=2,83$; $p<0,05$) alt boyut puanlarının ve saldırganlık ölçek puanlarının ($F=3,68$; $p<0,05$) puanlarının bulunduğu sınıfa göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit

edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre 10 ve 11. sınıftaki öğrencilerin sözel saldırganlık, öfke ve saldırganlık ölçeği toplam puanları, 9. sınıftaki öğrencilerin sözel saldırganlık, öfke ve saldırganlık ölçeği toplam puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 5).

Düşmanlık, fiziksel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık alt boyut puanlarının bulunduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 5).

Tablo 6.*Kardeş sayısına göre BPSÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Kardeş Sayısı	n	$\bar{X}$	SS	F	P
Sözel saldırganlık	Tek çocuk	35	2,60	0,65	0,71	0,491
	2 kardeş	230	2,77	0,73		
	3 kardeş ve üstü	161	2,88	0,78		
Düşmanlık	Tek çocuk	35	2,69	0,76	0,84	0,430
	2 kardeş	230	2,74	0,70		
	3 kardeş ve üstü	161	2,82	0,76		
Öfke	Tek çocuk	35	2,60	0,85	3,90	0,021*
	2 kardeş	230	2,59	0,74		
	3 kardeş ve üstü	161	2,69	0,75		
Fiziksel saldırganlık	Tek çocuk	35	2,30	0,87	1,57	0,210
	2 kardeş	230	2,28	0,83		
	3 kardeş ve üstü	161	2,52	0,84		
Dolaylı saldırganlık	Tek çocuk	35	2,22	0,74	2,49	0,084
	2 kardeş	230	2,41	0,76		
	3 kardeş ve üstü	161	2,47	0,76		
BPSÖ TOPLAM	Tek çocuk	35	84,34	21,16	0,16	0,855
	2 kardeş	230	86,53	19,90		
	3 kardeş ve üstü	161	90,62	20,81		

* $p < 0.05$

Kardeş sayıları değişkenine göre BPSÖ'den aldıkları puanların karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak verilmiştir. Öfke alt boyut puanlarının kardeş sayısına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=3,90$; $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre 3 ve üstü kardeş olan öğrencilerin öfke puanları, tek çocuk ve 2 kardeş olan öğrencilerin öfke puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 6).

Sözel saldırganlık, düşmanlık, fiziksel saldırganlık, dolaylı saldırganlık alt boyut puanları ve saldırganlık ölçeği toplam puanlarının kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 6).

Tablo 7.*Anne öğrenim düzeyine göre BPSÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Anne Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}$	SS	F	P
Sözel saldırganlık	İlkokul	144	2,78	0,76	1,34	0,261
	Ortaokul	81	2,80	0,80		
	Lise	108	2,72	0,66		
	Üniversite	93	2,92	0,77		
Düşmanlık	İlkokul	144	2,73	0,76	1,90	0,129
	Ortaokul	81	2,85	0,74		
	Lise	108	2,86	0,68		
	Üniversite	93	2,65	0,70		
Öfke	İlkokul	144	2,63	0,79	1,84	0,139
	Ortaokul	81	2,73	0,78		
	Lise	108	2,68	0,71		
	Üniversite	93	2,49	0,71		
Fiziksel saldırganlık	İlkokul	144	2,40	0,85	2,62	0,050
	Ortaokul	81	2,58	0,89		
	Lise	108	2,28	0,82		
	Üniversite	93	2,26	0,78		
Dolaylı saldırganlık	İlkokul	144	2,38	0,77	0,39	0,764
	Ortaokul	81	2,50	0,79		
	Lise	108	2,41	0,77		
	Üniversite	93	2,41	0,71		
BPSÖ TOPLAM	İlkokul	144	87,53	21,76	1,21	0,307
	Ortaokul	81	91,37	21,13		
	Lise	108	87,79	18,99		
	Üniversite	93	85,56	19,15		

* $p < 0.05$

Anne öğrenim düzeyine göre öğrencilerin BPSÖ'den aldıkları puanların karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak verilmiştir. Saldırganlık ölçeği alt boyut ve toplam puanlarının anne öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0,05$) (Tablo 7).

Tablo 8.*Baba öğrenim düzeyine göre BPSÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Baba Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}$	SS	F	P
Sözel saldırganlık	İlkokul	62	2,74	0,67	0,53	0,663
	Ortaokul	87	2,80	0,81		
	Lise	137	2,77	0,76		
	Üniversite	140	2,86	0,72		
Düşmanlık	İlkokul	62	2,77	0,73	1,35	0,258
	Ortaokul	87	2,85	0,73		
	Lise	137	2,81	0,72		
	Üniversite	140	2,67	0,73		
Öfke	İlkokul	62	2,73	0,70	3,54	0,015*
	Ortaokul	87	2,74	0,84		
	Lise	137	2,69	0,75		
	Üniversite	140	2,46	0,70		
Fiziksel saldırganlık	İlkokul	62	2,48	0,77	5,88	0,001*
	Ortaokul	87	2,62	0,92		
	Lise	137	2,38	0,91		
	Üniversite	140	2,17	0,70		
Dolaylı saldırganlık	İlkokul	62	2,49	0,80	0,97	0,405
	Ortaokul	87	2,43	0,78		
	Lise	137	2,47	0,81		
	Üniversite	140	2,33	0,68		
BPSÖ TOPLAM	İlkokul	62	89,65	18,80	2,81	0,039*
	Ortaokul	87	91,34	22,38		
	Lise	137	88,88	21,51		
	Üniversite	140	84,01	18,24		

*p< 0.05

Baba öğrenim düzeyine göre öğrencilerin BPSÖ'den aldıkları puanların karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak verilmiştir. Öfke (F=3,54; p<0,05), fiziksel saldırganlık (F=5,88; p<0,05) alt boyut puanlarının ve saldırganlık ölçek puanlarının (F=2,81; p<0,05) puanlarının

baba öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre babası ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin öfke, fiziksel saldırganlık alt boyut puanları ve saldırganlık ölçeği toplam puanları, babası üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin öfke, fiziksel saldırganlık ve saldırganlık ölçeği toplam puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 8)

Tablo 9.*Ailenin aylık gelirin e göre BPSÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Aylık Gelir	n	$\bar{X}$	SS	F	P
Sözel saldırganlık	2000TL ve altı	39	2,57	0,86	2,36	0,096
	2001-3000TL	120	2,77	0,73		
	3001TL ve üstü	267	2,84	0,73		
Düşmanlık	2000TL ve altı	39	2,75	0,78	0,07	0,933
	2001-3000TL	120	2,79	0,70		
	3001TL ve üstü	267	2,76	0,74		
Öfke	2000TL ve altı	39	2,57	0,81	0,54	0,584
	2001-3000TL	120	2,69	0,76		
	3001TL ve üstü	267	2,61	0,74		
Fiziksel saldırganlık	2000TL ve altı	39	2,32	0,84	0,43	0,650
	2001-3000TL	120	2,43	0,83		
	3001TL ve üstü	267	2,36	0,85		
Dolaylı saldırganlık	2000TL ve altı	39	2,27	0,71	0,97	0,378
	2001-3000TL	120	2,47	0,79		
	3001TL ve üstü	267	2,42	0,76		
BPSÖ TOPLAM	2000TL ve altı	39	84,82	21,69	0,66	0,518
	2001-3000TL	120	89,12	20,35		
	3001TL ve üstü	267	87,80	20,29		

**p< 0.05*

Ailenin aylık gelirin e göre öğrencilerin BPSÖ'den aldıkları puanlarının karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak verilmiştir. Saldırganlık ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının ailenin aylık gelirin e göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 9).

4.2. ABTÖ Demografik Bilgilere Göre Karşılaştırılması

Tablo 10.

Cinsiyete göre ABTÖ karşılaştırılması

Alt Boyut	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	T	P
Demokratik Tutum	Kız	145	1,95	0,64	-3,96	0,000*
	Erkek	281	2,21	0,64		
Koruyucu/İstekçi Tutum	Kız	145	2,07	0,60	-4,61	0,000*
	Erkek	281	2,36	0,63		
Otoriter Tutum	Kız	145	4,03	0,64	4,62	0,000*
	Erkek	281	3,75	0,59		

* $p < 0.05$

Öğrencilerin ABTÖ puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan bağımsız iki örneklem t testi sonucunda, anne-baba demokratik tutum ($t=-3,96$; $p<0,05$), koruyucu/istekçi tutum ($t=-4,61$; $p<0,05$) ve otoriter tutum puanlarının ($t=4,62$; $p<0,05$) cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin anne-babadan algıladıkları demokratik tutum ve koruyucu/istekçi tutum puanları kız öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Kız öğrencilerin anne-babadan algıladıkları otoriter tutum puanları, erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 10).

Tablo 11.*Yaş gruplarına göre ABTÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Yaş Grupları	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Demokratik Tutum	15 yaş ve altı	131	1,98	0,58	5,20	0,006*
	16 yaş	115	2,23	0,70		
	17 yaş ve üstü	180	2,17	0,66		
Koruyucu/İstekçi Tutum	15 yaş ve altı	131	2,10	0,60	7,30	0,001*
	16 yaş	115	2,38	0,65		
	17 yaş ve üstü	180	2,30	0,62		
Otoriter Tutum	15 yaş ve altı	131	3,98	0,55	4,44	0,012*
	16 yaş	115	3,78	0,60		
	17 yaş ve üstü	180	3,79	0,67		

**p< 0.05*

ABTÖ puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, anne-baba demokratik tutum ($F=5,20$; $p<0,05$), koruyucu/istekçi tutum ($F=7,30$; $p<0,05$), otoriter tutum ($F=4,44$; $p<0,05$) puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre;

16 yaş ve 17 yaş ve üstü yaş grubu öğrencilerin anne-babadan algıladıkları demokratik tutum puanları, 15 yaş ve altı yaş grubundaki öğrencilerin anne-babadan algıladıkları demokratik tutum puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 11).

16 yaş ve 17 yaş ve üstü yaş grubu öğrencilerin anne-babadan algıladıkları koruyucu/istekçi tutum puanları, 15 yaş ve altı yaş grubundaki öğrencilerin anne-babadan algıladıkları koruyucu/istekçi tutum puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 11).

15 yaş ve altı yaş grubu öğrencilerin anne-babadan algıladıkları otoriter tutum puanları, 16 yaş ve 17 yaş ve üstü yaş grubundaki öğrencilerin anne-

babadan algıladıkları otoriter tutum puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 11).

Tablo 12.*Okul türüne göre ABTÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Okul Türü	n	$\bar{X}$	SS	F	P
Demokratik Tutum	Anadolu Lisesi	114	2,05	0,60	7,14	0,000*
	Mesleki ve Teknik AL	111	2,34	0,69		
	Fen Lisesi	108	1,96	0,69		
	Anadolu İHL	93	2,16	0,56		
Koruyucu/İstekçi Tutum	Anadolu Lisesi	114	2,22	0,59	8,75	0,000*
	Mesleki ve Teknik AL	111	2,49	0,66		
	Fen Lisesi	108	2,07	0,62		
	Anadolu İHL	93	2,26	0,58		
Otoriter Tutum	Anadolu Lisesi	114	3,89	0,63	1,55	0,201
	Mesleki ve Teknik AL	111	3,76	0,65		
	Fen Lisesi	108	3,92	0,62		
	Anadolu İHL	93	3,81	0,56		

**p< 0.05*

ABTÖ puanlarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, anne-baba demokratik tutum ($F=7,14$; $p<0,05$), koruyucu/istekçi tutum ($F=8,75$; $p<0,05$) puanlarının okul türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre Mesleki ve teknik Anadolu lisesi öğrencilerinin anne-babadan algıladıkları demokratik tutum ve koruyucu/istekçi tutum puanları, Anadolu lisesi, fen lisesi ve Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin anne-babadan algıladıkları demokratik ve koruyucu/istekçi tutum puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 12).

Anne-babadan algılanan otoriter tutum puanlarının okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 12).

Tablo 13.*Sınıfa göre ABTÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Sınıf	n	$\bar{X}$	SS	F	P
Demokratik Tutum	9. sınıf	111	2,00	0,58	2,14	0,094
	10. sınıf	106	2,15	0,66		
	11. sınıf	101	2,23	0,70		
	12. sınıf	108	2,13	0,68		
Koruyucu/İstekçi Tutum	9. sınıf	111	2,12	0,61	2,55	0,056
	10. sınıf	106	2,33	0,65		
	11. sınıf	101	2,32	0,64		
	12. sınıf	108	2,28	0,62		
Otoriter Tutum	9. sınıf	111	3,95	0,53	1,85	0,137
	10. sınıf	106	3,85	0,62		
	11. sınıf	101	3,77	0,64		
	12. sınıf	108	3,80	0,69		

**p< 0.05*

ABTÖ'den aldıkları puanlarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, anne-baba tutum puanlarının bulunduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 13).

Tablo 14.*Kardeş sayısına göre ABTÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Kardeş Sayısı	n	$\bar{X}$	SS	F	P
Demokratik Tutum	Tek çocuk	35	2,11	0,70	1,27	0,283
	2 kardeş	230	2,11	0,65		
	3 kardeş ve üstü	161	2,15	0,66		
Koruyucu/İstekçi Tutum	Tek çocuk	35	2,21	0,60	2,63	0,073
	2 kardeş	230	2,23	0,62		
	3 kardeş ve üstü	161	2,32	0,65		
Otoriter Tutum	Tek çocuk	35	3,81	0,55	1,69	0,185
	2 kardeş	230	3,91	0,60		
	3 kardeş ve üstü	161	3,76	0,66		

**p< 0.05*

Kardeş sayılarına göre öğrencilerin ABTÖ'den aldıkları puanlarının karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak verilmiştir. Anne-baba tutum puanlarının kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 14).

Tablo 15.*Anne öğrenim düzeyine göre ABTÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Anne Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}$	SS	F	p
Demokratik Tutum	İlkokul	144	2,19	0,66	2,56	0,055
	Ortaokul	81	2,24	0,65		
	Lise	108	2,05	0,65		
	Üniversite	93	2,02	0,64		
Koruyucu/İstekçi Tutum	İlkokul	144	2,34	0,64	2,73	0,043*
	Ortaokul	81	2,34	0,64		
	Lise	108	2,18	0,61		
	Üniversite	93	2,16	0,63		
Otoriter Tutum	İlkokul	144	3,79	0,61	2,78	0,041*
	Ortaokul	81	3,72	0,65		
	Lise	108	3,95	0,61		
	Üniversite	93	3,92	0,60		

**p< 0.05*

Anne öğrenim düzeyine göre öğrencilerin ABTÖ'den aldıkları puanlarının karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak verilmiştir. Anne-baba koruyucu/istekçi tutum ($F=2,73$; $p<0,05$) ve otoriter tutum ($F=2,78$; $p<0,05$) puanlarının anne öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre;

Annesi ilkokul ve ortaokul düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin anne-babadan algıladıkları koruyucu/istekçi tutum puanları, annesi lise ve üniversite düzeyinde öğrenim gören anne-babadan algıladıkları koruyucu/istekçi tutum puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 15).

Annesi lise ve üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin anne-babadan algıladıkları otoriter tutum puanları, annesi ilkokul ve ortaokul düzeyinde öğrenim gören anne-babadan algıladıkları otoriter tutum puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 15).

Anne-babadan algılanan demokratik tutum puanlarının anne öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 15).

Tablo 16.*Baba öğrenim düzeyine göre ABTÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Baba Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}$	SS	F	p
Demokratik Tutum	İlkokul	62	2,32	0,67	2,55	0,055
	Ortaokul	87	2,17	0,65		
	Lise	137	2,08	0,66		
	Üniversite	140	2,07	0,64		
Koruyucu/İstekçi Tutum	İlkokul	62	2,44	0,65	2,74	0,043*
	Ortaokul	87	2,32	0,64		
	Lise	137	2,22	0,62		
	Üniversite	140	2,18	0,62		
Otoriter Tutum	İlkokul	62	3,75	0,64	0,86	0,461
	Ortaokul	87	3,81	0,65		
	Lise	137	3,88	0,63		
	Üniversite	140	3,88	0,59		

*p< 0.05

Baba öğrenim düzeyine göre öğrencilerin ABTÖ'den aldıkları puanlarının karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak verilmiştir. Anne-baba koruyucu/istekçi tutum puanlarının baba öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=2,74$; $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre babası ilkokul düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin anne-babadan algıladıkları koruyucu/istekçi tutum puanları, babası lise ve üniversite düzeyinde öğrenim gören baba-babadan algıladıkları koruyucu/istekçi tutum puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 16).

Anne-babadan algılanan demokratik tutum ve otoriter tutum puanlarının baba öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 16).

Tablo 17.*Ailenin aylık gelirin e göre ABTÖ karşılaştırılması*

Alt Boyut	Aylık Gelir	n	$\bar{X}$	SS	F	P
Demokratik Tutum	2000TL ve altı	39	2,26	0,69	1,43	0,242
	2001-3000TL	120	2,16	0,64		
	3001TL ve üstü	267	2,09	0,66		
Koruyucu/İstekçi Tutum	2000TL ve altı	39	2,32	0,65	0,44	0,645
	2001-3000TL	120	2,29	0,63		
	3001TL ve üstü	267	2,24	0,63		
Otoriter Tutum	2000TL ve altı	39	3,78	0,67	0,25	0,775
	2001-3000TL	120	3,86	0,60		
	3001TL ve üstü	267	3,85	0,63		

*p< 0.05

ABTÖ puanlarının ailenin aylık gelirin e göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, anne-baba tutum puanlarının ailenin aylık gelirin e göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p>0,05) (Tablo 17).

4.3. UCLA-LS Demografik bilgilere göre Karşılaştırılması

Tablo 18.

Cinsiyete göre UCLA-LS karşılaştırılması

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	T	p
Kız	145	34,01	9,54	-2,81	0,005*
Erkek	281	37,02	10,95		

* $p < 0.05$

UCLA-LS puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan bağımsız iki örneklem t testi sonucunda, UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t = -2,81$; $p < 0,05$). Erkek öğrencilerin yalnızlık puanları, kız öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 18).

Tablo 19.*Yaş gruplarına göre UCLA-LS karşılaştırılması*

Yaş Grupları	n	$\bar{X}$	SS	F	P
15 yaş ve altı	131	35,39	9,76		
16 yaş	115	35,95	11,28	0,40	0,669
17 yaş ve üstü	180	36,48	10,73		

**p< 0.05*

UCLA-LS puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 19).

Tablo 20.*Okul türüne göre UCLA-LS karşılaştırılması*

Okul Türü	n	$\bar{X}$	SS	F	p
Anadolu Lisesi	114	34,97	9,87	2,38	0,069
Mesleki ve Teknik AL	111	37,95	11,06		
Fen Lisesi	108	34,58	10,41		
Anadolu İHL	93	36,57	10,78		

**p< 0.05*

UCLA-LS puanlarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 20).

Tablo 21.*Sınıfa göre UCLA-LS karşılaştırılması*

Sınıf	n	$\bar{X}$	SS	F	P
9. sınıf	111	36,36	9,87		
10. sınıf	106	34,42	10,47		
11. sınıf	101	37,51	11,03	1,55	0,201
12. sınıf	108	35,77	10,87		

**p< 0.05*

UCLA-LS puanlarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının bulunduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 21).

Tablo 22.*Kardeş sayısına göre UCLA-LS karşılaştırılması*

Kardeş Sayısı	n	$\bar{X}$	SS	F	p
Tek çocuk	35	35,94	11,90		
2 kardeş	230	35,18	10,34	0,71	0,491
3 kardeş ve üstü	161	37,18	10,57		

**p< 0.05*

Kardeş sayılarına göre öğrencilerin UCLA-LS' den aldıkları puanlarının karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak verilmiştir. UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 22).

Tablo 23.*Anne öğrenim düzeyine göre UCLA-LS karşılaştırılması*

Anne Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}$	SS	F	P
İlkokul	144	35,92	10,27	1,89	0,130
Ortaokul	81	37,62	10,80		
Lise	108	36,63	11,29		
Üniversite	93	33,99	9,83		

**p< 0.05*

Anne öğrenim düzeylerine göre öğrencilerin UCLA-LS' den aldıkları puanlarının karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak verilmiştir. UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının anne öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 23).

Tablo 24.*Baba öğrenim düzeyine göre UCLA-LS karşılaştırılması*

Baba Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}$	SS	F	P
İlkokul	62	36,81	11,06	2,24	0,083
Ortaokul	87	36,26	9,49		
Lise	137	37,32	11,96		
Üniversite	140	34,19	9,35		

**p< 0.05*

Baba öğrenim düzeylerine göre öğrencilerin UCLA-LS' den aldıkları puanlarının karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak verilmiştir. UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının baba öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$) (Tablo 24).

Tablo 25.*Ailenin aylık gelirine göre UCLA-LS karşılaştırılması*

Aylık Gelir	n	$\bar{X}$	SS	F	p
2000TL ve altı	39	39,69	10,76		
2001-3000TL	120	36,52	10,13	3,26	0,039*
3001TL ve üstü	267	35,23	10,66		

**p< 0.05*

UCLA-LS puanlarının ailenin aylık gelirine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının ailenin aylık gelirine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=3,26$; $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre ailesinin aylık geliri 2000TL ve altında olan öğrencilerin yalnızlık puanları, ailesinin aylık geliri 2001TL ve üstü olan öğrencilerin yalnızlık puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir (Tablo 25).

4.4. Saldırganlık, Anne- baba Tutumu, Yalnızlık İlişkisi Sonuçları

Tablo 26.

Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1-Demokratik Tutum	0,85* *	- 0,74* *	0,04	0,28* *	0,24* *	0,24* *	0,27* *	0,29* *	0,34* *
2-Koruyucu/İstekçi Tutum	1	- 0,76* *	0,05	0,30* *	0,25* *	0,26* *	0,28* *	0,31* *	0,40* *
3-Otoriter Tutum		1	-0,04	- 0,19* *	- 0,15* *	- 0,15* *	- 0,20* *	- 0,20* *	- 0,40* *
4-Sözel saldırganlık			1	0,39* *	0,5**	0,46* *	0,34* *	0,66* *	-0,04
5-Düşmanlık				1	0,57* *	0,46* *	0,42* *	0,74* *	0,28* *
6-Öfke					1	0,59* *	0,53* *	0,84* *	0,17* *
7-Fiziksel saldırganlık						1	0,65* *	0,85* *	0,10*
8-Dolaylı saldırganlık							1	0,76* *	0,14* *
9-BPSÖ TOPLAM								1	0,18* *
10-UCLA- LS TOPLAM									1

* p<0,05

**p<0,01

Anne-baba tutumu, saldırganlık ve yalnızlık arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla uygulanan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre;

Anne-baba demokratik tutum puanları ile düşmanlık ($r=0,28$; $p<0,01$), öfke ($r=0,24$; $p<0,01$), fiziksel saldırganlık ($r=0,24$; $p<0,01$), dolaylı saldırganlık ($r=0,27$; $p<0,01$) ve saldırganlık ölçeği toplam ($r=0,29$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edildi. Anne-babadan algıladığı demokratik tutum düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeyi de yüksektir (Tablo 26).

Anne-baba koruyucu/istekçi tutum puanları ile düşmanlık ($r=0,30$; $p<0,01$), öfke ($r=0,25$; $p<0,01$), fiziksel saldırganlık ($r=0,26$; $p<0,01$), dolaylı saldırganlık ($r=0,28$; $p<0,01$) ve saldırganlık ölçeği toplam ($r=0,31$; $p<0,01$)

puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edildi. Anne-babadan algıladığı koruyucu/istekçi tutum düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeyi de yüksektir (Tablo 26).

Anne-baba otoriter tutum puanları ile düşmanlık ($r=-0,19$; $p<0,01$), öfke ($r=-0,15$; $p<0,01$), fiziksel saldırganlık ($r=-0,15$; $p<0,01$), dolaylı saldırganlık ($r=-0,20$; $p<0,01$) ve saldırganlık ölçeği toplam ($r=-0,20$; $p<0,01$) puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edildi. Anne-babadan algıladığı otoriter tutum düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeyi düşüktür (Tablo 26).

UCLA-LS puanları ile anne-baba demokratik tutum ($r=0,34$; $p<0,01$) ve anne-baba koruyucu/istekçi tutum ($r=0,40$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edildi. UCLA-LS puanları ile anne-baba otoriter tutum puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edildi. Anne-babadan algıladığı demokratik tutum ve koruyucu/istekçi tutum düzeyi yüksek olan bireylerin yalnızlık düzeyi de yüksektir. Anne-babadan algıladığı otoriter tutum düzeyi yüksek olan bireylerin yalnızlık düzeyi düşüktür (Tablo 26).

UCLA-LS puanları ile düşmanlık ($r=0,28$; $p<0,01$), öfke ($r=0,17$; $p<0,01$), fiziksel saldırganlık ($r=0,10$; $p<0,01$), dolaylı saldırganlık ($r=0,14$; $p<0,01$) ve saldırganlık ölçeği toplam ($r=0,18$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edildi. Yalnızlık düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeyi de yüksektir (Tablo 26).

Tablo 27.*Sözel Saldırganlığın Yordanmasına Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız Değişkenler	B	SH_B	β	T	p
Sabit	3,009	0,562		5,353	0,000
Demokratik Tutum	-0,018	0,109	-0,016	-0,168	0,867
Koruyucu/İstekçi Tutum	0,081	0,116	0,068	0,695	0,488
Otoriter Tutum	-0,041	0,094	-0,034	-0,436	0,663
Yalnızlık	-0,005	0,004	-0,077	-1,434	0,152
$R=0,087$ $R^2=0,007$ $F_{(4; 421)}=0,794$ $p=0,529$					

Anne-tutumları ve yalnızlığın sözel saldırganlık üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla uygulanan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, anne-baba tutumları ve yalnızlık ile sözel saldırganlık arasındaki ilişkiyi gösteren modelin uygun olmadığı görülmektedir ($F_{(4;421)}=0,79$; $p>0,05$). Anne-baba tutumları ve yalnızlık değişkenleri, sözel saldırganlık değişkenindeki varyansı açıklayamamaktadır.

Tablo 28.*Düşmanlığın Yordanmasına Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız Değişkenler	B	SH_B	B	T	p
Sabit	0,541	0,513		1,055	0,292
Demokratik Tutum	0,160	0,099	0,144	1,613	0,108
Koruyucu/İstekçi Tutum	0,262	0,106	0,227	2,471	0,014
Otoriter Tutum	0,202	0,086	0,172	2,339	0,020
Yalnızlık	0,014	0,003	0,208	4,162	0,000
<i>R</i> =0,366	<i>R</i> ² =0,134	<i>F</i> _(4; 421) =16,312	<i>p</i> =0,000		

Anne-tutumları ve yalnızlığın düşmanlık üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla uygulanan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, anne-baba tutumları ve yalnızlık ile düşmanlık arasındaki ilişkiyi gösteren modelin uygun olduğu görülmektedir ($F_{(4;421)}=16,31$; $p<0,05$). Anne-baba tutumları ve yalnızlık değişkenleri, düşmanlık değişkenindeki toplam varyansın yaklaşık %13'ünü açıklamaktadır.

Regresyon katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonucu incelendiğinde koruyucu/istekçi ($\beta=0,23$; $t=2,47$; $p<0,05$), otoriter ($\beta=0,17$; $t=2,34$; $p<0,05$) anne-baba tutumlarının ve yalnızlık algısının ($\beta=0,21$; $t=4,16$; $p<0,05$) saldırganlık üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu; demokratik anne-baba tutumunun ile yalnızlık algısının saldırganlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Anne-babanın koruyucu/istekçi ve otoriter tutum sergilemesi ve bireyin yalnızlık algısının yüksek olması düşmanlık tutumunun yüksek olmasına neden olmaktadır (Tablo 28).

Tablo 29.*Öfkenin Yordanmasına Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız Değişkenler	B	SH_B	β	T	P
Sabit	0,813	0,548		1,484	0,139
Demokratik Tutum	0,141	0,106	0,122	1,329	0,185
Koruyucu/İstekçi Tutum	0,262	0,113	0,219	2,313	0,021
Otoriter Tutum	0,174	0,092	0,143	1,885	0,060
Yalnızlık	0,007	0,004	0,101	1,959	0,051
R=0,283	R ² =0,080	F _(4; 421) =9,157	p=0,000		

Anne-tutumları ve yalnızlığın öfke üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla uygulanan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, anne-baba tutumları ve yalnızlık ile öfke arasındaki ilişkiyi gösteren modelin uygun olduğu görülmektedir ($F_{(4;421)}=9,16$; $p<0,05$). Anne-baba tutumları ve yalnızlık değişkenleri, öfke değişkenindeki toplam varyansın yaklaşık %7'sini açıklamaktadır.

Regresyon katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonucu incelendiğinde koruyucu/istekçi anne-baba tutumunun, öfke üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu ($\beta=0,22$; $t=2,31$; $p<0,05$); demokratik ve otoriter anne-baba tutumları ile yalnızlık algısının öfke üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadıkları görülmektedir. Anne-babanın koruyucu/istekçi tutum sergilemesi öfke tutumunun yüksek olmasına neden olmaktadır (Tablo 29).

Tablo 30.*Fiziksel Saldırganlığın Yordanmasına Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız Değişkenler	B	SH_B	β	T	P
Sabit	0,535	0,614		0,871	0,384
Demokratik Tutum	0,153	0,119	0,119	1,288	0,199
Koruyucu/İstekçi Tutum	0,343	0,127	0,258	2,711	0,007
Otoriter Tutum	0,185	0,103	0,137	1,795	0,073
Yalnızlık	0,001	0,004	0,009	0,170	0,865
$R=0,274$ $R^2=0,075$ $F_{(4; 421)}=8,539$ $p=0,000$					

Anne-tutumları ve yalnızlığın fiziksel saldırganlık üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla uygulanan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, anne-baba tutumları ve yalnızlık ile fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkiyi gösteren modelin uygun olduğu görülmektedir ($F_{(4;421)}=8,54$; $p<0,05$). Anne-baba tutumları ve yalnızlık değişkenleri, fiziksel saldırganlık değişkenindeki toplam varyansın yaklaşık %7'sini açıklamaktadır.

Regresyon katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonucu incelendiğinde koruyucu/istekçi anne-baba tutumunun, fiziksel saldırganlık üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu ($\beta=0,26$; $t=2,71$; $p<0,05$); demokratik ve otoriter anne-baba tutumları ile yalnızlık algısının fiziksel saldırganlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadıkları görülmektedir. Anne-babanın koruyucu/istekçi tutum sergilemesi fiziksel saldırganlığın yüksek olmasına neden olmaktadır (Tablo 30).

Tablo 31.*Dolaylı Saldırganlığın Yordanmasına Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız Değişkenler	B	SH_B	β	T	p
Sabit	1,064	0,552		1,927	0,055
Demokratik Tutum	0,146	0,107	0,125	1,367	0,172
Koruyucu/İstekçi Tutum	0,259	0,114	0,215	2,272	0,024
Otoriter Tutum	0,089	0,093	0,072	0,957	0,339
Yalnızlık	0,003	0,004	0,045	0,867	0,386
$R=0,294$ $R^2=0,086$ $F_{(4; 421)}=9,942$ $p=0,000$					

Anne-tutumları ve yalnızlığın dolaylı saldırganlık üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla uygulanan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, anne-baba tutumları ve yalnızlık ile dolaylı saldırganlık arasındaki ilişkiyi gösteren modelin uygun olduğu görülmektedir ($F_{(4;421)}=9,94$; $p<0,05$). Anne-baba tutumları ve yalnızlık değişkenleri, dolaylı saldırganlık değişkenindeki toplam varyansın yaklaşık %8'ini açıklamaktadır.

Regresyon katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonucu incelendiğinde koruyucu/istekçi anne-baba tutumunun, dolaylı saldırganlık üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu ($\beta=0,21$; $t=2,27$; $p<0,05$); demokratik ve otoriter anne-baba tutumları ile yalnızlık algısının dolaylı saldırganlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadıkları görülmektedir. Anne-babanın koruyucu/istekçi tutum sergilemesi dolaylı saldırganlığın yüksek olmasına neden olmaktadır (Tablo 31).

Tablo 32.*Saldırganlığın Yordanmasına Ait Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları*

	Bağımsız Değişkenler	B	SH_B	β	t	P
Model 1	Sabit	36,007	14,624		2,462	0,014
	Demokratik Tutum	4,253	2,826	0,136	1,505	0,133
	Koruyucu/İstekçi Tutum	8,627	3,017	0,267	2,860	0,004
	Otoriter Tutum	4,610	2,457	0,140	1,876	0,061
	Yalnızlık	0,156	0,098	0,081	1,588	0,113
<i>R=0,329 R²=0,108 F_(4; 421)=12,741 p=0,000</i>						
Model 2	Sabit	-46,957	40,633		-1,156	0,248
	Demokratik Tutum	4,975	2,818	0,159	1,765	0,078
	Koruyucu/İstekçi Tutum	7,067	3,012	0,219	2,347	0,019
	Otoriter Tutum	4,849	2,456	0,148	1,964	0,059
	Yalnızlık	0,149	0,098	0,077	1,517	0,130
	Cinsiyet ^a	2,666	2,101	0,062	1,269	0,205
	Yaş	4,918	2,588	0,204	1,901	0,058
	Sınıf	-2,940	1,949	-0,163	-1,509	0,132
	Kardeş	3,172	1,625	0,095	1,953	0,052
	Anne öğrenim	1,918	1,105	0,109	1,736	0,083
	Baba öğrenim	-3,029	1,237	-0,155	-2,449	0,015
	Ailenin aylık geliri	2,733	1,641	0,088	1,666	0,096
<i>R=0,379 R²=0,144 F_(11; 414)=6,31</i>						
<i>p=0,000 F Değişimi= 2,46 R² Değişimi p= 0,036 p=0,018</i>						

^a: 0: kız, 1: erkek

Anne-baba tutumları ve yalnızlık ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi gösteren hiyerarşik regresyon analizinin birinci adımında araştırmancının bağımsız değişkenleri anne-baba tutumları ve yalnızlık algısının, araştırmancının bağımlı değişkeni saldırganlık üzerindeki etkisi incelenmiştir. Kurulan ilk modelin uygun olduğu görülmektedir ($F_{(4;421)}=12,74$; $p<0,05$). Anne-baba tutumları ve yalnızlık değişkenleri, saldırganlık değişkenindeki toplam varyansın yaklaşık %10'unu açıklamaktadır.

Birinci modeldeki regresyon katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonucu incelendiğinde koruyucu/istekçi anne-baba tutumunun, saldırganlık üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu ($\beta=0,27$; $t=2,86$; $p<0,05$); demokratik ve otoriter anne-baba tutumları ile yalnızlık algısının saldırganlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadıkları görülmektedir. Anne-babanın koruyucu/istekçi tutum sergilemesi saldırganlığın yüksek olmasına neden olmaktadır (Tablo 32).

Anne-baba tutumları ve yalnızlık algısının saldırganlık üzerindeki etkisinde demografik değişkenlerin rolünü belirlemek amacıyla kurulan ikinci modelin

de uygun olduğu ($F_{(11;414)}=6,31$; $p<0,05$) görölmektedir. Birinci modeldekine benzer şekilde koruyucu/istekçi tutumunsaldırganlık üzerinde pozitif yönlü anlamlı etkiye sahip olduğu ($\beta=0,22$; $t=2,35$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. Birinci modelde anne-baba tutumları ve yalnızlık algısının saldırganlıktaki varyansın %11'ini açıkladığı ($R^2=0,108$); demografik değişkenlerin dahil edildiği ikinci modelde açıklanan varyansın %14'e çıktığı ($R^2=0,144$) ve ortaya çıkan %4'lük değişimin ($1.R^2 - 2.R^2=0,036$) istatistiksel olarak anlamlı olduğu görölmektedir ($p=0,018<0,05$). Varyanstaki değişimin hangi değişkenden kaynaklandığı incelendiğinde baba öğrenim düzeyinin saldırganlık üzerinde negatif yönlü ve anlamlı ilişkiye sahip olduğu ($\beta=-0,15$; $t=-2,45$; $p<0,05$) görölmektedir. Baba öğrenim düzeyi arttıkça öğrencilerin saldırganlık tutumları azalmaktadır (Tablo 32).

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

Yapılan araştırmada, erkek öğrencilerin sözel saldırganlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık toplam puanlarının, kız öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Şahin (2011), tarafından yapılan araştırmada tespit edilen saldırganlığın cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulgusu, mevcut araştırma sonucu ile tutarlılık göstermektedir. Literatür incelendiğinde erkek öğrencilerin fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlık, öfke ve düşmanlıkta kız öğrencilerden yüksek düzeye sahip olduğunu gösteren sonuçlar mevcuttur (Dizman, 2003; Smith ve ark., 2003; Giles ve Heyman, 2005; Efilti, 2006; Gümüş, 2006; Öz, 2007; Yavuz, 2007; Yükselen, 2008; Şahin ve Owen, 2009; Hatipoğlu ve Sümer, 2010; Gülcen, 2010; Erkiner, 2012; Karaduman, 2012; Gönültaş, 2013; Avcı ve Kelleci, 2015). Nair (2014) ve Yeğen (2008) araştırmalarında sözel, düşmanlık, öfke ve dolaylı saldırganlıkta erkek ve kızlar arasında anlamlı bir fark bulamazken, fiziksel saldırganlıkta erkeklerin kızlardan daha yüksek saldırganlık düzeyine sahip olduklarını bulmuşlardır. Sezer (2013) araştırmasında saldırganlık ölçeği puan ortalamalarının cinsiyetten etkilendiğini erkek öğrencilerin kızlara oranla daha yüksek puan aldığını tespit etmiştir. Bu sonuca Baş (2010) ile Yasankul (2007) da ulaşmıştır. Şahin Solak (2012) araştırmasında saldırganlık puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığını, ancak fiziksel saldırganlık düzeyinin erkeklerde daha yüksek olduğu (Filiz, 2009; Kabak, 2009; Evcin, 2010) öfke ve düşmanlık düzeylerinin ise kızlarda daha yüksek olduğuna ulaşmıştır. Saydanoğlu (2010) da aynı sonuca ulaşmıştır. Pekince (2012) tarafından ergenler üzerine yapılan araştırmada cinsiyet ve saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiş olup, erkek ergenlerin kız ergenlere göre daha saldırgan oldukları görülmüştür. Eroğlu (2009) yaptığı

araştırmasında lise ve üniversite öğrencilerinde saldırganlığın cinsiyeti yordamasına ilişkin sonuca göre, lise ve üniversite öğrencilerinin fiziksel saldırganlıkta erkek öğrencilerin kızlara göre daha yüksek düzeye sahip olduğu, sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlıkta sadece lise öğrencilerinde erkeklerin daha yüksek düzeye sahip olduğu, dolaylı saldırganlıkta ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kayan (2012) ortaokul öğrencilerinde sinirlilik, atak ve negatif saldırganlığın cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ve erkek öğrencilerin kızlara göre daha yüksek saldırganlık düzeyine sahip olduğunu tespit etmiştir. Koç (2014) araştırmasında edilgen, yıkıcı ve genel saldırganlık düzeylerinin erkeklerin kadınlara oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Literatür incelendiğinde cinsiyetin saldırganlığı yordamadığı sonucunu elde eden araştırmalarda yer almaktadır (Derwent, Aslanoğlu ve Şenel, 2010; Şeker, 2011; Karabulut, 2013; Aytekin, 2015; Kongur, 2015). Beşkat (2016) ise araştırmasında saldırganlığın cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediğini saptamıştır. Can (2002) da yaptığı araştırmasında sözel, fiziksel, dolaylı saldırganlık, öfke ve düşmanlıkta cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığını saptamıştır. Araştırma bulgusunda erkeklerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek çıkmasında Türk toplumunun her iki cinsiyete yüklediği roller, erkeklerin ve kadınların saldırgan davranışlara bakış açısının farklı olmasının etkisi bulunmaktadır. Erkeklerin kızlara göre daha serbest ortamda yetismekten kaynaklı davranışlarını serbestçe gösterebilmektedirler. Bu davranışlar içerisinde saldırganlık erkeklere özgü bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Anne ve babalar küçük yaştan itibaren erkek çocuklarının saldırgan davranışlarını desteklemekte, hoş görmekte, çocukları saldırganlığa teşvik etmektedir. Kız çocuklarının ise saldırgan davranışları sosyal ve psikolojik açıdan bastırılmakta, engel olunmakta ve bu tür davranışların önüne geçilmektedir. Toplumda erkeklere koruyucu, atılgan, girişken, savunucu ve saldırgan roller yüklenirken; kadınlara daha çekingen ve sakin roller yüklenmektedir. Anadolu'nun birçok yerinde erkekler bağımsız, cesur yetiştirilmekte, saldırgan davranışları desteklenmektedir. Aileleri çocukların saldırgan davranışları ile güç gösterisinde bulunduğunu ve erkeklik göstergesinin bir parçası olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle erkeklerin kızlara oranla daha fazla saldırgan davranışlar göstermeleri

toplumsal ve kültürel beklentiler doğrultusunda toplum tarafından beklenen bir durumdur. Ayrıca sosyal medyada da erkek figürünün saldırgan ve zorbacı yansıtılması bocalama ve arayış içerisinde olunan ergenlik döneminde erkeklerin saldırganlığını tetikleyebilir.

Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin yaşlarının sözel saldırganlık, öfke, fiziksel saldırganlık alt boyut puanlarının ve saldırganlık ölçek puanlarının 16 yaş ve 17 yaş üstü grubunda yoğunlaştığı bulunmuştur. Literatür incelendiğinde araştırma sonucunu destekleyici bulgular görülmektedir. Yavuzer (1992), Hamarta ve arkadaşları (2002), Kesen ve arkadaşları (2006), Öztürk (2012) ergenlerin yaşı ile saldırganlığın birbirini etkilediğini, yaş arttıkça saldırganlık düzeylerinin de arttığını tespit etmişlerdir. Sargın (2008) ve Kaya (2009) araştırmalarında saldırganlığın en çok 16 yaş grubunda görüldüğünü fakat gruplar arası farkın istatistiksel olarak önemli olmadığını bulmuşlardır. Beşkat (2016) araştırmasında saldırganlık düzeylerinin yaşa göre farklılık gösterdiğini, 18 yaşından küçük bireylerin saldırganlık düzeylerinin, 18 yaş ve üzeri bireylerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Çağlayan ve Fişekçioğlu (2003), Nurtiç ve Yaman (2006), Yıldız ve ark. (2007), Yılmaz (2013), Afyon ve Metin (2014), Gümüş ve arkadaşları (2014) araştırmalarında benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Pekince (2012) yaptığı araştırmasında, yaşın saldırganlığı etkilemediğini, en çok saldırganlığın 16 yaş grubunda görüldüğünü fakat gruplar arası farkın istatistiksel olarak önemli olmadığını bulmuştur. Bu sonuç bulgularımızla çelişmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, 16 yaş grubun saldırganlık düzeylerinin diğer yaşlara göre yüksek olması, 16 yaşın ergenliğin aktif, coşkulu, hareketli, çocukluktan yetişkinliğe geçişte problemlerin en çok yaşandığı grup olmasından kaynaklanabilir.

Araştırma sonuçlarına göre okul türü değişkeni açısından Anadolu lisesi ve Mesleki ve Teknik Anadolu lisesi öğrencilerinin öfke puanları, Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin öfke puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunurken, Mesleki ve Teknik Anadolu lisesi ve Anadolu İmam Hatip lisesi öğrencilerinin fiziksel saldırganlık puanları, Anadolu lisesi ve fen lisesi öğrencilerinin fiziksel saldırganlık puanlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Eroğlu (2009) tarafından yapılan lise öğrencilerinin okul türü

değişkeni açısından saldırganlık düzeylerinde farklılaşma olup olmadığını incelediği araştırma sonuçlarına göre lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile okul türü değişkeni açısından anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Şahin Solak (2012) da saldırganlığın okul türüne göre değişmediğini tespit etmiştir. Literatür incelendiğinde Filiz (2009), Cengiz (2010), Ümit (2010), Taşkesen (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre mevcut araştırma sonuçlarını destekleyici bulgulara ulaşıldıkları görülmektedir. Ağlamaz (2006) araştırmasında lise öğrencilerinin okul türüne göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı fark olduğu bulgusuna ulaşmıştır ve bu bulgu mevcut araştırma bulgusu ile paralellik göstermektedir. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerine düşük puana sahip öğrencilerin gelmesi ve aile içerisinde problem yaşayan öğrencilerin akademik başarı puanlarının düşük olduğu varsayıldığında; problem yaşayan öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları koruyucu/istekçi anne baba tutumlarından dolayı öfke ve fiziksel saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu düşünülebilir.

Araştırma sonuçlarına göre sınıf değişkenine göre, 10. ve 11. sınıfların sözel saldırganlık, öfke ve toplam saldırganlık düzeyleri 9. sınıflardan yüksektir. İlgili literatür incelendiğinde bu bulguyu destekleyen çalışmalar yer almaktadır (Karaduman, 2012; Aytekin, 2015; Kagur, 2015). Yelci (2018) araştırmasında sınıf seviyesi yükseldikçe saldırgan davranışların arttığını, 7 ve 8. sınıfların saldırganlık düzeylerinin 5 ve 6. sınıflardan yüksek olduğunu saptamıştır. Aytekin (2015), araştırmasında sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Eroğlu (2009), yaptığı çalışmada yaş ilerledikçe saldırganlık düzeyinin arttığını, özellikle ergenlerin ilkökul çocuklarına göre daha fazla saldırgan davranışlarda bulunduklarını ortaya koymuştur. Efilti (2006) saldırganlık ve sınıf düzeyi ilişkisini incelediği araştırmasında 10. sınıfa giden öğrencilerin 9 ve 11. sınıfa giden öğrencilerden daha düşük saldırganlık düzeyine sahip olduğunu bulmuştur. Şahin Solak (2012) araştırmasında sözel, fiziksel, dolaylı ve toplam saldırganlık düzeylerinde sınıf düzeylerine göre anlamlı fark olmadığı sonucu Ağlamaz (2006), Ümit (2010) ve Cengiz (2010) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile desteklenirken. Bunun yanı sıra öfke ve düşmanlık düzeylerinin 10. sınıf öğrencileri açısından anlamlı farklar gösterdiği

sonucuna ulaşılmıştır. Kurtoğlu (2009) yapmış olduğu çalışmasında bu sonucu destekleyici bulgular elde etmiştir. Karataş (2005) araştırmasında yaş ilerledikçe saldırganlık düzeylerinin aynı seviye devam ettiğini ve sınıf düzeylerinin saldırgan davranışları etkilemediği sonucunu ortaya koymuştur. Bu araştırma bulguları, saldırganlık davranışı ile sınıf düzeyi arasında ilişki olmadığına ilişkin sonuçları desteklemezken, yaş ilerledikçe saldırganlık davranışlarının da artacağı ve sınıf düzeylerinin saldırganlık davranışını etkilediğine ilişkin sonuçları desteklemektedir. Ergenlik döneminin fırtınalı bir dönem olması, anne ve babayla yaşanan problemler ile karşı karşıya kalınması ve cocukların bu problemlere çözüm bulamaması, kendilerini anlatmada yetersiz kalmaları gibi nedenlerden dolayı çevresindekilere saldırgan davranışlarda bulundukları söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre, 3 ve üstü kardeşe sahip öğrencilerin öfke puanlarının, tek ocuk ve 2 kardeşe sahip olan öğrencilerin öfke puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yelci (2018) araştırmasında saldırganlık ve kardeş sayısı açısından anlamlı bir fark olduğunu, 4 ve daha fazla kardeşe sahip olanları toplam saldırganlık puanlarının, tek çocuklara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Dizman (2003) araştırmasında tek ocuk olan öğrencilerin saldırganlık düzeyinin, kardeş sayısı fazla olan öğrencilerden daha düşük olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulgular araştırmanın sonucuna paralellik göstermektedir. Literatür incelendiğinde araştırmamıza paralellik göstermeyen çalışmalarda bulunmaktadır (Bayrak, 2011; Erkiner, 2012; Aytekin, 2015). şahin Solak (2012) araştırmasında kardeş sayısına göre saldırganlık düzeyinin farklılaşmadığı sonucuna varmıştır. Gürsoy (2002), Zengin (2008), Filiz (2009), Kaya (2009) ve Pekince (2012) bu sonucu destekler bulgular elde etmişlerdir. Yavuz (2007) araştırmasında saldırganlığın kardeş sayısına göre değişiklik gösterdiğini, tek çocukların saldırganlık düzeylerinin 2 ve üstü kardeşi olan çocuklardan daha yüksek olduğu bulgusunu ortaya koymuştur. Anne ve babalar açısından tek çocuğa sahip olma, çocukla kaliteli zaman geçirme, ekonomik olarak isteklerini karşılama açısından önemli iken, kardeş sayılarının fazla olmasından dolayı aile içerisinde hoşgörünün az olması, annenin ve babanın çocuklarına

gerekli zamanı ayıramaması, çocukları yetiştirilirken sert ve ceza içeren disiplin uygulamaları ve saldırgan davranışlar sergilemeleri sonucunda saldırgan davranışların arttığı düşünülmüştür

Araştırma sonuçlarına göre anne öğrenim düzeyinin saldırganlığı yordamadığı tespit edilmiştir. Çelik (2006), Yavuz (2007), Yeğen (2008), Kabak (2009), Duyar (2011), Kaplan (2011), Pekince (2012), Şahin (2012), Karaduman (2012), Kayan (2012), Yılmaz (2013), Karabulut (2013), Gönültaş (2013) ve Aytekin (2015) araştırmalarında elde ettikleri anne eğitim düzeyinin saldırganlık düzeyine etki etmediği sonuçları ile mevcut araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. Yelci (2012) de anne eğitim düzeyi ve saldırganlık arasında anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır. Ancak annesi okuma yazma bilmeyen çocukların öfke düzeyleri annesi ortaokul ve lise mezunu olan çocuklarıkinden daha yüksek bulunmuştur. Ağlamaz (2006) ve Kıran (2011) yaptıkları araştırma sonuçlarına göre anne eğitim düzeyinin saldırganlığı yordadığını, eğitim seviyesi arttıkça saldırganlık puanlarının düştüğünü ortaya koymuştur. Beşkat (2016) ise anne eğitim düzeyi arttıkça saldırganlık düzeylerinin de arttığı bulgusunu elde etmiştir. Erkiner (2012) de yaptığı araştırmada anne eğitim düzeyi arttıkça saldırganlık puanlarında da artma olduğunu tespit etmiştir. Oda (2014), Şahin Solak (2012) ve Eroğlu (2009) araştırmalarında ulaştıkları anne eğitim düzeyi arttıkça saldırganlık düzeylerinin de arttığı sonucu bir önceki çalışma bulguları ile paralellik göstermektedir. Nair (2014) ise araştırmasında annesinin öğrenim düzeyi yüksek olan çocukların fiziksel, dolaylı saldırganlık ve öfke düzeylerinin annesinin öğrenim düzeyi düşük olan çocukların düzeylerinden düşük olduğunu, düşmanlık ve sözel saldırganlıkta ise bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucuna göre saldırganlığın anne öğrenim düzeyinden etkilenmemesinin, annelerin eğitim seviyesi ne kadar yüksek olursa olsun, çocuk eğitiminde eski disiplin yollarını uygulamaları, çocuk yetiştirmede bilinçsiz olmaları ve bu konuda kendilerini yetiştirmek için çaba harcamamalarından kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca ev dışında çalışan annelerin çocuklarına bakıcılar bakabilmekte ve ihtiyaçlarını giderebilmektedir. Bakıcının çocuğu büyütürken ki tavrı, bilgisi, davranışları çocuğun saldırgan davranışları üzerinde model olmuş olabilir.

Araştırma sonucunda babası ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin öfke, fiziksel saldırganlık ve toplam saldırganlık düzeylerinin, babası üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yelci (2018) araştırmasında sözel saldırganlık, dolaylı saldırganlık, düşmanlık ve öfkede babası okuma yazma bilmeyen ya da ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin babası lise mezunu olanlardan daha yüksek bulmuştur. Yavuz (2007) araştırmasında babası okuma yazma bilmeyen öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin babası ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin düzeylerinden yüksek olduğunu saptamıştır. Ağlamaz (2006) araştırmasında saldırganlık ölçeği puanlarının baba öğrenim düzeylerine göre farklılık gösterdiğini, baba öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilerin baba öğrenim düzeyi yüksek okul ve üniversite olan öğrencilerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aral, Bütün, Türkmenler ve Akbıyık (2007), Yönet ve arkadaşları (2016) babasının eğitim düzeyine göre saldırganlıkta farklılık olduğu yönünde bulgular ile paralellik göstermektedir. Şahin (2011) ise fiziksel saldırganlık ve düşmanlıkta babası üniversite mezunu olan çocukların, babası diğer düzeylerden mezun olan çocukların düzeylerinden düşük olduğunu saptarken, Asıcı ve arkadaşları (2019) tarafından yapılmış olan araştırmada baba öğrenim düzeyi yükseldikçe saldırganlık düzeyinin de arttığı ortaya konmuştur. Bu bulguyu Eroğlu (2009) elde ettiği sonuçlar ile desteklemektedir. Aynı şekilde Ümit (2010) araştırmasında babası ortaokul düzeyinde olan ergenlerin saldırganlık düzeylerinin babası ilkokul düzeyine sahip ergenlerden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Literatür incelendiğinde baba öğrenim düzeyinin saldırganlık düzeyine göre anlamlı bir farklılığa rastlamayan çalışmalarda yer almaktadır. Beşkat (2016) saldırganlığın baba öğrenim düzeyine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Kabak (2009), Duyar (2011), Kaplan (2011), Karaduman (2012), Kayan (2012), Erkiner (2012), Karabulut (2013), Yılmaz (2013), Gönültaş (2013), Nair (2014), Aytekin (2015) araştırmalarında bu bulguya paralel sonuçlar elde etmişlerdir. Bu araştırma bulguları, literatürdeki baba öğrenim düzeyi ile saldırgan davranışlar arasında bir ilişki olmadığına ilişkin bulguları desteklemeyen, baba öğrenim düzeyi arttıkça saldırgan davranışların azaldığına ilişkin sonuçları ise desteklemektedir. Araştırma bulgularına göre

baba öğrenim düzeyi arttıkça saldırganlık düzeyinin azaldığı görülmektedir. Babaların öğrenim düzeyi arttıkça çocuk yetiştirmede bilinçli davranmakta, çocuğa yaklaşım ve disiplin biçimleri, çocuk ve onun problemleri ile ilgilenme düzeyleri artmakta, çocuk babayla daha sağlıklı iletişim kurmaktadır. Dolayısıyla çocukta görülen saldırgan davranışların azalacağı hatta çocukların kişiliklerini olumlu yönde etkiledikleri ifade edilebilir. Bunun yanında eğitim düzeyi yüksek olan babalar çocuklarına problemlerine çözüm bulmaları konusunda yardımcı olmakta, çözüm yolları sunmaktadır. Sunulan çözüm yolları saldırgan davranışları ilk çözüm yolu olarak görmesini engellemekte ve başka çözüm yollarına yönelterek saldırgan davranışları sergilemelerini engelleyebildikleri söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre saldırganlık ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının ailenin aylık gelirine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Literatürde bu bulguyu destekleyen (Ayan, 2007; Yasankul, 2007; Öz, 2007; Yıldırım, 2007; Yükselgün, 2008; Kabak, 2009; Gümüş, 2011; Kıran, 2011; Kaplan, 2011; Bar, 2012; Erkiner, 2012; Karaduman, 2012; Erol ve ark., 2013; Çağlayan ve Fişekoğlu, 2014; Şanlı, 2014; Aytakin, 2015; Kangur, 2015; Beşkat, 2016) saldırganlık ve ailenin gelir düzeyi arasında ilişki olmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar bulunmaktadır. Saldırganlık ile ailenin gelir düzeyi arasında ilişki olduğunu gösteren araştırmalarda mevcuttur (Gülcen, 2010; Gönültaş, 2013). Kayan (2012) araştırmasında yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin saldırganlık düzeylerinin daha düşük olduğunu, sınırlı saldırganlığın ise arttığı sonucunu saptamıştır. Eroğlu (2009) araştırmasında ailesi yüksek sosyoekonomik düzeye sahip olan öğrencilerin fiziksel saldırganlık puanları düşük sosyoekonomik düzeye sahip olan öğrencilerinkinden yüksek olduğu saptanmıştır. Yelci (2018) araştırmasında sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlık düzeyleri ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aile gelir durumu düşük ve orta düzeyde olan öğrencilerin sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlık puanlarının aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin puanlarından yüksek olduğu sonucunu saptamıştır. Şahin (2011) ise araştırmasında fiziksel, sözel saldırganlık ve düşmanlık ile sosyoekonomik düzey arasında fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma bulguları, literatür incelendiğinde aile gelir

düzeyi ile saldırganlık arasında anlamlı yönde fark olduğu yönündeki bulguları desteklememekte, ailenin gelir düzeyinin saldırgan davranışlara etki etmediği yönündeki araştırmaları desteklemektedir. Araştırma sonucuna göre, sosyoekonomik düzeyin saldırganlık puan ortalamalarını etkilememesine neden olarak ekonomik düzeyi belirlemede nesnel bir ölçüt kullanılmaması gösterilebilir.

Araştırmanın bulgularına göre erkek öğrencilerin anne-babadan algıladıkları demokratik tutum ve koruyucu/istekçi tutum puanları kız öğrencilerin puanlarından daha yüksek iken, kız öğrencilerin ise anne-babadan algıladıkları otoriter tutum puanları, erkek öğrencilerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Gürler (2017) araştırmasında erkek ergenlerin koruyucu ve otoriter anne baba tutumundan algıladıkları puan kız ergenlere göre daha yüksek iken, demokratik anne baba tutum puanları her iki cinsiyet açısından da benzer algılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Yılmaz (2009) kızların anne ve babalarını demokratik algıladıklarını erkeklerin ise otoriter ve koruyucu/istekçi algıladıklarını tespit etmiştir. Aynı şekilde Dalkılıç (2006) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada erkeklerin anne ve babalarını otoriter ve koruyucu/istekçi algıladıklarını tespit etmiştir. Aktaş (2011) da yaptığı araştırmasında kızların anne ve babalarını demokratik, erkeklerin ise otoriter ve koruyucu/istekçi algıladıklarını saptayarak bir önceki çalışmalar ile aynı sonuca ulaşmıştır. Bu araştırma sonuçları mevcut araştırma bulgusu ile çelişmektedir. Kemers ve ark. (2003) araştırmalarında kızların erkeklere göre anne ve babalarını daha çok otoriter algıladıklarını, erkeklerin ise daha çok ihmal edici olarak algıladıklarını saptamıştır. Ersoy (2013) ergenlerle yaptığı araştırmasında cinsiyete göre anne ve babaların demokratik ve koruyucu/istekçi tutumları anlamlı yordamazken, otoriter tutumu anlamlı düzeyde yordadığı ve erkek öğrencilerin lehine sonuç elde edilmiştir. Yıldız ve Erc (2011) araştırmasında anne baba tutumlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiğini ve erkek ergenlerin kız ergenlere göre anne baba tutumlarını daha fazla otoriter, ilgisiz ve demokratik olarak aldıkları bulunmuştur. Aileden aileye farklılık gösterse de toplumumuzda genel olarak kızlar serbest bırakılmamakta, kontrol ve denetim altında tutularak, otoriter tutum ile yetiştirilmektedirler. Bundan dolayı kızların anne babalarını daha çok otoriter olarak algıladıkları düşünülebilir.

Aynı şekilde Türk aile yapısının özelliğinden dolayı erkekler ise ailenin odak noktasında yer almaktadır. Bu sebepten demokratik ve koruyucu/istekçi anne baba tutumlarını kızlara göre daha fazla algılamış olabilirler.

Araştırma sonuçlarına göre, 16 yaş ve 17 yaş üstü yaş grubu öğrencilerin anne-babadan algıladıkları demokratik ve koruyucu/istekçi tutum puanları, 15 yaş ve altı yaş grubundaki öğrencilerden daha yüksek iken, 15 yaş ve altı yaş grubu öğrencilerin anne-babadan algıladıkları otoriter tutum puanları ise 16 yaş ve 17 yaş üstü yaş grubundaki öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Güler (2017) yaptığı araştırma bulgusunda ergenlerin demokratik, koruyucu/istekçi ve otoriter anne baba tutumlarının yaşa göre anlamlı farklılık göstermediğini saptamıştır. Yıldız ve Erc (2011) ergenlerin yaşları ile algıladıkları anne baba tutumları arasında ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Tuzgöl (2000) de anne baba tutumları ile yaşı birbirini yordamadığını saptamıştır. Bu bulgular mevcut araştırma sonucu ile çelişmektedir. Aktaş (2011) 'ın araştırma sonucuna göre ise yaş ile algılanan anne baba tutumu arasında bir ilişkinin olduğu, demokratik tutum ile yaşı negatif, otoriter tutum ile ise pozitif ilişkili olduğu saptanmıştır. Araştırma sonucuna göre ergenlerin yaşı arttıkça anne babalarını daha fazla demokratik ve koruyucu/istekçi algılamaktadırlar. Yaşı büyüdükçe çocuk ailesi tarafından bir birey olarak kabul edilmekte, kendisi ile ilgili kararlarda söz hakkına sahip olabilmektedir. Bundan dolayı anne ve babalarını demokratik aldıkları düşünülebilir. Aynı şekilde yaşla beraber arkadaşlarla geçirilen vakit artmakta ve aileden daha bağımsız hareket edilmektedir. Serbestlik açısından aile ile sorun yaşayan ergeni kontrol altına almak isteyen ailenin koruyucu/istekçi algılanmasına neden olduğu söylenebilir. Ayrıca anne ve babaların özellikle küçük yaştaki çocuklara karşı denetim kurmak istedikleri göz önünde bulundurulduğunda, 15 yaş ve altı yaş grubu ergenlerin anne ve babalarını otoriter algıladıkları düşünülebilir.

Okul türü açısından anne baba tutumuna bakıldığında araştırma sonuçlarına göre demokratik tutum, koruyucu/istekçi tutum puanlarının okul türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilirken, otoriter tutum puanlarının okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin anne-babadan algıladıkları demokratik tutum ve

koruyucu/istekçi tutum puanları, Anadolu lisesi, Fen lisesi ve Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin anne-babadan algıladıkları demokratik ve koruyucu/istekçi tutum puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Gürler (2017) tarafından yapılan çalışmada İmam Hatip Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin anne babadan algıladıkları demokratik tutum puanlarının birbirine yakın olduğu, koruyucu/istekçi ve otoriter tutum puanlarının ise diğer okul türlerine göre İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin daha düşük düzeyde oldukları saptanmıştır. Aktaş (2011) tarafından yapılan araştırmada Anadolu Lisesi öğrencileri anne ve babalarını düz lise öğrencilerine göre daha fazla demokratik olarak algılamakta, düz lise öğrencileri ise anne ve babalarını Anadolu Lisesi öğrencilerine göre daha fazla otoriter ve koruyucu/istekçi olarak algıladıkları saptanmıştır. Anne ve babanın beklentileri öğrencilerin okudukları okul türüne göre farklılık gösterebilir. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde okuyan öğrencilerin aile tarafından diğer okul türlerine göre daha başarısız algılanması bundan dolayı daha fazla denetleyici ve koruyucu olunması gerektiği düşünüldüğünden algılanan anne baba tutumlarının daha koruyucu/istekçi algılandığı düşünülebilir. Ayrıca anne ve babaların çocuklarından başarı beklmeleri bu konuda çocuğu destekleyici tutumlar sergilemeleri algılanan anne-baba tutumlarının daha demokratik algılanmasını sağlayacağı düşünülebilir.

Araştırmada elde edilen başka bir sonuca göre sınıf değişkeninin anne baba tutumlarını yordamadığı tespit edilmiştir. Gürler (2017) yaptığı araştırmasında ergenlerin sınıf düzeylerinin demokratik, koruyucu/istekçi ve otoriter anne baba tutumları üzerinde etkili olduğunu saptamıştır. Baykan (2014) yaptığı araştırmada anne baba tutumlarının sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığını, 10. Sınıf öğrencilerinin anne ve babalarının 12. Sınıf öğrencilerine göre daha koruyucu/istekçi ve otoriter olarak algıladıkları sonucunu elde etmiştir. Bu bulgular mevcut araştırma bulgusu ile çelişmektedir. Sınıf düzeylerine göre anne baba tutum puanlarının farklılaşmamasının nedeni olarak, öğrencilerin birbirleriyle aynı yaşta olmaları gösterilebilir.

Araştırma sonucunda anne-baba tutum puanlarının kardeş sayısına göre değişiklik göstermediği saptanmıştır. Aktaş (2011) yaptığı araştırmada anne

baba tutumlarının kardeş sayısına göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur. İnci ve Deniz (2015) de yaptıkları araştırmaya göre çocukların babalarının sahip olduğu tutum puanlarının yaş, cinsiyet, doğum sırası ve kardeş sayısına göre farklılaşmadığını saptamıştır. Araştırmada elde edilen bulguların geçmiş araştırma sonuçları ile tutarlı olduğu söylenebilir. Ersoy (2015) mevcut araştırma bulgusu ile çelişen, 4 ve üstü kardeş sayısına sahip olan öğrencilerin, 2 kardeş sayısına sahip olan öğrencilere oranla anne ve babalarının tutumlarını daha çok koruyucu/istekçi algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucuna göre kardeş sayısının anne baba tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaması, kardeşler arasında kurulan ilişkinin niteliğinden, anne ve babanın tutumundan, kardeşlerin yaşı ve cinsiyetlerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Araştırma sonuçlarına göre annesi ilkokul ve ortaokul düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin anne ve babalarını koruyucu/istekçi algılarken, annesi lise ve üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin anne babalarını otoriter algıladıkları tespit edilmiştir. Alpoğuz (2014) çalışmasında anne baba eğitim düzeyi arttıkça çocukların anne babalarını demokratik algıladıklarını, eğitim düzeyi azaldıkça ise otoriter algıladıklarını belirtmiştir. Aktaş (2011) yaptığı araştırma bulgusuna göre lise öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumlarının anne öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin ilkokul seviyesindeki bireylere tutumları daha koruyucu olabilmektedir. İlkokul ve ortaokul mezunu birey yetişkinlik görüşlerini tamamlayamamakta ve bundan dolayı birey bilincini oluşturamamaktadır. Eğitimlerini ilkokul ve ortaokul düzeyinde bırakan annelerin çocukları tarafından koruyucu/istekçi algılanmalarına neden olmuş olabilir. Lise ve üniversite eğitimi birey bilincini oluşturmakta, kişilere aile, iş ve toplum konuları açısından farkındalık kazandırmaktadır. Çocuklarını bu hayat koşullarına hazırlamaya çalışan annelerin çocukları tarafından otoriter algılanmalarına sebep olmuş olabilir.

Araştırma sonucuna göre babası ilkokul düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin anne babadan algıladıkları koruyucu/istekçi tutum puanları, babası lise ve üniversite düzeyinde öğrenim gören anne babadan algıladıkları koruyucu/istekçi tutum puanlarından daha yüksek bulunmuştur.

Yıldız ve Erc (2011) baba eğitim düzeyi arttıkça ergenlerin anne ve babalarını demokratik algıladıklarını saptamıştır. Smetana ve ark. (2002) baba eğitim düzeyinin anne baba tutumlarına pozitif yönde anlamlı etki ettiği bulmuştur. Tuzgöl (2000) ise baba eğitim düzeyinin anne baba tutumlarına anlamlı etkisi olmadığını bulmuştur. Ebeveynlerin çocuklarına karşı olan davranışları eğitim durumlarıyla birlikte yetiştiği çevreden, kendi çocukluk deneyimlerinden etkilenmektedir. Bu nedenlerden dolayı babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin babalarını koruyucu/istekçi algıladıkları düşünülebilir.

Araştırma sonuçlarına göre anne-baba tutum puanlarının ailenin aylık gelirine göre değişiklik göstermediği tespit edilmiştir. Aktaş (2011) lise öğrencileri ile yaptığı araştırmada algılanan anne baba tutumları ile gelir düzeyinin birbirini yordamadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç mevcut araştırma bulgusu ile paraleldir. Alpaoğuz (2014) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre ise gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin anne babalarını demokratik algıladıklarını, gelir düzeyi azaldıkça otoriter algıladıklarını saptamıştır. Anne baba tutumları ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir farka rastlanmamasının nedeni olarak, örnekleme yer alan öğrencilerin ailelerinin genel anlamda ekonomik olarak yüksek seviyede olmaları söylenebilir.

Yalnızlık değişkenine göre yapılan analiz sonucunda erkek öğrencilerin yalnızlık puanları, kız öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuş ve bu sonucu destekleyen bir çok araştırma (Bıyık, 2004; Kılınç, 2005; Yıldırım, 2007; Erdoğan, 2008; Haliloğlu, 2008; Yılmaz, Yılmaz ve Karaca, 2008; Duyan vd., 2008; Girgin, 2009; Çağır, 2010; Şentürk, 2010; Sarıçam, 2011; Karataş Karayel, 2011; Körler, 2011; Güler Yılmaz, 2012) literatürde bulunmakla birlikte, cinsiyetin yalnızlık üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını gösteren araştırmalar da olduğu bilinmektedir (Orzeck ve Rokach, 2004; Gürsoy ve Bıçakçı, 2006; Köse, 2006; Jackson, 2007; Demirtaş, 2007; Eldeleklioğlu, 2008; Aksakal, 2008; Çeçen, 2008; Erözkan, 2009; Pancar, 2009; Şahin Solak, 2012; Oruç, 2013; Kılınç, 2014; Certel ve ark., 2016). Araştırmaya göre erkeklerin kızlara oranla daha fazla yalnızlık yaşamasının nedenleri, kızların erkeklere göre daha çok arkadaşına sahip olmaları, kendini açma düzeylerinin yüksek olması ve duygularını karşı tarafa ifade etmede daha başarılı olmaları şeklinde sıralayabiliriz (Demirli, 2007). Ayrıca toplumda

kız ve erkeklerin kültürel ve sosyal değerler dahilindeki rolleri, yetiştirilme tarzları arasındaki farklılıklarda erkeklerin kızlara göre daha fazla yalnızlık yaşamasının diğer nedenlerinde biri olarak söylenebilir. Ünsal ve Kapçı (2005) çalışmalarında kız ve erkeklerin yetiştirilme tarzlarındaki farklılıkları vurgulayarak, kızların daha çok destekleyici, ilişki odaklı yetiştirilirken, erkeklerin ise daha bağımlı ve kendine güvenli yetiştirildiklerini bundan dolayı zayıf algılanmamak için desteğe başvurmadıkları, kendini ifade etmede yetersiz oldukları vurgulanmıştır (Şahin Solak, 2012). Tüm bu nedenler göz önüne alındığında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla yalnızlık duygusu hissettiğini söyleyebiliriz.

Araştırma sonuçlarına göre UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde araştırma bulgusunu destekleyen, öğrenci yalnızlığı üzerinde yaş değişkeninin anlamlı fark oluşturmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar yer almaktadır (Bıyık, 2004; Kozaklı, 2006; Erözkan, 2006; Çeçen, 2008; Yılmaz ve Karaca, 2008; Karaoğlu, Avşaroğlu ve Deniz, 2009; Pancar, 2009; Çağır, 2010; Oruç, 2013; Atli, Keldal, Sonar, 2015). Karataş (2011) tarafından yapılan araştırmada yaş değişkeni ile yalnızlık arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yani yaş yükseldikçe yalnızlık düzeyide yükselmektedir. Köse (2009), Sarıçam (2011), Yılmaz (2012) ise yaptıkları araştırmalarda yaş yükseldikçe yalnızlık düzeyinde azalma olduğunu tespit etmişlerdir. Mevcut araştırma sonuçları yalnızlıkta nicelik unsuru kadar nitelik unsurunun da önemli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yaş değişkeninin öğrenci yalnızlığı üzerinde etkisinin olmadığı düşünülebilir.

Okul türüne göre yapılan analiz sonucunda UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Köse (2006), Duyan (2008), Aksakal (2008) ve Şahin Solak (2012) yaptıkları araştırmalarda mevcut araştırma bulgusu ile paralellik gösteren sonuçlar elde etmişlerdir. Bunun yanı sıra Şentürk (2010) okul türünün yalnızlık değişkeni üzerinde etkisi olduğunu, meslek lisesinde okuyan öğrencilerin, Anadolu Lisesinde okuyan öğrencilere göre daha fazla yalnızlık duygusuna sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Örneklem grubunun lise öğrencilerinden oluşması ve bu bireylerin ergenliğin orta evresinde yer almalarından dolayı benzer problemlerle karşı karşıya

gelmekte ve benzer tepkiler verdikleri düşünöldüğünde; okul türünün yalnızlığı etkilemediğı düşünölebilir.

Araştırma sonuçlarına göre UCLA yalnızlık ölçeğı puanlarının bulunduğı sınıfa göre anlamlı farklılık göstermediğı tespit edilmiştir. Şahin Solak (2012) araştırmasında sınıf düzeylerine göre yalnızlık düzeyinin farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz, Yılmaz ve Karaca (2008) tarafından yapılan araştırmada sınıf düzeyinin yalnızlık düzeyini yordamadığı sonucuna ulaşmıştır. Literatürde bu bulgular ile tutarlılık gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Bıyık, 2004; Erözkan, 2006; Kozaklı, 2006; Yıldırım, 2007; Pancar, 2009; Avşaoğlu ve Deniz, 2009; Çağır, 2010; Taşkesen, 2011; Oruç, 2013; Atli, Keldal, Sonar, 2015; Certel ve ark., 2016). Güler Yılmaz (2012) araştırmasında sınıf düzeyi ile yalnızlık arasında negatif ilişki olduğunu, sınıf düzeyi düştükçe yalnızlık düzeyinin arttığını, sınıf düzeyi yükseldikçe yalnızlık düzeyinin azaldığını saptamıştır. Köse (2009) ve Sarıçam (2011) araştırmalarında bir önceki araştırma sonucuna paralel sonuçlar elde etmişlerdir. Karataş Karayel (2011) ise sınıf düzeyi yükseldikçe yalnızlık düzeyinin de arttığını saptamıştır. Şentürk (2010) de araştırma bulgusu ile tutarlı olmayan sonuçlar elde etmiştir. Sınıf düzeylerine göre ergenlerin yalnızlık düzeylerinin farklılaşmamasının nedeni olarak, tümünün ergenlik dönemi içerisinde olması söylenebilir.

Araştırmada UCLA yalnızlık ölçeğı puanlarının kardeş sayısında etkilenmediğı saptanmıştır. Şahin Solak (2012) ortaöğretim öğrencileri ile yaptığı araştırmada kardeş sayılarının yalnızlık düzeyini etkilemediğı sonucuna ulaşmıştır. Şentürk (2010) ergenlerin kardeş sayılarına göre yalnızlık düzeylerini incelediğı araştırmada kardeş sayısı ile yalnızlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. Kozaklı (2006) da üniversite öğrencileri ile yaptığı yalnızlık ve kardeş sayısı arasındaki ilişkiyi incelediğı araştırmasında iki değişken arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucunu elde etmiştir. Bu bulgular mevcut araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Literatür incelendiğinde bu bulgular ile çelişen araştırma sonuçları da yer almaktadır (Köse, 2006; Demirtaş, 2007; Yücel, 2009). Körler (2011) araştırmasında öğrencilerin kardeş sayılarına göre yalnızlık düzeylerinin farklılaştığını, kardeş sayısı artıkça yalnızlık düzeyinin de arttığını tespit etmiştir. Duyan ve

ark.(2008) da ergenlerin yalnızlık düzeylerini incelediği araştırmada, kardeş sayıları arttıkça yalnızlık düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgular mevcut araştırma sonuçları ile uyuşmamaktadır. Kardeş sayısı değişkeninin yalnızlığı etkilenmemesinin kardeşler arasında kurulan iletişimin niteliğinden kaynaklandığını düşündürmüştür.

Araştırma analizine göre anne öğrenim düzeyinin UCLA yalnızlık ölçeği puanlarını yordamadığı saptanmıştır. Literatür incelendiğinde araştırma bulgusunu destekleyen araştırmalar görülmektedir. Rondalla Bohnert (2009), Yücel (2009) ve Şahin Solak (2012) araştırmalarında anne öğrenim düzeyi ile yalnızlık değişkeni arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Şentürk (2010)'ün araştırma sonucuna göre anne öğrenim düzeyi arttıkça yalnızlık düzeyinin azaldığı yönündedir. Duyan ve ark.(2008) annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin diğer öğrencilere göre daha az olduğunu ortaya koymuşlardır. Kozaklı (2006) da araştırmasında anne öğrenim düzeyi arttıkça yalnızlığın azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma bulgusuna tutarlılık göstermeyen araştırmalarda (Kılınç, 2005; Yılmaz, Yılmaz ve Karaca, 2008) genel olarak anne öğrenim düzeyi yükseldikçe yalnızlığın azaldığı tespit edilmiştir. Araştırmada yalnızlık düzeylerinin anne öğrenim düzeyinden etkilenmemesi sonucunda iki değişken arasında ilişkinin olmadığını söyleyebiliriz.

Araştırma sonuçlarına göre UCLA yalnızlık ölçeği puanları ile baba öğrenim düzeyi ilişkisi incelendiğinde bir farka rastlanmamıştır. Baba öğrenim düzeyinin yalnızlık üzerindeki etkisini inceleyen az sayıda araştırmaya rastlanmaktadır. Kozaklı (2006) ve Yücel (2009) araştırmalarında baba öğrenim düzeyi ile yalnızlık arasında bir ilişki olmadığı sonucunu elde etmişler. Yılmaz, Yılmaz ve Karaca (2008) da yalnızlık ve baba öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir farka rastlamamıştır. Bu sonuçlar mevcut araştırma bulgusu ile paralellik göstermektedirler. Araştırma bulgusuyla çelişen araştırma sonuçlarına göre (Duyan ve ark., 2008; Şentürk, 2010; Körler, 2011) baba öğrenim düzeyi arttıkça öğrencilerin yalnızlık düzeylerinde azalma olduğu görülmektedir. Araştırmada baba öğrenim düzeyine göre yalnızlık puanlarının farklılık göstermemesinden dolayı ebeynlerin eğitim durumu ile yalnızlık duygusu arasında bir bağlantı olmadığını söyleyebiliriz.

Araştırma sonuçlarına göre UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının ailenin aylık gelirine göre anlamlı farklılık gösterdiği, ailesinin aylık geliri 2000 tl ve altında olan öğrencilerin yalnızlık puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kısaca ailenin gelir düzeyi arttıkça yalnızlık duygusunun azaldığını söyleyebiliriz. Literatür incelendiğinde yapılan araştırmalarda genel olarak aile gelir düzeyi arttıkça yalnızlık duygusunun azaldığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir (Gürsoy ve Bıçakçı, 2006; Demirtaş, 2007; Duyan ve ark., 2008; Köse, 2009; Le Roux, 2009; Karataş Karayel, 2011; Sarıçam, 2011; Çapa ve Körler, 2011; Yılmaz, 2012; Oruç, 2013; Yalaz, Seçim, Alpar, Algür, 2014). Bu bulgular araştırma sonucunu desteklemektedir. Ancak Şahin Solak (2012) ortaokul öğrencilerinin yalnızlık ve aylık geliri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada, aylık gelir arttıkça yalnızlık düzeyinin anlamlı olmamasına rağmen arttığı sonucuna ulaşmıştır. Certel ve ark. (2016) ile Erözkan (2009) ise yalnızlık düzeyleri ile ailenin sosyoekonomik durumu arasında anlamlı bir farka rastlamamışlardır. Gelir düzeyi düşük aileye sahip olan öğrencilerin, yalnızlık düzeylerinin fazla olmasının nedeni maddi imkânlarla sağlanan sosyal ve kültürel aktivitelere katılım sağlayamamaları gösterilebilir. Bu sebep gelir düzeyi düşük olan aileye sahip olan öğrencilerin arkadaşları tarafından dışlanmasını doğurabilir. Gelir düzeyi düşük olan öğrenci bu durumu dile getirmekten utanır, çekinir ve arkadaşları ile iletişime geçememekten dolayı zamanı tek başına geçirmeyi tercih eder. Bunun sonucunda yalnızlık duygusuna kapılır.

Anne-baba demokratik tutum puanları ile düşmanlık, öfke, fiziksel saldırganlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki saptandı. Anne-babadan algıladığı demokratik tutum düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeyi de yüksektir. Anne-baba koruyucu/istekçi tutum puanları ile düşmanlık, öfke, fiziksel saldırganlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edildi. Anne-babadan algıladığı koruyucu/istekçi tutum düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeyi de yüksektir. Anne-baba otoriter tutum puanları ile düşmanlık, öfke, fiziksel saldırganlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık ölçeği toplam puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edildi. Anne-babadan algıladığı otoriter tutum düzeyi

yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeyi düşüktür. Yelci (2018) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre baskıcı-otoriter anne baba tutumuna sahip öğrencilerin dolaylı ve toplam saldırganlık puanları daha yüksek iken, ilgisiz- kayıtsız anne baba tutumuna sahip öğrencilerin sözel saldırganlık ve düşmanlık düzeyleri daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gönültaş (2013) araştırmasında anlayışlı- demokratik anne baba tutumuna sahip öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin baskıcı- otoriter ve ilgisiz- kayıtsız anne baba tutumuna sahip öğrencilerin düzeylerinden düşük olduğunu tespit etmiştir. Karaduman (2012) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre otoriter babaya sahip çocukların saldırganlık düzeylerinin demokratik babaya sahip çocuklara göre yüksek olduğunu bulmuştur. Fakat anne tutumuna göre saldırganlık düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Zengin (2008) otoriter ve ilgisiz anne baba tutumuna sahip öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğunu bulmuştur. Uğur (2013) baskıcı-otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının saldırganlık düzeylerinin demokratik tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarından yüksek olduğunu saptamıştır. Nair (2014) yaptığı araştırmaya göre anne baba tutumlarının öfke, düşmanlık, sözel ve dolaylı saldırganlığı anlamlı şekilde yordamadığını, fiziksel saldırganlığı ise yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Demokratik ve serbest anne baba tutumuna sahip öğrencilerin fiziksel saldırganlık düzeyleri otoriter anne baba tutumuna sahip olan öğrencilere oranla yüksek bulunmuştur. Şahin ve Owen (2009) araştırma sonuçlarında anne baba tutumlarının saldırganlığı anlamlı bir şekilde yordadığını, koruyucu anne baba tutumuna sahip öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir. Öz (2007) ise araştırması sonucunda anne baba tutumunun saldırganlığı yordamadığını bulmuştur. Sezer, Kolaç ve Erol (2013) anne ve babasını otoriter olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin anne ve babasını demokratik olarak algılayan öğrencilere göre daha yüksek bulmuşlardır. Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu (2006), Sağlam (2008), Dilekmen, Ada ve Alver (2011) araştırmalarında anne baba tutumlarının saldırganlığı yordadığını, anne ve babasını otoriter olarak algılayan çocukların daha saldırgan olduklarını saptamışlardır. Yıldız ve Erc (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre anne ve babasını otoriter ve ilgisiz algılayan ergenlerin saldırganlık düzeyleri demokratik algılayan ergenlere göre yüksek olduğu bulunmuştur.

İkiz (2016) tarafından yapılan araştırmada otoriter anne baba tutumuna sahip çocukların fiziksel saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Erdinç (2009) de yaptığı araştırma sonucunda annenin otoriter tutumu arttıkça çocuklarda görülen fiziksel saldırganlığında arttığını saptamıştır. Mevcut araştırma bulgusuna göre anne-babadan algıladığı demokratik tutum düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeylerinin yüksek olmasının nedeni olarak, aile içerisinde anne ve babanın çocuğa karşı farklı tutumlar sergilemesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Anne-babadan algıladığı koruyucu/istekçi tutum düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeylerinin yüksek olmasının, davranışları sürekli anne ve baba tarafından kontrol edilen, amaçlarına ulaşmada başkasından destek bekleyen ve problemleri onun yerine bir başkasının çözümlemesini alışkanlık haline getiren çocuk, ebeveyn yanında olmadığında davranışlarını kontrol etmekte güçlük çekmekte ve saldırgan davranışlara başvurduğu söylenebilir. Otoriter anne baba tutumunda ebeveynler çocuğun davranışları üzerinde etkili olmakta, çocukla ilgili kararları vermekte ve cezaya başvurmaktadırlar. Bundan dolayı çocuk kendini gerçekleştirememekte, ezilmişlik ve sindirilmişlik duygusu yaşayan çocuk, korkak, otoriteden çekinen ve saldırgan davranışlara boyun eğen kişiler olabilmektedirler. Bu nedenlerden dolayı anne-babadan algıladığı otoriter tutum düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeylerinin düşük olduğu bulunmuş olabilir.

Araştırma sonucuna göre UCLA yalnızlık puanları ile anne-baba demokratik tutum ve anne-baba koruyucu/istekçi tutum puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilirken, UCLA yalnızlık puanları ile anne-baba otoriter tutum puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Anne Baba tutumunun yalnızlık üzerindeki etkisini inceleyen az sayıda araştırmaya rastlanmaktadır. Gündoğmuş (2017) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre demokratik, koruyucu ve otoriter anne baba tutumlarının yalnızlığı yordadığı, özellikle demokratik anne baba tutumu değişkeninin yalnızlık üzerinde anlamlı fark yarattığı saptanmıştır. Çeçen (2008) araştırmasında ebeveynlerini demokratik ve koruyucu algılayan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin düşük olduğunu, otoriter ve tutarsız algılayan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin ise yüksek olduğunu saptamıştır. Yukarıda

elde edilen araştırma sonuçları Bullock (1993)'un araştırma sonuçları ile paralellik gösterirken, mevcut araştırma bulgusu ile çelişmektedir. Araştırma sonucunda anne-babadan algıladığı demokratik tutum düzeyi yüksek olan bireylerin yalnızlık düzeylerinin de yüksek olması, demokratik anne baba tutumlarının çocukların davranışları üzerinde olumlu sonuçlar doğurabildiği gibi; yalnızlık duygusu için olumsuz etkilere de neden olduğu söylenebilir. Anne-babadan algıladığı koruyucu/istekçi tutum düzeyi yüksek olan bireylerin yalnızlık düzeylerinin yüksek olmasında, anne babaların çocuğu çok fazla koruması, çocuğun bir birey olduğunu kabul etmemesi ve çocuğun sosyalleşmesine izin verilmemesinden kaynaklı topluma uyum sağlayamayan ve sosyal ilişkilerinde başarısız olan çocuğun kendisini yalnız hissettiğini söyleyebiliriz. Anne-babadan algıladığı otoriter tutum düzeyi yüksek olan bireylerin yalnızlık düzeyi düşük olması ise odak noktasının çocuk ve çocuğun davranışları olmasından kaynaklandığını düşündürdü.

Araştırma bulgusunda UCLA yalnızlık puanları ile düşmanlık, öfke, fiziksel, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu, yalnızlık düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeyi de yüksek olduğu tespit edilmiştir. Odacı, Berber Çelik (2017) araştırmalarında yalnızlığın saldırganlığı yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Yagon (2008), Buelga ve ark. (2008), Shute ve Walsh (2005) ve Yount (2000) araştırmalarında yalnızlığın düşmanlık, öfke, fiziksel ve sözlü saldırganlığa yol açtığını tespit etmişlerdir. Şahin Solak (2012) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre yalnızlık azaldıkça saldırganlık düzeyinde artma olduğunu tespit etmiştir. Diamont ve Windhalz (1981) araştırmalarında yalnızlığın saldırganlığı etkilediğini, yalnızlığın arttıkça saldırganlık düzeyinin de arttığını ortaya koymuşlardır. Check ve ark. (1985) da üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmalarında yalnızlık düzeyi yüksek olan erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğunu saptamıştır. Bu sonuçlar mevcut araştırma bulgusu ile paralellik göstermektedir. Yalnız öğrencilerin öfke duygularını kontrol etmede zorlandıkları ve şiddete başvurdıkları göz önünde bulundurulduğunda saldırganlık davranışı için risk grubu oluşturdukları düşünülebilir. Yılmaz (2007) yalnızlığın şiddet davranışı ile ilişkisini incelediği araştırmasında şiddete başvuran ergenlerin daha yalnız

olduklarını saptamıştır. Thomas ve Smith (2004) araştırmalarında bu sonuca paralel bulgular elde etmişlerdir. Smith ve Thomas (2000) kız ergenler üzerinde yaptıkları araştırma sonuçlarına göre şiddete başvuran kızların kendilerini daha yalnız hissettiklerini ve yalnız hissettiklerinde ise daha çok duvarı yumruklama gibi saldırgan davranışlar sergileme eğiliminde olduklarını saptamışlardır.

Çalışmanın ana amacını oluşturan saldırganlık, anne- baba tutumları ve yalnızlık ilişkisi sonuçlarına göre, saldırganlık alt boyutlarından düşmanlık, öfke, fiziksel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık boyutu ile koruyucu/istekçi anne-baba tutumunun, saldırganlık üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu; demokratik ve otoriter anne-baba tutumları ile yalnızlık algısının saldırganlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadıkları bulunmuştur.

Yapılan çalışmanın bulguları genel olarak incelendiğinde koruyucu/istekçi anne-baba tutumunun, saldırganlık üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu, demokratik ve otoriter anne-baba tutumları ile yalnızlık algısının saldırganlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadıkları saptanmıştır.

Çocuğun gelişen davranışlarında anne ve baba tutumları önemli bir etkiye sahiptir. Bu etkinin olumlu ya da olumsuz oluşu, anne babanın tutumuna bağlıdır. Anne babanın koruyucu/istekçi tutumu çocuğun sosyal ilişkilerinin gelişimini güçleştirir. Çocuk, kendisini bir gruba kabul ettirmek için saldırgan davranışlarda bulunabilir. Bu sebeple koruyucu/istekçi anne baba tutumuna sahip çocuğun saldırganlık puanının yükseldiği gözlemlenebilir.

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Ergenlerin Saldırganlık Düzeylerinin Algıladıkları Ebeveyn Tutumları ile Yalnızlık Seviyelerine Göre İncelediği bu çalışmada seçkili örneklem yöntemlerinden amaca dönük örneklem yöntemi ile seçilen 462 katılımcıya sunulan kişisel bilgi, Saldırganlık Ölçeği, Anne- baba Tutum Ölçeği ve UCLA Yalnızlık Ölçeğinden oluşan anket formundan elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Araştırmaya katılan öğrencilerin saldırganlığı “normal” düzeydedir.
- Erkek öğrencilerin sözel saldırganlık, dolaylı saldırganlık ve saldırganlık toplam puanları, kız öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.
- 16 ve 17 yaşın üzerindeki öğrencilerin sözel saldırganlık, öfke, fiziksel saldırganlık alt boyut puanlarının ve saldırganlık ölçek puanları daha yüksektir.
- Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin öfke ve fiziksel saldırganlık alt boyut puanları diğer okul türündeki öğrencilerden daha yüksektir.
- 10 ve 11. sınıftaki öğrencilerin sözel saldırganlık, öfke ve saldırganlık ölçeği toplam puanları, 9. sınıftaki öğrencilerin sözel saldırganlık, öfke ve saldırganlık ölçeği toplam puanlarından daha yüksektir
- 3 ve üstü kardeş sayısına sahip olan öğrencilerin öfke puanları, tek çocuk ve 2 kardeşe sahip olan öğrencilerin öfke puanlarından daha yüksektir.
- Babası ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin öfke, fiziksel saldırganlık alt boyut puanları ve saldırganlık ölçeği toplam puanları, babası üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin öfke,

fiziksel saldırganlık ve saldırganlık ölçeği toplam puanlarından daha yüksektir.

- Anne eğitim düzeyi, ailenin aylık gelirine göre saldırganlığın farklılık göstermediği tespit edilmiştir.
- Erkek öğrencilerin anne-babadan algıladıkları demokratik tutum ve koruyucu/istekçi tutum puanları kız öğrencilerden yüksektir. Kız öğrencilerin anne-babadan algıladıkları otoriter tutum puanları, erkek öğrencilerin puanlarından daha yüksektir.
- 16 ve 17 yaş üstü öğrencilerin anne-babadan algıladıkları demokratik tutum ve koruyucu/istekçi tutum puanları yüksek iken, 15 yaş ve altı öğrencilerin anne-babadan algıladıkları otoriter tutum puanları daha yüksek bulunmuştur.
- Mesleki ve teknik Anadolu lisesi öğrencilerinin anne-babadan algıladıkları demokratik tutum ve koruyucu/istekçi tutum puanları diğer okul türündeki öğrencilerden daha yüksektir.
- Annesi ilköğretim ve ortaokul düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin anne-babadan algıladıkları koruyucu/istekçi tutum puanları yüksek iken, Annesi lise ve üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin anne-babadan algıladıkları otoriter tutum puanları daha yüksek bulunmuştur.
- Babası ilköğretim düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin anne-babadan algıladıkları koruyucu/istekçi tutum puanları daha yüksektir.
- Sınıf, kardeş sayısı, ailenin aylık gelirine göre anne baba tutumlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin yalnızlık düzeyi “düşük” düzeydedir
- Erkek öğrencilerin yalnızlık puanları, kız öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.
- Ailesinin aylık geliri 2000TL ve altında olan öğrencilerin yalnızlık puanları yüksektir.
- Yaş, okul türü, sınıf, kardeş sayısı, anne- baba öğrenim düzeyine göre yalnızlığın farklılık göstermediği tespit edilmiştir.
- Anne-babadan algıladığı otoriter tutum düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeyi düşüktür.
- Anne-babadan algıladığı demokratik tutum ve koruyucu/istekçi tutum düzeyi yüksek olan bireylerin yalnızlık düzeyleri daha yüksektir.

- Yalnızlık düzeyi yüksek olan bireylerin saldırganlık düzeyi de yüksektir.
- Koruyucu/istekçi anne-baba tutumunun, saldırganlık üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu görülürken, demokratik ve otoriter anne-baba tutumları ile yalnızlık algısının saldırganlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadıkları görülmüştür. Anne-babanın koruyucu/istekçi tutum sergilemesi saldırganlığın yüksek olmasına neden olmaktadır.

6.2. Öneriler

- Çocuğun içinde yetiştiği aile, çocuğun davranışlarına yön vermede önemli bir yere sahiptir. Anne ve babaların çocuklarının ilgi ve yeteneklerini göz önünde bulundurarak ortam hazırlamaya çalışmaları ve disiplin konusunda uyum içinde olmaları önemlidir.
- Anne ve babaların çocuk üzerindeki baskıcı, reddedici ve engelleyici tutumları çocukları saldırgan davranışlara yöneltmesinin yanı sıra yalnızlık duygusunu yaşamalarına neden olmaktadır. Bu nedenle anne ve babalar çocuklarına karşı doğru yaklaşım içerisinde olmalıdırlar.
- Anne ve babaların çocuğun gelişim sürecine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Çocuğun problemli davranışlarına karşı gerekli hassasiyeti göstermelidirler. Çocuğun saldırgan davranışlar sergilediği gözlemlendiğinde doğru kişilerden yardım alabilmeli ve bu konuda bilinçli olmalıdırlar.
- Aile içerisinde çocukta beklenen davranışların nedenleri açıklanmalı ve gereksiz engellenmelerde bulunulmamalıdır. Çocuğun anne ve babayı model almasından dolayı onun yanında saldırgan davranışlar sergilenmemelidir.
- Anne ve babalar çocuğa sorumluluklar vermeli ve bu sorumlulukları yerine getirmeleri için yardımcı olmalıdırlar. Arkadaş çevresinin iyi olduğuna dikkat edilmeli, sokaktaki olumsuz ortamlardan uzak tutulmalıdırlar. Öğrencilerin sosyal ve kültürel aktivitelere katılması sağlanmalıdır. Bu durum çocukların saldırgan davranışlarını olumlu şeylere yönleltebilmelerini sağlayabileceği gibi birbirleri ile daha sağlıklı, yakın ilişkiler kurabilmelerini, birbirlerini anlayabilmelerine ve kendilerini iyi hissetmelerine neden olmakta ve daha az yalnız hissetmelerine katkı sağlayacaktır.
- Okulların psikolojik danışmanlık ve rehberlik servislerinde görev yapan psikolog ve eğitimcilerin saldırgan davranışların önüne geçilmesine katkıda bulunması adına etkili ebeveyn tutumlarının oluşmasına ve çocuklar üzerindeki etkileriyle ilgili bilinçlenmelerine yardımcı olacak seminerler vermesi önerilir.

Konuyla ilgilenen diğ er araştırmacılar a yapıl abilecek yeni araştırmalar için şu önerilerde bulunulabilir.

- Araştırma Kocaeli İli sınırları içinde bulunan liselerde yapılmıştır. Kocaeli dışındaki liselerde ve geniş bir örneklem grubu üzerinde yapılarak bulguların genellenebilirliğı genişletilebilir.
- Saldırganlık düzeyi belirli yaş grubu üzerinde incelenmiştir. Benzer bir araştırma farklı yaş grupları ve farklı eğitim düzeyleri üzerinde yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, G. (2012). *Üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin empatik eğilim, duyguları ifade etme ve öz-anlayış açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ağlamaz, T. (2006). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Akpınar, F. (2010). *Borderline Kişilik Bozukluğu Olan Bireylerin Öfke Tarzları ve Saldırganlık Davranışları Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksakal, S. (2008). *Obez lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin cinsiyete, okul türüne ve yaşa göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Aktaş, S. (2011). *9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi., Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Alp Özdemir, B. (2016). *Lise öğrencilerinde benlik saygısı ile psikolojik yardım alma tutumu ve problem çözme davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Alpoğuz, D. U. (2014). *Algılanan ana-baba tutumlarının ilköğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarına ve Türkçe dersi akademik başarılarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Aral, N., Bütün, A., Türkmenler, B. ve Akbıyık A. (2004). İlköğretim okullarının sekizinci sınıfına devam eden çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 29(315), 17-25.
- Atli, Abdullah, Keldal G., Sonar O. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Yabancılaşma İle Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişki, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(29), 149-160.

- Avcı, D. ve Kelleci, M. (2015). Lise öğrencilerinde öfke, saldırganlık ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişki. *Literatür Sempozyum*, 1(5), 34-42.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 206-214.
- Aydın, A. ve Akgün, S. (2014). Ergenlikte Reaktif-Proaktif Saldırganlık, Öfke ve Narsizm İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 44-56.
- Aytekin, E. (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Ebeveyn Kabul Red Algısı ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bacıoğlu, S. ve Özdemir, Y. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Saldırgan Davranışları ile Yaş, Cinsiyet, Başarı Durumu ve Öfke Arasındaki İlişkiler. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Uluslararası e-dergi*, 2, 2.
- Baş, L. (2010). *Öğretmen adaylarının saldırganlık ve umutsuzluk düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Baykan, N. (2014). *Anne-baba tutumları ile internet bağımlılık düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul
- Bayrak, B. (2011). *10-12 Yaşlarındaki Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimleri ve Bunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bıyık, N. (2004). *Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Duygularının Kişisel ve Sosyal Özellikleri, Öfke Eğilimleri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bozaslan, H., Genç, G. ve Kaya, A. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Bulut, F. (2010). *Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörü ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*, 14. Baskı, PEGEM Akademi, Ankara.

- Can, S. (2002). *Aggression Questionnaire adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servis Şefliği, İstanbul
- Cengiz, S. (2010). *Ergenlerde saldırganlık ve problem çözme*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Çağır, Gülden (2010). *Lise Ve Üniversite Öğrencilerinin Problemleri İnternet Kullanım Düzeyleri İle Algılanan Sağlık Halleri Ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Çapan, B. E., ve Körler, Y. (2011). The Effect of Secondary School Students' Familial Characteristics On Loneliness Levels. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 29, 1839–1846.
- Çeçen, A.R. (2008). “Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Çelik, H. (2006). *Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Tepkileri, Bağlanma Tarzları ve Kişilerarası Şemalarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çetinkaya Yıldız, E. ve Hatipoğlu Sümer, Z. (2010). Saldırgan davranışlarını yordamada çevresel risk, çevresel güvenlik ve okul iklimi algısı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(34), 161-171.
- Çiftçi, S. (2015). *Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Asil Davranışları ile Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çolakoğlu, F. ve Solak, N. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinin Cinsiyet ve Okul Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi (Çorum İli Örneği). *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26, 57-66.
- Dalkılıç, M. (2006). *Lise öğrencilerinin ana- baba ve ergen ilişkilerinde algıladıkları problem çözme ve iletişim becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Demiriz, S. ve Öğretir, D. (2007). Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1), 105-122.
- Demirli, A. (2007). *The role of gender, attachment dimensions, and family environment in loneliness [Cinsiyetin, bağlanma tipinin ve aile yapısının üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerindeki rolü]*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi. Ankara.
- Demirtaş, S. (2007). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılanan sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri ile stresle başa çıkma düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dervent, F. (2007). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ile Sportif Aktivitelere Katılma İlişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dervent, F. Aslanoğlu, E. ve Şenel, Ö. (2010). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi (İstanbul İli Örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 521-533.
- Dilekmen, M., Ada, Ş. ve Alver, B. (2011). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık Özellikleri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 927- 944.
- Dizman, H. (2003). *Anne-Babası ile Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, T., Çetin, B. ve Sungur, M.Z. (2009). “İş Yaşamında Yalnızlık Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 271-277.
- Duyan, V., Çamur-Duyan, G., Gökçearslan-Çiftçi, E., Sevin, Ç., Erbay, E. ve İkizoğlu, M. (2008). Lisede okuyan öğrencilerin yalnızlık durumlarına etki eden değişkenlerin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 28-41.
- Efilti, E. (2008). Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık ve denetim odağının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 213-230.
- Efilti, E. (2006). *Orta öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık ve Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*.

- Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ekşi, Aysel. (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Erden, N. K. (2007). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğretmenlik bölümleri birinci öğretim son sınıf öğrencilerinin saldırganlık türleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Erdinç, S. (2009). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, Y. (2008). Exploring the Relationships among Internet Usage, Internet Attitudes and Loneliness of Turkish Adolescents. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 2(2), article 4.
- Erkiner, D. (2012). *Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eroğlu, S. (2009). Saldırgan Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 205-221.
- Erözkan, Atılgan (2009). *Ergenlerde Yalnızlığın Yordayıcıları*, İlköğretim Online, 8 (3), 809-819
- Ersoy, E. (2013). *Ortaokul Çocuklarının Algıladıkları Anne Baba Tutumları İle Benlik Saygısı ve Depresyon Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İstanbul İli Fatih İlçesi Örneği).Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Esterach, J. (2014). Parenting profiles: using a person-centered approach to examine patterns of parenting in early head start parents. Unpublished MS thesis. University of Nebraska
- Evcin, S. (2010). *Bilgisayar oyunlarının ilköğretim ikinci Kademe öğrencilerinin saldırganlık eğilimine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Filiz, A. (2009). *Farklı lise türlerindeki öğrencilerin empatik eğilimleri ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Kartal ilçesi örneği). Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü

- Giles, J. and Heyman, G. D. (2005). *Young Children's Beliefs About The Relationship Between Gender and Aggressive Behavior*, Child Development, 76(1), 107–121.
- Girgin, G. (2009). Evaluation of the factors affecting loneliness and hopelessness among university student in Turkey. *Social Behavior and Personality*, 37(6), 811-818
- Gönültaş, O. (2013). *Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinin Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gülçen, B. (2010). *Genç Yetişkin Bireylerde Yüz ve Kafa Boyutlarında Gözlenen Cinsiyet Farklılıkları ve Saldırgan Tutumla Olan İlişkisi*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Tıp Fakültesi, Başkent Üniversitesi.
- Güler Yılmaz, M. (2012). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri İle Utangaçlık Düzeyleri Arasındaki İlişki* (İstanbul İli Tuzla İlçesi Örneği), Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gündüz, Z. B. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişliği ile kendine saygı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Güner, B. (2006). *Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun..
- Gürler, A. (2017). *Ergenlerde anne baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi: Başakşehir örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Gürpınar Akan, A. (2001). *7-12 Yaş Çocuklarında Görülen Uyum ve Davranış Bozuklukları ve Benlik Saygısı İlişkisi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gürsoy, F. (2002). Annesi Çalışan Ve Çalışmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(6-7), 7-15.
- Gürsoy, F. ve Bıçakçı, M. Y. (2006). A study on the loneliness level of adolescents. *Journal of Qafqaz University*, 18, 140-146.

- Gürsoy, F., Aral, N., Bütün Ayhan, A. ve Aydoğan, Y. (2004). Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Bağımlılık Eğilimlerinin İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 62-71
- Gürsoy, F., Dizman, H., Gültekin, G. (2006). Saldırganlık Kuramları Aggressiveness Theorems
- Haliloğlu, S. (2008). “Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri, Bağlanma Biçimleri ve İşlevsel Olmayan Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Malatya İli Örneği)”, Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Hamarta, E. Arslan, C. (2002). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. “Lise Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”*. Ankara, 31
- Haskan Avcı, Ö., ve Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 157-168.
- Hasta, D. ve Güler, M. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(1). 64-104.
- Hawley, P. Ve Vaughn, B. (2003). Aggression and adaptation: The bright side to bad behavior. Introduction to special volume. *Merrill-Palmer Quarterly*, 49, 239-244.
- İkiz, S. (2015). *Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ebeveyn tutumları açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- İnci, M. A., & Deniz, Ü. (2015). Baba tutumları ile çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve kardeş sayısı değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 57, 1-9.
- Jackson, T. (2007) Protective self-presentation, sources of socialization, and loneliness among Australian adolescents and young adults. *Personality and Individual Differences*, 43, 1552–1562.
- Kabak, F. (2009). *Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

- Karabıyık, Ç. (2003). *Üniversite öğrencilerinde saldırganlığı yordayan bazı değişkenler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Karabulut, E. O. (2013). 16 Yaş Altı Çim hokeyi sporcuların saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler bakımından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 11(2), 139-147.
- Karaduman, D. İ. (2012). *İlköğretim 1. Kademe 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaoğlu, N., Avşaroğlu, S., Deniz, E. M. (2009). Yalnız Mısın? Selçuk Üniversitesi Öğrencilerinde Yalnızlık Düzeyi İle İlgili Bir Çalışma, *Marmara Medical Journal*, 22(1),19-26.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Karataş Karayel, G. (2011). *Ergenlerde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Mükemmeliyetçilik*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Karataş Z, (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294.
- Kaya, A. (2005). Farklı sosyometrik statülerdeki ilköğretim II. kademe öğrencilerinin benlik kavramı ve yalnızlık düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(23), 7-19.
- Kaya, F. (2009). *Lise Öğrencilerinde Saldırgan Davranışların Ortaya Çıkışına Katkıda Bulunan Faktörlerin Araştırılması*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kayan, H. G. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık ve Boyun Eğici Davranışlarının Algılanan Anne-Baba Tutumları Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kesen, F. ve Diğerleri. (2006). Ergenlerde Saldırganlık Ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişki: Yetiştirme Yurtları Üzerinde Bir Araştırma. Yüksek lisans tezi, *Selçuk Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*. 17, 353-364.

- Kıldan, O. (2010). *Aile içi ilişkiler ve özel durumlarda aile*. T. Güler (Ed.), Anne baba eğitim içinde (55-71) Ankara: Pegem Akademi.
- Kılınç, E. (2012) *Genel Lise 9. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere ve Sürekli Kaygı Durumlarına Göre Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Kılınç, H. (2005). *Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ve Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kına, B. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinde Anksiyete ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Kırımoğlu, H., Parlak, N., Dereceli, Ç., Kepoğlu, A. (2008). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin spora katılım düzeylerine göre incelemesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 147-154.
- Koç, B. (2014). Kişilerarası İlişki Tarzlarının Saldırganlık ile ilişkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(4), 160-182.
- Koçak, E. (2008). *Ergenlerde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kongur, D. (2015). *İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Kozaklı, H. (2006). *Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Körler, Y. (2011). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çeşitli değişkenler açısından yalnızlık düzeyleri ve yalnızlık ile sosyal duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Köse, E. (2006). *Liseli Ergenlerde Kişilik ve Sosyal Desteğin Yalnızlığa Olan Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Köse, E. (2009). *Yurtta Kalan ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan Lise Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kramer, L. (2014). Learning emotional understanding and emotion regulation through sibling interaction. *Early Education and Development*, 25(2), 160-184.
- Kremers, S. P., Brug, J., de Vries, H., ve Engels, R. C. (2003). Parenting style and adolescent fruit consumption. *Appetite*, 41(1), 43-50.
- Kula, E. (2008). *Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri ve Saldırganlık Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2014). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurtoğlu, E. (2009). *Lise Öğrencilerinde Gözlenen Saldırganlık Düzeylerinin Otomatik Düşünceler, Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). Anne Baba Tutumları Ölçeği. (Editör: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı). *PDR’de Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Le Roux, A. (2009). The relationship between adolescents’ attitudes toward their fathers and loneliness: A cross-cultural study. *Journal of Child & Family Studies* 18(2), 219-226.
- Nair, B. (2014). *Ergenlerin Saldırganlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Oda, B. (2014). *11–13 Yaş Grubundaki Spor Yapan Ve Yapmayan Öğrencilerin İyimserlik İle Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı,
- Okyaz, B. (2017). *18-24 yaş arası teakwondo ve yüzme sporu ile uğraşan gençlerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Onur, B. (2008). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Oruç, T. (2013). *Üniversite Öğrencilerinde Psikososyal Değişkenlere Göre Yalnızlık İle Otomatik Düşünceler İlişkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Orzeck, T. ve Rokach, A. (2004). Men who abuse drugs and their experience of loneliness. *European Psychologist*, 9, 163-169.
- Öz, E. S. (2007). *İlköğretim 1. Kademe 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özbey, Ç. (2006). *Çocuk gelişiminde yaşanan sorunlar*. İnkılap Kitapevi, İstanbul
- Özdevecioğlu, M. (2003). Algılanan örgütsel adaletin bireylerarası saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 80.
- Öztürk, N. (2008). *Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Özyürek, A. (2004). *Kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Pamuk, S. (2016). *Farklı anne baba tutumlarının üniversite öğrencilerinin kendini toplama gücüne, problem çözme becerilerine ve karar verme davranışlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pancar, A. (2009). *Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Yalnızlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Pekince, H. (2012). *Ergenlerin saldırganlık düzeyleri ile sosyal aktivitelere katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı.
- Randall, E. ve Bohnert (2009). Organized activity involvement, depressive symptoms, and social adjustment in adolescents: Ethnicity and socioeconomic status as moderators. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 1187-1198.

- Sağlam, P. (2008). *Boş Zamanları Değerlendirmeye Yönelik Hazırlanan Grup Rehberliği Programının Öğrencilerin Saldırgan Davranışları Üzerindeki Etkisi*. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Sargın, Y. (2008). *Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Saldırgan Davranışları İle Öfke Ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Sarıçam, H., (2011), *Üniversite Öğrencilerinin Reddedilme Duyarlılıkları İle Benlik Saygıları ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* .Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü . Erzurum
- Semerci, B. (2012). *Ergen ruh sağlığı*. Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Sezer, A. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri, *Anatolian Journal of Psychiatry*, Sayı: 8, 206-214.
- Sezer, A., Kolaç, N. ve Erol, S. (2013). Bir İlköğretim Okulu 4, 5 ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Anne Baba Tutumları ve Bazı Değişkenler İle İlişkisi. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü*, 3(4), 184-190.
- Sezer, Ö., ve Oğuz, V. (2010). Üniversite Öğrencilerinde Kendilerini Değerlendirmelerinin AnaBaba Tutumları ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 743-758.
- Smetana JG., Crean HF, ve Daddis C. (2002). Family Processes and Problem Behaviors in Middle-Class African American Adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 12(2), 275–304
- Smith, P., Anoniadov, K., ve Cowie, H. (2003). Interventions to reduce school bullying. *Journal of Education*, 43(3), 299–312.
- Şahin, E. S., ve Owen, F. K. (2009). Psikolojik İhtiyaçları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 64-74.
- Şahin, H. (2004b). *Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Şeker, R. (2011). *Lise ve üniversite düzeyinde öğrenim gören gençlerin, sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara karşı görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş
- Şentürk, S.S. (2010). *Liseli ergenlerin yalnızlık algısının sosyal beceri, benlik saygısı ve kişilik özellikleri bakımından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Şimşek, A. (2006). *Duygusal zekanın, ana-baba tutumunun ve doğum sırasının tercih edilen liderlik tarzına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tahiroğlu, A.Y., Bahalı, K., Avcı, A., Seydaoğlu, G. ve Uzel, M. (2009). Ailedeki Disiplin Yöntemleri, Demografik Özellikler ve Çocuklardaki Davranış Sorunları Arasındaki İlişki. *Ruh Sağlığı Dergisi*, 16 (2), 67-81.
- Taşkesen, O. (2011). *Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin Resim Bölümleri ile Genel Liselerde Verilen Görsel Sanatlar Eğitiminin Öğrencilerin Şiddete Yönelik Davranışlarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tuzgöl, M. (2000). Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(14), 39 – 48.
- Uğur, E. (2013). *Lise Öğrencilerinin İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmaları ve Saldırganlık Tepkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Ümit, N. (2010). *Ergenlerin duygusal zekaları ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Weir, E. (2005). Preventing violence in youth. *Canadian Medical Association Journal*, 172(10), 1291-1292.
- Yalaz Seçim, Ö., Alpar, Ö., Algür, S. (2014). Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık: Akdeniz Üniversitesinde Yapılan Ampirik Bir Araştırma, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(48), 200-215.

- Yalçın, Y. (2009) *Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi: Antrenör cinsiyetinin rolünü belirlemeye yönelik Antalya ilinde bir uygulama*. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Yasankul, N. (2007). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile eğitim algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yaşa, Z. (2012). *Üniversite öğrencilerinde ana baba tutumlarının suçluluk ve utanç duyguları üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa.
- Yavuz, Ş. (2007). *Son Çocukluk Dönemi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yavuzer, H. (1991). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1992). *Çocuk ve Suç*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2011). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul. Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2013). *Çocuk ve ergen eğitiminde anne baba tutumları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeğen, B. (2008). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Uyumları ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kadıköy İlçesi Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, İ. (2014) Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 157-168.
- Yıldırım, M. (2007). *Şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin yalnızlık düzeyleri ve akran baskısı düzeyleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Yıldız, E. ve Erc, B. (2011). Anne Baba Tutumları İle Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6-11.
- Yıldız, S. A. (2010). *Saldırganlık ve Aile*. H. Yavuzer (Yay. Haz). Ana Baba Okulu, 403-423. Ankara: Remzi Kitabevi.

- Yılmaz, A. (2009). *Suç'a yönelmiş ve yönelmemiş 14-18 yaş arası ergenlerin empati düzeylerinin ve ana-baba tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi. Bursa
- Yılmaz, E. ve Karaca, F. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi, *Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu Genel Tıp Dergisi*, 18 (2), 71-79.
- Yılmaz, M. G. (2012), *Ortaöğretim Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri İle Utangaçlık Düzeyleri Arasındaki İlişki (İstanbul İli Tuzla İlçesi Örneği)*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, N. (2004). *Öfke ile başa çıkma eğitiminin ve grupla psikolojik danışmanın ergenlerin öfke ile başa çıkabilmeleri üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, S. (2013). *Spor Yapan Ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İstanbul İli Bayrampaşa İlçesi Örneği). Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı.
- Yönet, E., Çalık, F., Yaşartürk, F. ve Çimen, K. (2016). Lise Öğrencilerinin rekreatif etkinliklere katılımları ile saldırganlık-şiddet eğilimlerinin incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 4(3), 368-382.
- Yörükoğlu, A. (2014). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayın.
- Yücel, N. (2009). *Ergenlerin Akran İlişkileri ve Yalnızlık Düzeylerinde Evde İnternet Kullanımının Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yükselgün, Y. (2008). *İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık ve sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eskişehir..
- Zengin, E. (2008) *Anne Baba Tutumları ile Adolesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

EKLER

EK 1- Bilgilendirme Formu

Bu çalışma, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında, Yrd. Doç. Dr. Ezgi ULU danışmanlığında Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Büşra Akdeniz tarafından, “Ergenlerin Saldırganlık Düzeylerinin Algıladıkları Ebeveyn Tutumları ile Yalnızlık Seviyelerine Göre İncelenmesi” amacıyla yürütülmektedir. Araştırmada yer almayı kabul ettiğiniz takdirde, size bir kişisel bilgi formu ile anne- baba tutumlarını belirlemeye, saldırganlık ve yalnızlık düzeylerini ölçmeye yönelik ölçekler verilecektir.

Sizlere sorulan soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Vereceğiniz bilgiler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Verdiğiniz yanıtlar kesinlikle gizli kalacak, araştırma ekibi dışında kimse ile paylaşılmayacaktır. Soruları cevaplarken, hepsini okuyarak, boş bırakmadan cevaplandırmanız, samimi ve dürüst olmanız araştırma sonuçları için oldukça önemlidir ve araştırmanın güvenilir olmasına katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Bu çalışma süresince toplanan veriler yalnızca akademik araştırma amacıyla kullanılacaktır ve yalnızca ulusal/uluslar arası akademik toplantılarda ve/veya yayınlarda sunulacaktır. Eğer çalışmadan bu konu ile ilgili herhangi bir sorunuz veya endişeniz olursa, aşağıdaki iletişim bilgilerinden bana ulaşabilirsiniz. Katıldığınız için tekrar teşekkür ederim.

Psikolog Büşra AKDENİZ

Tel:0 553 063 44 24

E-mail:bsr.akdnz@outlook.com

Yakın Doğu Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

EK 2- Aydınlatılmış Onam Formu

Bu çalışma, Yakın Doğu Üniversitesi, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Büşra AKDENİZ tarafından gerçekleştirilen bir çalışmadır. Bu çalışmanın amacı ergenlerin saldırganlık düzeylerinin algıladıkları ebeveyn tutumları ile yalnızlık seviyelerine göre incelenmesidir.

Anket tamamen bilimsel amaçlı yapılmakta ve gönüllülük esasına dayanmaktadır. Anket formunda kimlik bilgileriniz yer almayacaktır. Size ait bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır. Çalışmadan elde edilen veriler yalnızca istatistik veri olarak kullanılacaktır. Yanıtlarınızı içten ve doğru olarak vermeniz bu anket sonuçlarının toplum için yararlı bir bilgi olarak kullanılmasını sağlayacaktır.

Yardıminız için çok teşekkür ederim.

Ünvan: Psikolog

İsim-Soyad: Büşra Akdeniz

EK 3- Sosyo-Demografik Bilgi Formu

1) Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek

2) Yaşınız: _____ (lütfen belirtiniz)

3) Okul türü

- () Anadolu Lisesi
- () Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- () Fen Lisesi
- () Anadolu İmam Hatip Lisesi

4) Sınıf düzeyi

- () Lise 1. Sınıf
- () Lise 2. Sınıf
- () Lise 3. Sınıf
- () Lise 4. Sınıf

5) Kardeş sayısı

- () Tek çocuk
- () İki kardeş
- () Üç kardeş
- () Dört ya da daha fazla kardeş

6) Annenizin öğrenim durumu nedir?

- () Okuma-yazma bilmiyor
- () Okuma-yazma biliyor
- () İlkokul mezunu
- () Ortaokul Mezunu
- () Lise mezunu
- () Üniversite mezunu
- () Yüksek lisans / Doktora

7) Babanızın öğrenim durumu nedir?

- () Okuma-yazma bilmiyor
- () Okuma-yazma biliyor
- () İlkokul mezunu
- () Ortaokul Mezunu
- () Lise mezunu
- () Üniversite mezunu
- () Yüksek lisans / Doktora

8) Ailenizin aylık geliri ne kadardır?

- () 1500-2000 TL
- () 2000-3000 TL
- () 3000 ve üstü

EK 4-Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)- Örnek 3 madde

Aşağıda belirtilen durumlardan karakterinizi en uygun tanımlayan yanıtı **(X)şeklinde** yanıtlayınız.

		Hiç uygun değil	Çok az uygun	Biraz uygun	Çok uygun	Tam uygun
1	Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söyler.					
2	Şans hep başkalarına gülüyor, hep onlardan yana oluyor.					
3	Birden parlarım ama çabuk sakinleşirim.					

EK 5- Anne –Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)-Örnek 3 madde

Aşağıda anne ve babaların çocuklarını eğitirken hangi yöntemleri izlediğini, çocuklarına toplumsal davranış kazandırmada nasıl davranış sergilediklerini gösteren cümleler yer almaktadır. Sizden istenen bu cümleleri okuyup bunların annenizin ya da babanızın sizi eğitirken çoğu kez sergiledikleri davranış ve tutumlara ne derecede benzediğini, düşünerek cevap kâğıdınızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu **(X)** şeklinde işaretlemenizdir.

		Hiç uygun değil	Pek uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Çok uygun
1	Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.					
2	Çok yönlü gelişme için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir					
3	Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.					

EK 6- UCLA Yalnızlık Ölçeği (UCLA- LS)- Örnek 3 madde

Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler yer almaktadır. Lütfen her ifade için tanımlanan duygu ve düşünceyi ne derece hissettiğinizi ve düşündüğünüzü **(X) şeklinde** yanıtlayarak belirtiniz.

	BEN BU DURUMU;	HİÇ Yaşamadım	NADİREN Yaşarım	BAZEN Yaşarım	SIK SIK Yaşarım
1	Kendimi çevremdeki insanlarla uyum içinde hissediyorum.				
2	Arkadaşım yok.				
3	Başvurabileceğim hiç kimse yok.				

EK 7- Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü Onay Yazısı

T.C.
KOCAELİ VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 99332089/605.01/6647233
Konu: Araştırma İzni
(Büşra AKDENİZ)

02/04/2019

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Yakın Doğu Üniversitesinin 13/03/2019 tarih ve 452 sayılı yazısı.

Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Klinik Psikolojisi Yüksek Lisans öğrencisi Büşra AKDENİZ' in "Saldırganlık Düzeylerinin Algıladıkları Ebeveyn Tutumları İle Yalnızlık Seviyelerine Göre İncelenmesi" konulu araştırma çalışmasını İlimiz İzmit İlçesi Ortaöğretim kurumlarında uygulama talebi, Üniversitenin ilgi yazıları ile bildirilmektedir.

Adı geçenin söz konusu çalışmasına esas olmak üzere, ekte sunulan çalışmayı İlimiz İzmit İlçesi Ortaöğretim kurumlarında uygulama talebi komisyonumuzca uygun görülmüş olup, İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ve okul müdürlüklerinin denetim ve gözetiminde gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmayı yapmaları Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Fehmi Rasim ÇELİK
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
..../04/2019

Osman EKŞİ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
03.04/2019
İbrahim TURAN
V.H.K.İ.

Körfez Mah. Ankara Karayolu Cad.No:129 Valilik Binası B Blok Kat:3 KOCAELİ
Elektronik Ağ: www.kocaelimem.meb.gov.tr
E-posta: stratejigelistirme41@meb.gov.tr

Bilgi için: E. SAĞLAM YAVUZ
Tel: (0262) 3005871

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 7bed-4762-3bb9-ba43-5916 kodu ile teyit edilebilir.

EK 8- Saldırganlık Ölçeği Kullanım İzni

Yanıt.

büşra akdeniz
iyikesici_can@yahoo.com

1 Kas
⋮

Merhabalar. Ben Büşra Akdeniz. Yakın Doğu Üniversitesinde Klinik Psikolojisi üzerine Tezli Yüksek Lisansımı yapmaktayım. Tezimde Saldırganlık Ölçeğini kullanmak istiyorum. İzninize ihtiyacım var. Yardımcı olursanız sevinirim.

sibel can
büşra akdeniz

2 Kas
⋮

Büşra hanım
Çalışmanızda başarılar dilerim
İhtiyaç duyduğunuz bir konu olursa haberleşiriz
Dr sibel can
[5057923002](tel:5057923002)

iPhone'umdan gönderildi

 Yanıtla

EK 9- Anne-Baba Tutum Ölçeği Kullanım İzni

Ölçek kullanıma açıktır.

Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). Anne Baba Tutumları Ölçeği. (Editör: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı). *PDR’de Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

ÖZGEÇMİŞ

Büşra AKDENİZ

Ekim 1994 yılında Kocaeli’de dünyaya geldi. İlkokul ve ortaokuleğitimini Mimar Sinan İlköğretim okulunda tamamladı. Anadolu Meslek Lisesi’nden mezun oldu. 2012-2017 yılları arasında Girne Amerikan Üniversitesi İngilizce Psikoloji lisans programını bitirdi. 2016 yılında İzmit Devlet Hasranesin’nde stajını tamamladı.. 2019 yılında başlayıp hala devam etmekte olduğu Özel Etkin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Psikolog görevine devam etmektedir.Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji (Tezli) Yüksek Lisans Programından mezun oldu.

İNTİHAL RAPORU

TEZ

ORIJİNALLIK RAPORU

% 10	% 8	% 6	% 13
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Üsküdar Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 2
2	Submitted to Istanbul Gelisim University Öğrenci Ödevi	% 2
3	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	Submitted to Okan Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 1
5	afyonluoglu.org İnternet Kaynağı	% 1
6	Submitted to Suleyman Demirel University Öğrenci Ödevi	% 1
7	acikerisim.ticaret.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
8	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	% 1

9	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	% 1
----------	---	------------

ETİK KURUL RAPORU

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

12.02.2019

Sayın Büşra Akdeniz

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2018/325 proje numaralı ve **“Ergenlerin Saldırganlık Düzeylerinin Algıladıkları Ebeveyn Tutumları ile Yalnızlık Seviyelerine Göre İncelenmesi”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.